

Srs Holman

Miljoenennota 1964

NOTA BETREFFENDE DE TOESTAND VAN 'SRIJKS FINANCIËN

'S-GRAVENHAGE, SEPTEMBER 1963

Wethouder

Miljoenennota 1964

RIKSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1964

De ontwerp-rijksbegroting voor het dienstjaar 1964
is op 17 september 1963 door de Minister van Financiën in de Tweede Kamer
der Staten-Generaal met de volgende woorden aangeboden:

Mijnheer de Voorzitter!

In verband met de grondwettelijke voorschriften en daartoe gemachtigd door H.M. de Koningin, heb ik de eer u aan te bieden de ontwerpen der algemene begrotingswetten voor het dienstjaar 1964. Een nota betreffende de toestand van 's Rijks financiën is daarbij gevoegd.

Het zal u bekend zijn, Mijnheer de Voorzitter, dat de voorbereiding van de begroting vele maanden voor de indiening van de ontwerpen bij de Tweede Kamer een aanvang neemt. Het vorige Kabinet heeft de hand gehouden aan het normale tijdschema en heeft de ontwerp-begroting, na afsluiting van de onderlinge besprekingen daarover, in de tweede helft van juli aan de Raad van State gezonden. Ik zeg hierbij gaarne dank aan mijn ambtsvoorganger en aan de andere leden van het vorige Kabinet voor de voorbereidende arbeid door hen verricht.

De korte periode die het eerste optreden van het nieuwe Kabinet scheidde van de dag van heden is er oorzaak van dat het zich nog niet diepgaand over alle begrotingsposten heeft kunnen beraden.

Het structurele uitgavenbeleid blijft, als voorheen, afgestemd op een toeneming die niet groter is dan die van het nationale inkomen. Door een toevoeging van hogere landbouwsubsidies aan de reeds door het vorige Kabinet voorziene uitgaven kon de stijging voor 1964 echter niet binnen de gestelde grens worden gehouden. Deze overschrijding zal in de komende jaren moeten worden ingehaald. De uitgavenstijging voor het komende jaar is intussen, gezien in samenhang met het fiscale beleid, niet groter dan conjunctureel verantwoord is.

Ik moge de wens uitspreken, dat het overleg tussen de Regering en de Staten-Generaal naar aanleiding van de begrotingsontwerpen zich in een sfeer van goede samenwerking zal voltrekken en zal bijdragen tot bevordering van 's lands welzijn.

Zitting 1963 - 1964 / 7400

RIKSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1964

NOTA BETREFFENDE DE TOESTAND

VAN 'S RIJKS FINANCIËN

NR. 1

Ter begeleiding van de stukken inzake de ontwerpen van wet tot vaststelling van de rijksbegroting voor het dienstjaar 1964 heeft de ondergetekende de eer de gebruikelijke nota betreffende de toestand van 's Rijks financiën over te leggen met de daarbij behorende bijlagen.

	Blz.
I. <i>Het financieel-economische beleid</i>	4
1. De recente economische ontwikkeling en de verwachtingen voor 1964	4
2. Hoofdpijnen van het financiële beleid	9
3. De Europese samenwerking en de rijksbegroting	14
II. <i>Het begrotingsbeeld</i>	16
1. De begroting 1964 en haar financiering	16
2. De begroting 1963 en haar financiering	18
3. De invloed van de begroting 1964 op de conjunctuur	19
III. <i>Het peil van de rijksuitgaven</i>	21
1. De invloed van de structurele ontwikkeling op de rijksuitgaven	21
2. Analyse van het uitgavenpeil over de jaren 1959 tot en met 1964	22
IV. <i>De uitgaven voor de verschillende onderwerpen van staatszorg</i>	27
1. Samenvattend overzicht	27
2. Nadere beschouwing van de uitgaven	28
V. <i>De middelen van het Rijk</i>	47
1. Samenvattend overzicht	47
2. Nadere beschouwing van de middelen	47
VI. <i>De nationale schuld</i>	51
VII. <i>De kasontwikkeling van het Rijk</i>	54
1. De kasontwikkeling in 1962	54
2. De kasontwikkeling in het eerste halfjaar 1963	56
VIII. <i>Slotbeschouwing</i>	58

Voor de bijlagen zie na blz. 60 van de nota

N.B.

Waar niet anders is aangegeven, zijn de in de miljoenennota en de bijlagen vermelde bedragen uitgedrukt in miljoenen guldens.

	Blz.		Blz.
I-1. Lonen en kosten van levensonderhoud	6	VI-2. De nationale schuld en de financiering van de woningwetbouw	52
I-2. Binnenlandse bestedingen	7	VI-3. Totale buitenlandse schuld	52
I-3. De betalingsbalans	8	VI-4. Mutaties in de buitenlandse schuld 1954—1963	53
I-4. Uitgaven ten behoeve van ontwikkelingslanden	13	VII-1. Ontvangsten en uitgaven van het Rijk op kasbasis	54
II-1. Begrotingsbeeld 1964	16	VII-2. Financieringsoverzicht van het Rijk	55
II-2. Vergelijking van de begrotingsuitgaven 1963/1964 ter toetsing van het accres aan de structurele norm	17	VII-3. Liquide middelen van het Rijk	57
II-3. Berekening van de impuls, uitgaande van de rijksuitgaven in 1964	19	VIII-1. Besparingen en netto investeringen in procenten van het netto nationale inkomen	59
III-1. Rijksuitgaven 1959 tot en met 1964	22		
III-2. Directe bestedingen en overdrachtsuitgaven ..	23		
III-3. Directe bestedingen	23		
III-4. Overige overdrachtsuitgaven	24		
III-5. Overige overdrachtsuitgaven in procenten van het nationale inkomen	25		
IV-1. Overzicht van de uitgaven voor de verschillende onderwerpen van staatszorg	27		
IV-2. Algemeen bestuur	28		
IV-3. Militaire uitgaven	29		
IV-4. Buitenlandse betrekkingen	30		
IV-5. Suriname en Nederlandse Antillen	31		
IV-6. Justitie en politie	31		
IV-7. Verkeer en waterstaat	32		
IV-8. Handel en nijverheid	34		
IV-9. Landbouw en visserij	35		
IV-10. Specificatie van het nadelige saldo van het Landbouw-Egalisatiefonds	36		
IV-11. Onderwijs en cultuur	36		
IV-12. Sociale voorzieningen	38		
IV-13. Volksgezondheid	40		
IV-14. Volkshuisvesting	41		
IV-15. Specificatie van de huursubsidies	41		
IV-16. Oorlogs- en rampschade	42		
IV-17. Nationale schuld	42		
IV-18. Afschrijvingen	43		
IV-19. Diversen	43		
IV-20. Verdeling van de uitgaven voor de onderwerpen van staatszorg naar begrotingshoofdstukken ..	45		
V-1. Samenvattend overzicht van de middelen	47		
V-2. Belastingen en nationaal inkomen; verdeling der belastingen	48		
V-3. Winsten en andere baten van bedrijven	49		
V-4. Overige middelen van de Gewone Dienst	49		
V-5. Ontvangen aflossingen en bij het Rijk belegde gelden	50		
V-6. Overige middelen van de Buitengewone Dienst ..	50		
VI-1. Omvang van de nationale schuld	51		

De recente economische ontwikkeling en de verwachtingen voor 1964

Hoofdpijnen van het financiële beleid

De Europese samenwerking en de rijksbegroting

§ 1. De recente economische ontwikkeling en de verwachtingen voor 1964

Inleiding

De produktie

De bestedingen

De betalingsbalans

Consequenties voor het in 1964 te voeren conjunctuurbeleid

Inleiding

De economische ontwikkeling in ons land beweegt zich sedert geruime tijd langs het plafond, dat de beschikbare capaciteit aan de expansiemogelijkheden stelt. Deze beweging wijkt af van het vroeger gangbare patroon.

De schommelingen van de conjunctuur waren in de naoorlogse periode al aanzienlijk minder geprononceerd dan voordien. In de jaren vijftig kwamen twee lichte recessies voor, die een gevolg waren van een expansie, die in overbesteding uitliep. Deze recessies werden echter spoedig weer door een nieuwe krachtige expansie gevolgd, zodat de ontwikkeling over de afgelopen periode als geheel gezien een overheersend expansief karakter toonde en werd gekenmerkt door telkens terugkerende spanningen op de arbeidsmarkt en een geleidelijk voortgaande stijging van de kosten van levensonderhoud.

De huidige economische ontwikkeling wijkt van dit patroon af, doordat de overspanning van de arbeidsmarkt, die zich in 1960 begon te ontwikkelen, tot nu toe niet door een recessie is gevolgd, maar een welhaast structureel karakter schijnt te krijgen. Dit blijkt uit de op blz. 5 van deze nota opgenomen grafiek, die de ontwikkeling op de arbeidsmarkt weergeeft.

Het feit, dat een recessie ditmaal kon worden voorkomen, is stellig in belangrijke mate te danken aan het conjunctuurbeleid van het vorige Kabinet. Daardoor is verhinderd, dat de spanningen in de economie zich tot een overbesteding konden ontwikkelen, zoals in voorgaande expansieperioden het geval was. Daarbij komt, dat zich achter de regelmatige groei van

de economie als geheel enkele fundamentele verschuivingen aftekenen:

1. Op de kwantitatieve en kwalitatieve achterstand in de kapitaalinstallaties, die één der belangrijkste oorzaken was van de sterke naoorlogse investeringsdrang, is sterk ingelopen. In enkele sectoren van het bedrijfsleven is zelfs een zekere overcapaciteit ontstaan. Duidelijk is dit laatste het geval in de textielindustrie en in de lucht- en scheepvaart. De scheepsbouw en in zekere mate ook de staalindustrie kampen eveneens met een overschot aan produktiecapaciteit. Zekere indicaties hiervoor bestaan ook in de chemische industrie. Tenslotte worden de zuivelproduktie en de kolenwinning met een zwakke marktpositie geconfronteerd.

Hiertegenover schiet in een belangrijke sector de capaciteit tekort. Bij de bouwnijverheid staat een aanzienlijke stijging van de vraag tegenover een beperkte groei van de capaciteit. Er zijn thans aanwijzingen, dat arbeidskrachten van andere bedrijfstakken toevloeien naar de bouwnijverheid. Deze verschuiving zal kunnen bijdragen tot een meer evenwichtig produktiepatroon.

2. Enerzijds tengevolge van de scherpere concurrentie, die de relatief grotere produktiecapaciteit veroorzaakt, anderzijds door de sterke stijging van de arbeidskosten, de prijspolitiek en de revaluatie, is een relatieve daling van de winstmarges opgetreden. Daardoor kon een aanmerkelijke stijging van het werknemersaandeel plaatsvinden.

Deze ontwikkeling heeft ook een belangrijke weerslag op de rijksbegroting gehad. Zo zijn de belastingopbrengsten in 1962 en in 1963 bij de ramingen achtergebleven, terwijl de salarissuitgaven sterk zijn gestegen. De overheidsbesparingen zijn als gevolg hiervan gedaald.

Deze tendenties hebben tot een relatieve achteruitgang van de investeringen in bepaalde bedrijfstakken geleid. Daar staat tegenover, dat de investeringen in enkele andere sectoren, zoals in bepaalde dienstenverlenende bedrijven, toenemen. De indruk bestaat, dat over het geheel genomen de investeringsneiging eerder is af- dan toegenomen. Door de lange wachttijden bij de industriële bouw is de situatie intussen moeilijk te beoordelen.

De vorenbedoelde verschuivingen passen op zodanige wijze in elkaar, dat in totaal een betrekkelijk evenwichtig verloop kon ontstaan, waarbij het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans binnen vrij kleine marges bleef schommelen. Dit overschot wordt voor 1963 door het Centraal Planbureau geschat op rond 600 miljoen; voor 1964 wordt een overschot van eveneens 600 miljoen verwacht.

Deze ontwikkeling is in zoverre verheugend, dat een ononderbroken hoog peil van produktie en werkgelegenheid kon worden bereikt. Anderzijds duren de spanningen op de arbeidsmarkt voort. Het werkloosheidscijfer blijft uiterst laag. De arbeidsreserve wordt voor het lopende jaar geraamd op gemiddeld 35 000 personen. Daartegenover staat een geregistreerde onervulde vraag naar arbeidskrachten van 120 000 plaatsen. Deze voortdurende spanning belemmert de evenwichtige ontplooiing van het bedrijfsleven en veroorzaakt een sterke inflatoire druk.

De geschetste beweging langs de grens van onze produktiemogelijkheden kon alleen worden bereikt door de voortgezette sterke groei van onze export. Hoewel onze concurrentiepositie in de afgelopen jaren door de revaluatie en de belangrijke toeneming van de arbeidskosten minder gunstig is geworden,

Geregistreerde arbeidsreserve mannen en vrouwen en aanvragen van werkgevers (na seizoencorrectie)



blijft de exportstijging krachtig. Voor 1964 wordt — in verband met de meer expansieve wereldconjunctuur — wederom een belangrijke groei van de export verwacht. Dit is een beslissend element voor onze economische ontwikkeling.

Na deze korte inleiding moge, onder verwijzing naar de heden aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal overgelegde, door het Centraal Planbureau samengestelde, macro-economische ramingen voor 1963 en 1964, nader worden ingegaan op enkele aspecten van onze volkshuishouding.

De productie

De stijging van het reële bruto nationale produkt bedroeg in 1962 ten opzichte van het voorgaande jaar 3 pct. De produktie in de bouwnijverheid vertoonde, mede als gevolg van de weersomstandigheden in 1962, een lichte daling. Ook bij de kolenwinning nam de produktie af.

De abnormale vorstperiode in de winter 1962/1963 heeft invloed op de verwachtingen voor het lopende jaar. De stijging van het bruto nationale produkt wordt voor het lopende jaar geraamd op 3½ pct., dat is minder dan onder normale omstandigheden had mogen worden verwacht. Vooral in de bouwnijverheid heeft de vorst de produktie beperkt.

Voor 1964 wordt een groei van het nationale produkt met

5½ pct. verwacht; over de jaren 1962 tot en met 1964 zal het accres dan gemiddeld 4 pct. per jaar bedragen. De betrekkelijk grote stijging in 1964 wordt mede veroorzaakt doordat de groei zoals hiervoor is vermeld in 1963 is geremd.

De bestedingen

De particuliere bestedingen

De stijging van de particuliere consumptie bedroeg over het jaar 1962 naar volume gemeten ruim 4 pct. Zij voltrok zich, mede als gevolg van de verlaging van de loon- en de inkomstenbelasting¹⁾ en de verhoging van de uitkeringen ingevolge de Algemene Ouderdomswet, voornamelijk in de tweede helft van dat jaar. Deze invloeden werken in 1963 door. Daarnaast zijn verdere loonstijgingen van invloed op de consumptie.

Prijsstijgingen — ten dele van incidentele aard als gevolg van de langdurige vorst — hebben de toeneming van de particuliere consumptie beperkt. Naar verwachting zal de groei van deze consumptie — naar volume gemeten — over het lopende jaar 5 pct. bedragen, terwijl voor 1964 een toeneming van 4½ pct. wordt geraamd.

¹⁾ De stijging van de particuliere consumptie als gevolg van de verlaging van de loon- en inkomstenbelasting heeft zowel in 1962 als in 1963 naar schatting minder dan 1% bedragen.

De bedrijfsinvesteringen in vaste activa zijn in 1962 in groei achtergebleven bij de particuliere consumptie; de volumetoename bedroeg in dat jaar 2½ pct. Ook voor het lopende jaar wordt, mede in verband met de abnormale weersomstandigheden in de afgelopen winter, slechts een matige toeneming van deze investeringen verwacht. Het peil zal 2 pct. hoger liggen dan dat van 1962. Voor 1964 zal naar verwachting het volume van de investeringen in vaste bedrijfsactiva ten opzichte van 1963 met 7 pct. toenemen. Gemiddeld bedraagt de stijging over de genoemde jaren dus circa 4 pct. per jaar. De onvoldoende bouwcapaciteit werkt remmend op de groei van de investeringen in vaste bedrijfsactiva, niet alleen op die in bedrijfsgebouwen maar ook op die in bijbehorende outillage. Het peil van de investeringen ligt in Nederland — internationaal en historisch bezien — hoog; de bruto investeringen (waaronder woningen, het merendeel van de auto's en de voorraadvorming), met inbegrip van die van de overheid, maken circa 26 pct. van het bruto nationale produkt uit. Met het oog op de doelstelling van een zo krachtig mogelijke economische groei is een hoog investeringsniveau gewenst. De investeringen moeten zich kunnen aanpassen aan hetgeen de bevolkingsgroei en de technische ontwikkeling vereisen. Vergroting van de bouwcapaciteit is daarvoor noodzakelijk.

De voorraadvorming ad 600 miljoen in 1962 was lager dan met de economische ontwikkeling overeenkwam. De ramingen ad 700 miljoen voor 1963 en 1 miljard voor 1964 zijn gebaseerd op de verwachte ontwikkeling van produktie en afzet.

De overheidsbestedingen

Het volume van de consumptieve bestedingen van de overheid, waaronder mede begrepen die van de lagere publiekrechtelijke lichamen, steeg in 1962 met 6 pct. Voor 1963 en 1964 wordt een stijging van respectievelijk 3 en 1½ pct. verwacht. Het hierin begrepen bestanddeel voor lonen en salarissen stijgt jaarlijks met 1 à 2 pct. Dit geeft de stijging van het aantal ambtenaren weer. De materiële uitgaven van consumptieve aard vertonen een minder regelmatig verloop. In 1962 was het accres van deze bestedingscategorie groot, te weten 13½ pct., als gevolg van belangrijke afleveringen van militair materieel. Voor 1963 wordt een toeneming van 6 pct. geraamd; voor 1964 een groei van 2 pct.

De overheidsinvesteringen, die voor een belangrijk deel door gemeenten geschieden, zullen naar raming in het lopende jaar met 5½ pct. stijgen (1962: 12 pct.). Het groeitempo is geremd door de ongunstige weersomstandigheden. Het accres voor 1964 wordt in verband hiermede hoger geraamd, te weten 12 pct.; de gemiddelde stijging over deze jaren bedraagt dus circa 10 pct. per jaar.

Het loon- en prijspeil; produktiviteitsontwikkeling bij de overheid

Het prijspeil van de particuliere consumptie nam in 1962 met ruim 2½ pct. toe. Voor 1963 wordt, mede als gevolg van autonome prijsverhogingen, een stijging geraamd van 3 pct. Naar verwachting zal het consumptieprijspeil in 1964 met 2 pct. toenemen.

De stijging van het consumptieprijspeil komt tot uitdrukking in de ontwikkeling van het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud. Uitgaande van 1954 als basisjaar wordt dit cijfer (exclusief loonbelasting en sociale verzekering) voor 1963 geschat op 126. De grootste stijging deed zich voor in 1957, in welk jaar de kosten van levensonderhoud — in belangrijke mate als gevolg van de stijging van huren en landbouwprijzen — met circa 7 pct. toenamen. Over de periode 1959—1963 bedroeg de gemiddelde toeneming van de kosten van levensonderhoud bijna 3 pct. per jaar. Uiteraard is het moeilijk bij de berekening van het onderhavige indexcijfer in voldoende mate de invloed van kwaliteitsverbeteringen te elimineren.

De nominale lonen stegen over de periode 1954—1963 aanzienlijk sterker dan de kosten van levensonderhoud, waardoor een verbetering van de reële lonen kon worden bereikt van 3½ pct. per jaar. In tabel I-1 is over de periode 1954—1963 een overzicht opgenomen van de indexcijfers van de nominale lonen, kosten van levensonderhoud en de hieruit afgeleide ontwikkeling van de reële lonen, alsmede van de produktie per werkende in bedrijven.

Een probleem, dat zich de laatste jaren opdringt, vormt het feit, dat de verhoging van de lonen groter is dan de toeneming van de produktiviteit. De daaruit voortvloeiende opwaartse druk op het prijspeil stelt hoge eisen aan het prijsbeleid van de Regering.

In 1962 steeg het prijspeil van de investeringen in vaste bedrijfsactiva met 2 pct. De stijging van dit prijspeil wordt

Tabel I-1 – Lonen en kosten van levensonderhoud (indexcijfers)

	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
	(1954 = 100)								
Nominale lonen (per week/maand)									
(particulier bedrijf en overheid)	107	112	125	130	133	145	150	161	173
Kosten van levensonderhoud									
(inclusief loonbelasting en sociale verzekering) .	101	103	113	116	117	120	122	125	129
(exclusief loonbelasting en sociale verzekering)	102	104	111	113	113	116	118	122	126
Reële lonen ¹⁾									
(inclusief loonbelasting en sociale verzekering) .	106	109	111	112	114	121	123	129	134
Produktie per werkende in bedrijven	105	107	109	110	114	123	124	125	127

¹⁾ Hierbij dient in aanmerking te worden genomen, dat de berekening van de indexcijfers betreffende de reële lonen een globaal karakter draagt, omdat de indexcijfers van de kosten van levensonderhoud betrekking hebben op een categorie werknemers, die beperkter is dan die, welke door de loonindices wordt bestreken.

voor het lopende jaar op 3½ pct. en voor 1964 op 3 pct. geraamd.

De prijsindices van de consumptieve bestedingen van de overheid liggen belangrijk hoger dan die van de particuliere consumptie. Voor de jaren 1962, 1963 en 1964 bedragen de prijsstijgingen respectievelijk circa 6½, 6½ en 7 pct. Zulks hangt samen met de definiëring van het begrip overheidsconsumptie, waartoe, behalve de door de overheid gedane betalingen ter zake van de levering van goederen en diensten, tevens worden gerekend de door de overheid betaalde lonen en salarissen (inclusief sociale lasten). Verhoging van de ambtenarensalarissen wordt in overeenstemming met de statistische praktijk aangemerkt als prijsstijging van de overheidsconsumptie. Een verhoging van de loonvoet in de particuliere sector komt slechts tot uitdrukking in een prijsstijging van goederen en diensten, voor zover die verhoging de produktiviteitsstijging overtreft en voor zover dit verschil in de prijzen doorwerkt. De vraag rijst in hoeverre de door statistische afspraken tot uitdrukking gebrachte prijsstijging van de overheidsconsumptie in feite een weerspiegeling is van een produktiviteitsstijging bij de overheid. In het algemeen neemt men als maatstaf voor de arbeidsproduktiviteit de verhouding tussen de hoeveelheid arbeid, die in samenwerking met andere produktiefactoren wordt aangewend, en de hoeveelheid voortgebracht produkt. De door de overheid verrichte diensten zijn zeer gevarieerd. In dit opzicht is er geen verschil met de voortbrengselen van de bedrijven. Het is echter niet goed mogelijk de produktiviteitsontwikkeling in de overheidssector te kwantificeren omdat het bijzonder moeilijk is de door de overheid geleverde diensten te meten. Niettemin is de ook in de overheidssector aanwezige produktiviteitsverbetering op vele terreinen merkbaar. Ook in de overheidssector wordt gebruik gemaakt van de tot verhoging van de produktiviteit leidende technische ontwikkeling. Zulks geldt eveneens voor de toepassing van verbeterde organisatiemethoden. De produk-

tiviteitsontwikkeling komt zowel bij de overheid als in de particuliere sector niet slechts tot uitdrukking in verhoging van het aantal geproduceerde goederen en diensten per aangewende eenheid arbeid, maar eveneens in verbetering van de kwaliteit van het eindprodukt.

Als voorbeeld van produktiviteitsverbetering kunnen de mechanisatie en de automatisering met betrekking tot de verschillende onderdelen van de administratie van de overheid worden genoemd, die tot een snellere en goedkopere bewerking van administratieve gegevens leiden. Bij het militaire apparaat heeft de invoering van moderne vindingen de doeltreffendheid van de wapens verhoogd. Vele militaire en civiele diensten zijn geleidelijk gemotoriseerd, waardoor de produktiviteit van deze diensten is toegenomen. Ook is de produktiviteit bij het onderwijs gestegen. Dit evolueert namelijk met de ontwikkeling van de maatschappij. Als gevolg van het up-to-date houden van bijvoorbeeld het nijverheidsonderwijs is de kwalitatieve betekenis van afgestudeerden groter dan vroeger. In deze zin is de produktiviteit van docenten toegenomen.

In tabel I-2 is een overzicht opgenomen van de binnenlandse bestedingen, uitgedrukt in procenten van het nationale inkomen.

De betalingsbalans

De sedert 1959 opgetreden daling van het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans is vrijwel tot staan gekomen. Het saldo over het gehele jaar 1962 lag ongeveer op hetzelfde peil als over 1961. Hiertoe droegen het matige accres van de investeringen en de daling van de voorraadvorming bij. Het volume van de goederenimport was in dat jaar 5 pct. hoger dan in 1961. Het goederenuitvoervolume vertoonde na de stagnatie gedurende 1961 in 1962 een stijging; het peil lag in 1962

Tabel I-2 – Binnenlandse bestedingen ¹⁾ (in procenten van het bruto nationale inkomen tegen marktprijzen ²⁾)

	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964
Consumptieve bestedingen										
Particuliere sector	58,5	60,1	58,5	58,6	57,9	56,6	57,4	58,0	58,1	57,1
Overheid	14,3	15,0	15,0	14,4	13,6	13,6	13,9	14,9	15,1	15,1
	72,8	75,1	73,5	73,0	71,5	70,2	71,3	72,9	73,2	72,2
Bruto investeringen in vaste activa										
Bedrijven *)	15,1	16,5	16,2	13,6	14,3	15,3	15,8	15,8	15,3	15,1
Overheid	3,6	3,8	4,2	3,9	4,1	4,1	4,4	4,8	4,9	5,4
Woningbouw (inclusief onderhanden werk) . .	3,7	4,6	5,2	4,9	4,8	4,2	4,1	3,9	4,0	4,4
	22,4	24,9	25,6	22,4	23,2	23,6	24,3	24,5	24,2	24,9
Totaal exclusief voorraadvorming	95,2	100,0	99,1	95,4	94,7	93,8	95,6	97,4	97,4	97,1
Voorraadvorming	2,2	2,2	2,6	0,3	0,7	3,3	2,9	1,2	1,4	1,8
Totaal inclusief voorraadvorming	97,4	102,2	101,7	95,7	95,4	97,1	98,5	98,6	98,8	98,9
Saldo lopende rekening betalingsbalans . . .	2,6	- 2,2	- 1,7	4,3	4,6	2,9	1,5	1,4	1,2	1,1
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Overheid (consumptie en investeringen in vaste activa)	17,9	18,8	19,2	18,3	17,7	17,7	18,3	19,7	20,0	20,5
*) waarvan Overheidsbedrijven.	3,1	3,0	3,4	2,7	2,6	2,8	2,6	2,5	2,4	2,5

¹⁾ Gebaseerd op gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek, c.q. ramingen van het Centraal Planbureau.

²⁾ Inclusief saldo van aan het buitenland betaalde en van het buitenland ontvangen inkomensoverdrachten om niet.

7 pct. boven dat van 1961. Het saldo van het dienstenverkeer verbeterde in lichte mate. Een sterke teruggang was te constateren in het saldo inkomsten uit het buitenland; dit daalde, voornamelijk door incidentele factoren, van 610 miljoen in 1961 tot 380 miljoen in 1962. Een en ander resulteerde in een saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans van rond 650 miljoen op transactiebasis. Naar verwachting zal het overschot op de lopende rekening van de betalingsbalans bij een geraamde toeneming van het volume van de goederenimport met 8½ pct. en van de goederenexport met 7½ pct. over 1963 600 miljoen bedragen. Het dekkingspercentage van de handelsbalans steeg in 1962 tot 86 (1961: 84). Over de maanden januari tot en met juli van het lopende jaar bedroeg dit 83; gedurende de overeenkomstige periode van 1962 was dit percentage 82. Bij de raming van het overschot ad 600 miljoen is voorts rekening gehouden met een verbetering van het dienstensaldo en van het saldo inkomens uit het buitenland, alsmede met een lichte verbetering van de ruilvoet.

Voor 1964 wordt een accres van de wereldimport met 6 pct. geraamd (1963: 5 pct.). Naar verwachting zal de Nederlandse goederenexport, mede als gevolg van incidentele factoren, naar volume gemeten met 9 pct. kunnen toenemen. De volumestijging van de goederenimport wordt geraamd op 8 pct. Een en ander zal tot een surplus op de lopende rekening van de betalingsbalans leiden van 600 miljoen.

In tabel I-3 wordt een overzicht gegeven van de betalingsbalans sedert 1959.

Zoals uit deze tabel blijkt, werd in 1962 het saldo op de lopende rekening op kasbasis ad 579 miljoen overtroffen door een tekort uit hoofde van het kapitaalverkeer ad 700 miljoen, zodat het totale tekort van de betalingsbalans over dat jaar 121 miljoen bedroeg. De netto kapitaaluitvoer over 1962 daalde ten opzichte van het voorgaande jaar in belangrijke mate, hoofdzakelijk als gevolg van een vermindering van de kapitaaluitvoer van banken en een teruglopen van de vervroegde aflossing op langlopende overheidsschuld. In overeenstemming met het bovenstaande vertoonde de goud- en deviezenvoorraad,

waaronder begrepen de rechten tegenover het Internationale Monetair Fonds ¹⁾, een geringe daling, namelijk van 6510 miljoen per ultimo 1961 tot 6400 miljoen per ultimo 1962.

In de eerste helft van 1963 ontwikkelde zich de lopende rekening op kasbasis aanzienlijk gunstiger dan in het eerste halfjaar 1962; op transactiebasis was het verschil veel minder groot.

De ontwikkeling van de Nederlandse betalingsbalans verliep in de laatste jaren ongeveer parallel met die van de landen van de Europese Economische Gemeenschap in totaal. De daling, die zich in de aanzienlijke overschotten op lopende rekening van de E.E.G.-landen als geheel sinds 1961 voltrok, is niet gepaard gegaan met een overeenkomstige verbetering van de betalingsbalanspositie van de Verenigde Staten, maar vond vooral zijn weerslag in het verdwijnen van de tekorten van Japan en het Verenigd Koninkrijk. Voorzover de maatregelen van de Verenigde Staten op het gebied van het langlopende kapitaalverkeer het beoogde resultaat zullen hebben, zal dit voor de betalingsbalans van Nederland betekenen een geringere kapitaalimport en daardoor minder ruimte voor kapitaalimport in de vorm van buitenlandse emissies op onze kapitaalmarkt en vervroegde aflossing van buitenlandse schuld.

Consequenties voor het in 1964 te voeren conjunctuurbeleid

De verschillende aspecten van de huidige economische situatie overziende, lijkt het waarschijnlijk dat de expansie zich in 1964 zal voortzetten. De met verschuivingen in de inkomensverdeling samenhangende veranderingen in de besparingen en de investeringen hebben elkaar in de jaren 1962 en 1963 ten naaste bij in evenwicht gehouden. Daardoor is noch een overbesteding, noch een recessie ontstaan. De prognose voor 1964 van het Centraal Planbureau houdt in, dat deze beide gevaren ook voor 1964 kunnen worden vermeden. Bij de opnieuw betrekkelijk sterke exportstijging is echter wel te verwachten, dat de spanningen op de arbeidsmarkt zullen voortduren.

¹⁾ In de zin van onvoorwaardelijke trekkingsmogelijkheden op het Fonds.

Tabel I-3 – De betalingsbalans

	1959	1960	1961	1962	1962 1e halfjaar	1963 1e halfjaar
Lopende rekening (transactiebasis)	1 783	1 250	665	650	—300	—200
Lopende rekening (kasbasis)	1 554	1 335	863	579	—153	348
Kapitaalrekening ¹⁾ :						
particulier kapitaal	—505	—46	—861	—414	177	—191
overheidskapitaal	—395	—194	—381	—286	—112	—78
	—900	—240	—1 242	—700	65	—269
Totaal betalingsbalansoverschot of -tekort	654	1 095	—379	—121	—88	79
Internationaal Monetair Fonds en geconsolideerde vorderingen voortgekomen uit betalingsakkoor- den	—258	116	—481	163	63	23
Vermeerdering of vermindering van de goud- en de- viezenvoorraad van:						
De Nederlandsche Bank	—497	1 514	—199	94	275	335
deviezenbanken	893	—303	—661	—52	—300	—233
	396	1 211	—860	42	—25	102

¹⁾ De hierbij opgenomen negatieve bedragen geven uitvoersaldi weer.

Bij een zo lang voortgezette expansie, die haar voedsel in zo sterke mate vindt in de exportstijging, wordt het moeilijker om door middel van de overheidsfinanciën een effectief tegenwicht tegen een eventuele overtrekking van de stijging van de totale vraag te scheppen. De structurele behoefte aan overheidsuitgaven ten gevolge van de expansie in de particuliere sector gaat dan onvermijdelijk meer en meer overheersen. Een belangrijk deel van de overheidsuitgaven hangt bovendien samen met regelingen en afspraken, die naar hun aard op korte termijn veelal moeilijk kunnen worden gewijzigd. Bij het uitgavenbeleid blijft de voornaamste mogelijkheid sommige — in verband met de stijging van de welvaart minder noodzakelijke — overdrachtsuitgaven te verlagen en nieuwe activiteiten uit te stellen. Ook het tariefbeleid ten aanzien van overheidsbedrijven kan in het kader van de conjunctuurpolitiek een bijdrage leveren, zulks uiteraard met inachtneming van prijspolitieke overwegingen.

Op het terrein van de belastingpolitiek blijft een belangrijke speelruimte bestaan bij de keuze van het tijdstip, waarop men structureel mogelijke en wenselijke belastingwijzigingen laat ingaan.

Het hanteren van conjunctuurpolitieke instrumenten vergt veelal offers of pijnlijke beslissingen, welke zullen moeten worden afgewogen tegen het belang van het door middel van die instrumenten verwezenlijken van de doelstellingen van economische politiek. Daarbij moet niet uit het oog worden verloren, dat reeds geruime tijd kwantitatieve restricties op het gebied van de buitenlandse handel en wijzigingen van de wisselkoers niet meer ter beschikking staan voor conjunctuurpolitieke doeleinden.

Hoewel in het algemeen de laatste jaren de belangrijke doelstellingen van economische politiek in redelijke mate werden gerealiseerd, kon toch een zekere prijsstijging niet worden vermeden. Hierbij dient echter te worden bedacht, dat prijsstabiliteit in Nederland slechts dan op bevredigende wijze zou kunnen worden verwezenlijkt, indien ook in het buitenland op effectieve wijze tegen kosteninflatie zou worden opgetreden.

Het is te hopen, dat bij het internationale overleg over het internationale evenwicht en het liquiditeitsvraagstuk ook aan de doelstelling van prijsstabiliteit het juiste gewicht zal worden toegekend.

De voor 1964 verwachte ontwikkeling maakt een voorzichtig beleid ten aanzien van de bestedingen gewenst. Met het oog op de gespannen arbeidsmarkt zal van de overheidsfinanciën eerder een remmende dan een stimulerende invloed moeten uitgaan. Aangezien het voornemen bestaat, de extra stijging van de belastingopbrengst tengevolge van het progressie-effect, die het huidige Kabinet door een verlaging van de tarieven wil compenseren, in 1964 nog te laten doorwerken, zal dit op deze wijze inderdaad worden bereikt.

Deze globale conjunctuurpolitiek kan worden versterkt door maatregelen, die erop gericht zijn partiële onevenwichtigheden in de economische situatie op te heffen. Dit is met name gewenst in de bouwsector. Het grote verschil tussen vraag en aanbod, dat hier bestaat, wil de Regering in de eerste plaats bestrijden door een pluriform bouwbeleid, dat op expansie der produktie is gericht. Aan de andere kant zullen ook kunstmatige stimulanzen van de vraag moeten worden beperkt. De Regering heeft daarom de vervroegde afschrijving voor bouwwerken geschorst. In de woningsector stelt de Regering zich ten doel in de lopende kabinetsperiode het evenwicht tussen huur- en bouwkosten dichter te benaderen.

§ 2. Hoofdpijnen van het financiële beleid

Algemeen

Prioriteiten

De bouwnijverheid

Het landbouwbeleid

De hulp aan ontwikkelingslanden

De defensieuitgaven

De overheidspensioenen

Algemeen

De bevordering van een sterke groei van de produktiecapaciteit — gericht op de bevrediging van dringende behoeften in de particuliere en de collectieve sfeer — acht de Regering van primaire betekenis. Hierdoor kan tevens op lange termijn een optimaal peil van de werkgelegenheid worden gerealiseerd. Door een hoog groeitempo van de economie worden voorts gunstige mogelijkheden geschapen voor het voeren van een vooruitstrevend sociaal en cultureel beleid.

Prioriteiten

De hiervoren geschetste langdurig voortgezette expansie leidt er temeer toe het begrotingsbeleid op de structurele ontwikkeling af te stemmen.

Teneinde de ontwikkeling zo evenwichtig mogelijk te doen verlopen, kan daarnaast een conjunctureel element worden ingevoegd door bij het treffen van structureel wenselijke maatregelen het juiste moment te kiezen. Zoals in het laatste gedeelte van de vorige paragraaf is uiteengezet, zal de bewegingsvrijheid in de tijd die aanwezig is bij het invoeren van nieuwe belastingtarieven alsmede in een aantal gevallen bij het treffen van maatregelen, die tot uitgavenverhogingen of -verlagingen leiden, aan het conjuncturele beleid moeten worden dienstbaar gemaakt.

Tal van wensen met betrekking tot overheidsvoorzieningen vragen om vervulling. Realisering van deze wensen is slechts mogelijk binnen de grenzen, die door het reële nationale inkomen worden gesteld. Het in rangorde brengen van de wensen en de aanpassing aan de beschikbare ruimte vinden voor een belangrijk deel hun weerslag in de begroting van het Rijk. Het Kabinet is voornemens voort te bouwen op de door het vorige Kabinet gelegde grondslag voor een structureel begrotingsbeleid. De begrotingen voor 1964 en volgende jaren behoren dan ook naar de mening van de ondergetekende te worden ingepast in een op de trendmatige ontwikkeling van het nationale inkomen gebaseerd kader. In overeenstemming met de produktiviteitsontwikkeling en de groei van de beroepsbevolking wordt de trendmatige stijging van het nationale inkomen geraamd op

4 pct. per jaar. De middelen van het Rijk zullen als gevolg van de progressie in de belastingtarieven — behoudens belangrijke verschuivingen in inkomens en bestedingen — met een hoger percentage toenemen. De progressiefactor op $1\frac{1}{2}$ stellende, stijgen de rijksmiddelen jaarlijks met circa $5\frac{1}{2}$ pct. Het op grond van dit percentage berekende jaarlijkse accres van de middelen van het Rijk, waarbij conjuncturele mee- of tegenvallers buiten beschouwing blijven, is beschikbaar voor verhoging van de uitgaven en/of verlaging van de belastingtarieven. Uit praktische overwegingen is, evenals in voorgaande jaren, voor het bepalen van de beschikbare budgetruimte de progressiefactor berekend over het totaal der middelen van het Rijk, met inbegrip van de niet-belastingmiddelen.

Een deel van deze overige middelen betreft de inkomsten voor door het Rijk geleverde goederen of diensten. Voor zover aan deze specifieke diensten van het Rijk een toenemende behoefte bestaat, tot uitdrukking komend in een stijging van de desbetreffende middelen, zou het geen bezwaar ontmoeten de daarmee samenhangende verhoging van de uitgaven buiten beschouwing te laten bij de toetsing van de groei van de rijks-uitgaven aan de uit de trendmatige stijging van het nationale inkomen afgeleide norm. De berekening van deze norm zou dan moeten worden gebaseerd op het totaal van de middelen exclusief die wegens levering van de bedoelde specifieke diensten. Als voorbeeld moge de Octrooiraad worden genoemd. Een toeneming van de ontvangsten aan octrooirechten gaat gepaard met een uitbreiding van deze instelling. De daaruit voortvloeiende uitgavenstijging heeft — voor zover die door een overeenkomstige middelentoeneming wordt gecompenseerd — geen beslag te leggen op de beschikbare budgetruimte.

Andere voorbeelden van soortgelijke „zelfdekkende” uitgaven zijn die met betrekking tot het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie en in hoofdzaak die voor radio en televisie. Een dergelijke werkwijze zou een verfijning zijn van de gevolgde methode, doch met het oog op de relatief geringe invloed hiervan is deze bij de berekening van de totale ruimte en bij het toetsen van de groei van de totale relevante uitgaven van het Rijk aan de daarvoor gestelde norm achterwege gelaten. Overigens wordt bij het ramen van verschillende „zelfdekkende” uitgaven rekening gehouden met de vraag van het publiek, tot uitdrukking komende in de hoogte van de op die uitgaven betrekking hebbende middelen.

Uitgaande van het huidige prijspeil en bij een geraamde trendmatige toeneming van de middelen van het Rijk met $5\frac{1}{2}$ pct. per jaar zal in de periode 1964—1967 per jaar gemiddeld circa 600 miljoen beschikbaar komen voor verhoging van de uitgaven en/of verlaging van de belastingtarieven. Bij de verdeling van deze ruimte dient een aantal voor de bestedingen niet relevante posten, zoals woningwetvoorschotten en aflossing van binnenlandse staatsschuld, buiten beschouwing te blijven.

Voor een juiste vergelijking van de toeneming van de rijks-uitgaven met die van het reële nationale inkomen acht de ondergetekende het noodzakelijk een stijging van de salarissen, voor zover deze verder gaat dan met de produktiviteitstoename in het bedrijfsleven overeenkomt, eveneens buiten beschouwing te laten.

Bij de overheid komt, naar de ervaring leert, het accres van de salarissen door periodieke verhogingen, verschuivingen naar zwaardere functies, bevorderingen en incidentele herzieningen voor bepaalde groepen, ongeveer overeen met de stijging van de produktiviteit in de volkshuishouding. Bij het bedrijfsleven

is dit op langere termijn ten naaste bij ook het geval; de verhouding tussen de incidentele loonstijging en de toeneming van de produktiviteit wisselt in die sector echter van jaar tot jaar. In de trendmatige stijging van het nationale inkomen met 4 pct. per jaar is derhalve slechts begrepen de toeneming van de lonen en salarissen uit hoofde van de genoemde oorzaken. Algemene salarisverhogingen bij de overheid gaan boven dit reële accres uit. Onder deze omstandigheden dient de stijging van de uitgaven van het Rijk, die voortvloeit uit algemene salarisverhogingen, geen beslag te leggen op de voor 1964 beschikbare budgetruimte ad 600 miljoen.

Zoals in de regeringsverklaring is vermeld, geeft het Kabinet de hoogste prioriteit aan de oplossing van de woningnood. In een op korte termijn aan de Staten-Generaal over te leggen nota zal een groot aantal onderwerpen, het woning- en bouwbeleid betreffende, aan een uitgebreide beschouwing worden onderworpen.

Voor zover het de realisatie van het bouwprogramma betreft, heeft het geven van de hoogste prioriteit aan de bevordering van de woningbouw vrijwel geen invloed op de ramingen van de uitgaven in de ontwerpbegroting 1964, daar die betrekking hebben op de reeds vóór 1964 in uitvoering zijnde woningen. Voor zover het een doelbewuste en geleidelijke realisatie van de in vorenbedoelde nota bedoelde onderwerpen betreft, moet echter worden verwacht dat deze zal leiden tot hogere uitgaven dan in deze ontwerpbegroting zijn geraamd. Voor 1964 zullen zij echter van beperkte betekenis zijn.

Wat de belastingen betreft, dient in de eerste plaats rekening te worden gehouden met de wijzigingen, voorgesteld in de reeds bij de Staten-Generaal aanhangige wetsontwerpen inzake de algemene belastingherziening, ten aanzien waarvan het Kabinet hoopt dat de behandeling zo spoedig mogelijk wordt voortgezet. Uit deze voorstellen zal per saldo een middelendering voortvloeien van ruim 100 miljoen.

Het Kabinet is van oordeel dat eliminering van de progressiefactor, die zich voornamelijk openbaart in een sluipende verzwaring van de druk van de loon- en de inkomstenbelasting, in ieder geval geboden is voor zover dit althans in overeenstemming is te brengen met de hoogste prioriteit aan de woningbouw toegekend. De progressiefactor leidt op zichzelf bij een ongewijzigd blijven van de wetgeving en een regelmatige groei van het nationale inkomen tot een voortdurend toenemen van de procentuele verhouding van de totale belastingopbrengst tot het nationale produkt, ook wel belastingdruk genoemd. Van de hiervoren genoemde jaarlijkse groei van de middelen van 600 miljoen vormt circa 150 miljoen de extra groei door de werking van de progressie. Met de neutralisering van de progressiefactor, berekend over de komende periode van vier jaren, is derhalve een bedrag gemoeid van ongeveer 600 miljoen.

In rangorde volgend op de woningbouw en de eliminering van de invloed der progressie op de belastingen heeft het Kabinet aan de uitvoering van het landbouwbeleid, zoals dit in de regeringsverklaring van 31 juli jl. is uiteengezet, een hoge prioriteit toegekend. Het acht voorts van grote betekenis, dat voldoende middelen ter beschikking worden gesteld voor de uitvoering van een doeltreffend beleid ten aanzien van ontwikkelingshulp, sociale zorg en andere bestaande staatstaken, waaronder onderwijs en waterstaat een kwantitatief belangrijke plaats innemen. Voor deze beide laatstgenoemde taken heeft het vorige Kabinet binnen de begroting grote ruimte geschapen. Ook het huidige Kabinet zal aan deze taken de nodige aandacht blijven schenken.

Het streven van het Kabinet is er op gericht de relevante uitgaven zo mogelijk te doen achterblijven bij, doch in elk geval niet sneller te doen stijgen dan de structurele groei van het nationale inkomen. De in de begroting 1963 geraamde relevante uitgaven bedroegen in totaal 10 264 miljoen. Uitgaande van een structurele groei van het nationale inkomen met 4 pct., en er mede rekening houdende dat de norm is bepaald voor de jaren 1964 tot en met 1967, waarin de basisbedragen van jaar tot jaar oplopen, is het toelaatbare accres van de relevante uitgaven voor elk van die jaren gesteld op rond 425 miljoen. Op deze wijze blijft van het jaarlijkse structurele accres van de middelen ad 600 miljoen, na aftrek van een bedrag van 150 miljoen, nodig voor neutralisering van de progressiefactor, in de periode 1964—1967 de nodige ruimte beschikbaar voor de realisatie van de algemene belastingherziening.

De bouwnijverheid

De bouwnijverheid wordt de laatste jaren gekenmerkt door een sterk groeiende behoefte aan bouwwerken en door een langzame groei van de productiecapaciteit.

De sterke groei van de behoefte kan slechts ten dele worden toegeschreven aan conjuncturele factoren; de toenemende bouwbehoefte heeft als gevolg van de bevolkingsgroei en de economische ontwikkeling met de daarmee samenhangende welvaartstoename in belangrijke mate een structureel karakter. Dit geldt zowel voor de woningbouw als voor de bouw van andere objecten. De snelle aanwas van de vraag naar woningen wordt, behalve door de bevolkingstoename en het verschijnsel van de gezinsverdunding, veroorzaakt door de hogere eisen, die men tengevolge van de toenemende welvaart aan het woongehoeft stelt. De samenhang tussen economische groei en de behoefte aan bedrijfsgebouwen is zonder meer duidelijk; de vermeerderde behoefte aan andere gebouwen hangt — zowel kwantitatief als kwalitatief — voor een belangrijk deel samen met de genoemde factoren en vooral met de stijging van de welvaart.

De stagnatie in de groei van de bouwcapaciteit is het gevolg van een cumulatie van diverse factoren. De weersomstandigheden waren de laatste jaren ongunstig. Voorts had de medio 1961 ingevoerde werktijdverkortening een ongunstige invloed op de produktie per arbeider per jaar. Deze ongunstige invloeden werden nog versterkt door de algemeen toegenomen spanning op de arbeidsmarkt, waardoor in de bouwnijverheid de werken niet optimaal waren bezet.

De divergentie tussen de bouwbehoefte en de bouwcapaciteit had tot gevolg, dat het „stuwmeer” van aangehouden aanvragen aanzienlijk is toegenomen. Ook in 1964 zal ter regulering van de bouwmarkt een stringent goedkeuringsbeleid moeten worden gevoerd. In de komende jaren zal een versnelde toeneming van de bouwcapaciteit noodzakelijk zijn, wil men de hoeveelheid aangehouden aanvragen niet excessief laten oplopen.

Voor 1964 zal het woningbouwprogramma een minimum van 90 000 woningen omvatten. Het aantal op basis van de Woningwet te subsidiëren woningen is gesteld op 45 000; daarnaast zullen 25 000 woningen worden gesticht op basis van de Premie- en bijdragebeschikking-1960, terwijl tenslotte in het programma op de bouw van 20 000 woningen zonder steun van de overheid is gerekend.

De in de begroting 1964 opgenomen ramingen voor de subsidiëring van de woningbouw door woningbouwcorporaties en gemeenten op voet van de Woningwet en van de bouw van wo-

ningen door particulieren worden in hoofdzaak bepaald door het vóór 1964 gevoerde beleid. Vooral in de exploitatiebijdragen voor de woningwetbouw zit een sterke naaijling, omdat deze jaarlijkse bijdragen voor de eerste maal een jaar na het gereedkomen van de woningen worden betaald.

De financiering van de stichtingskosten van de woningwetwoningen zal ook in 1964 van rijkswege met begrotingsgelden plaatsvinden.

Het landbouwbeleid

In de ontwerp-begroting 1964 komt de hoge prioriteit, welke de Regering aan het landbouwbeleid heeft toegekend, in het bijzonder tot uitdrukking in een verhoging van de uitgaven ten behoeve van het melkprijsbeleid en in een stijging van de uitgaven voor cultuurtechnische werken. Deze verhogingen, welke tezamen een bedrag vergen van circa 100 miljoen, hebben niet geleid tot een afremming op andere gebieden van het ten behoeve van de agrarische sector gevoerde beleid. Integendeel, op de drie gebieden waarop de Regering — naast de uitvoering van cultuurtechnische werken — een beleid voert ter verbetering van de agrarische structuur in ruimere zin, is voor 1964 een verhoging van de activiteiten mogelijk gemaakt. Het landbouwkundig onderzoek zal verder worden verbreed en verdiept. De voorlichting zal meer armslag krijgen door verhoging van de uitgaven voor streekverbeteringen, alsmede door een uitbreiding van de door de overheid te subsidiëren sociaal-economische voorlichting. De capaciteit van het wetenschappelijk landbouwonderwijs en het daarmee verbonden fundamentele onderzoek zal, in mankracht gemeten, met 10 pct. kunnen stijgen.

Het beleid van de Regering blijft onverminderd gericht op een produktie-ontwikkeling, die zo goed mogelijk in evenwicht is met de afzetmogelijkheden.

Voor een verdere toelichting wordt verwezen naar het gestelde bij tabel IV-9 in hoofdstuk IV van deze nota.

De hulp aan ontwikkelingslanden

Het beleid van het vorige Kabinet inzake de hulp aan ontwikkelingslanden is uitvoerig uiteengezet in de nota van de minister van Buitenlandse Zaken d.d. 18 augustus 1962 (6817, stuk nr. 1). Het huidige Kabinet wil dit beleid voortzetten. Slechts bij ruime internationale deelneming kan deze hulp van voldoende omvang zijn om een belangrijk aantal ontwikkelingslanden over het dode punt (dat wil zeggen te weinig besparingen voor een groei van de produktie per hoofd) heen te helpen. Van Nederlandse zijde zal deze internationale deelneming krachtig worden bevorderd en zal met ruimhartigheid een evenredige bijdrage worden gegeven in de verschillende voor hulpverlening geëigende vormen.

Ten opzichte van Suriname en de Nederlandse Antillen heeft ons land een bijzondere verantwoordelijkheid. Bij de wet van 25 april 1963 (Stb. 224) is machtiging verleend tot medefinanciering van het aanvullende opbouwplan van Suriname tot een bedrag van 102,5 miljoen. Kort nadien zijn besprekingen in de Nederlandse Antillen gevoerd, waarin overeenstemming is bereikt over vergroting van hulp aan dit land. Ter zake moge worden verwezen naar de brief van twee ministers van het vorige Kabinet van 17 juli 1963 (7260, stuk nr. 1).

De nota van 18 augustus 1962 geeft een overzicht van de verschillende vormen van hulpverlening. Ontwikkelingslanden

hebben behoefte aan kapitaalshulp (leningen of giften, particuliere investeringen), aan bevordering van handelsrelaties en aan technische hulp. De Regering streeft naar een evenwichtig programma van hulpverlening binnen het Koninkrijk en daarbuiten in verscheidene bilaterale en multilaterale vormen.

Bij kwantificering van de hulp dient te worden beseft, dat zowel bij in de begroting opgenomen bedragen als bij in consortiumverband gegarandeerde leningen de realisaties soms belangrijk afwijken van de geraamde bedragen ¹⁾.

In tabel I-4 is een overzicht gegeven van de uitgaven ten behoeve van ontwikkelingslanden in de jaren 1963 en 1964. Voor 1963 zijn hierin de vermoedelijke uitkomsten vermeld. Dat wil zeggen dat is uitgegaan van de brief van 4 april 1963 (6817, stuk nr. 3), waarbij rekening is gehouden met het volgende:

- de post van 5 miljoen wegens deelneming in buitenlandse ontwikkelingsbanken zal in 1963 niet meer worden gerealiseerd; deze post is voor 1964 opgevoerd;
- het vervallen in 1963 van de bijdrage ad 47,5 miljoen aan het Ontwikkelingsfonds van de E.E.G. omdat de nieuwe overeenkomst ter zake per 1 januari 1964 in werking treedt, terwijl de vorige ultimo 1962 afliep;
- het niet volledig opvragen door de I.D.A. van het in de begroting uitgetrokken bedrag van 19,3 miljoen;
- een bedrag van 35 miljoen wegens de voorgenomen steun aan het meerjarige ontwikkelingsplan van de Nederlandse Antillen.

Voorts wordt verwezen naar de desbetreffende beschouwingen bij de tabellen IV-4 en IV-5 in hoofdstuk IV van deze nota.

De defensieuitgaven

In afwachting van een nadere vaststelling van het defensieplafond voor de komende kabinetsperiode is het bedrag van de defensiebegroting voorlopig vastgesteld op 2340,0 miljoen inclusief de kosten ad 9,7 miljoen voor de civiele verdediging, geraamd op hoofdstuk X (Defensie), respectievelijk 2330,3 miljoen exclusief genoemde kosten voor de civiele verdediging. Bij de vaststelling van dit bedrag is rekening gehouden zowel met het wegvallen van de militaire taak in Nieuw-Guinea als met het wegvallen van de Amerikaanse hulpverlening. Voorts zijn in genoemd bedrag begrepen de kosten uit hoofde van maatregelen inzake salarissen, pensioenen e.d. ná 31 december 1959, voor zover die op het tijdstip van vaststelling van de ontwerp-begroting bekend waren.

In vergelijking met de defensiebegroting voor 1963 betekent een en ander een stijging van de militaire uitgaven van 126,4 miljoen, waarbij in aanmerking moet worden genomen dat de begroting 1963 nog met 82,6 miljoen voor kosten verbonden aan algemene salarismaatregelen dient te worden verhoogd.

¹⁾ De aan het E.E.G.-ontwikkelingsfonds in de jaren 1958 tot en met 1962 uit de begroting ter beschikking gestelde bedragen ad 258 miljoen zijn op een rekening van de E.E.G. bij de schatkist gestort. Hiervan was medio 1963 17 miljoen opgenomen.

Van de aan de I.D.A. in de begrotingen tot en met 1963 toegezegde bedragen is 59 miljoen nog niet opgevraagd en nog niet ten laste van de begroting gebracht. Het niet uitbetaalde bedrag wordt (met toepassing van artikel 24 Comptabiliteitswet) overgebracht naar het dienstjaar 1964.

Het kasuitgavenplafond (exclusief de civiele verdediging) is voor 1963 op 2250 miljoen gesteld. Het kasuitgavenplafond (exclusief de civiele verdediging) is voor 1964 gesteld op een bedrag gelijk aan het begrotingsbedrag (exclusief de civiele verdediging), te weten 2330,3 miljoen.

Het op de defensiebegroting voor de civiele verdediging geraamde bedrag wordt in vergelijking met 1963 verhoogd met 1,2 miljoen tot 9,7 miljoen.

De overheidspensioenen

a. De wet van 29 mei 1963, *Stb.* 210 (Pensioenmaatregelen 1963), heeft geleid tot verschillende wijzigingen in de uitgaven. Het bedrag van de uit te betalen pensioenen is toegenomen. Deze toename komt ten laste van de rijksbegroting voor wat betreft de militaire pensioenen (22,0 miljoen), de Indonesische pensioenen (24,0 miljoen) en de pensioenen van spoorwegambtenaren (16,5 miljoen), waardoor de rijksuitgaven stijgen met 62,5 miljoen. De pensioenen van het burgerlijk overheidspersoneel worden thans geheel door het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds gefinancierd; de rijksbijdrage in verband met toeslagen op de pensioenen is hiermee vervallen; deze rijksbijdrage zou in 1964 63,5 miljoen hebben bedragen.

b. De onder a genoemde wet brengt een aantal wijzigingen met zich mee in de salariering van het overheidspersoneel, die te zamen een uitgavenverhoging van ongeveer 20 miljoen voor het Rijk betekenen.

c. Het percentage van de aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds verschuldigde pensioenbijdrage zal per 1 januari 1964 moeten worden verhoogd van 21 pct. tot 24 pct., hetgeen het ten laste van de rijksbegroting komende premiebedrag met 75 miljoen verhoogt.

d. De ad b en c genoemde wijzigingen maken een verhoging van het aandeel van het Provinciefonds en het Gemeentefonds in de opbrengst der rijksbelastingen nodig met in totaal rond 34 miljoen, waarvan 10 miljoen voortvloeit uit de Wet Pensioenmaatregelen 1963.

Samenvattend wordt het volgende beeld verkregen:

meer uitgaven aan pensioenen	62,5
hogere personeelskosten:	
ingevolge de Pensioenmaatregelen 1963	20,0
ingevolge verhoging van de premiebijdrage door het Rijk aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	75,0
	+ —————
	157,5
af: vervallen van de rijksbijdrage aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds wegens toeslagen op pensioenen	63,5
	— —————
netto vermeerdering van de rijksuitgaven	94,0
verhoging van het aandeel van het Provinciefonds en het Gemeentefonds in de belastingopbrengst:	
ingevolge de Pensioenmaatregelen 1963	10,0
ingevolge verhoging van de pensioenpremie	24,0
	+ —————
totaal nadelig effect op de rijksfinanciën op jaarbasis	128,0

Tabel I-4 – Uitgaven ten behoeve van ontwikkelingslanden

	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerpbegroting 1964 ¹⁾
Binnen het Koninkrijk		
1. Nederlandse Antillen	97,5	55,8
2. Suriname	0,5	0,5
3. Technische hulp aan Suriname en de Nederlandse Antillen		
Buiten het Koninkrijk		
4. Nieuw-Guinea (UNTEA)	13,4	—
Multilateraal		
a. Bijdragen krachtens verdragsverplichtingen:		
5. Internationale Ontwikkelings-Associatie (I.D.A.)	15,0	19,3
6. E.E.G.-ontwikkelingsfonds	—	47,5
7. Nederlands aandeel in het hulpverleningselement in de gewone begrotingen van de V.N. en de gespecialiseerde organisaties	0,5	0,5
8. Nederlands aandeel in het technische hulpprogramma en het ontwikkelingsinstituut van de O.E.S.O.	0,2	0,2
9. Rentesubsidies op leningen van de Europese Investeringsbank aan Griekenland	P.M.	P.M.
b. Vrijwillige bijdragen:		
10. Bijdrage aan de ontwikkeling van Westelijk Nieuw-Guinea	24,1	36,2
11. Uitgebreid Programma van de Technische Hulp van de V.N.	6,5	6,5
12. Speciaal Fonds van de V.N.	13,9	13,9
13. Kinderfonds der V.N. (U.N.I.C.E.F.)	0,5	0,5
14. Wereldvoedselprogramma der V.N.	1,7	5,1
15. Nederlandse bijdrage in het U.N.E.S.C.O.-noodprogramma voor Afrika	0,1	—
16. Instituut voor Sociale Ontwikkelingsplanning	—	1,2
Bilateraal		
17. Nederlandse Technische Hulpprogramma's	5,4	7,7
18. Projecten voor Uitgebreide Technische Hulp	2,5	6,5
19. Nederlands Jongeren Vrijwilligers Programma	0,8	4,0
20. Financiering van deelnemingen in het kapitaal van buitenlandse ontwikkelingsbanken	—	5,0
21. Hulp aan Turkije in het kader van de O.E.S.O.	6,3	—
22. Hulp aan Turkije in het kader van de E.E.G.	—	9,2
23. Diverse studiebeurzen	0,4	0,4
24. Bijdrage in de kosten van de oprichting van een Nederlands medisch centrum inzake tropische ziekten in Afrika	—	1,0
Totaal ten laste van de begroting (inclusief additionele posten)	189,3	221,0
Garanties voor consortia		
25. P.M.-begrotingspost voor garanties voor leningen van de Nationale Investeringsbank (Herstelbank) N.V. aan landen voor welke de Wereldbank consortia vormt en waarin Nederland participeert ten bedrage van	50,0	75,0
Opgemerkt zij, dat, naast de deelneming in consortia, door de Staat gegarandeerde financieringskredieten worden verstrekt. Ook wordt overwogen, in samenwerking met de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank, garanties te verstrekken voor leningen tot bv. een bedrag van 18 miljoen ten behoeve van ontwikkelingslanden in Latijns Amerika; omtrent de modaliteiten daarvan is nog geen beslissing genomen.		

¹⁾ Inclusief de op deze uitgaven betrekking hebbende additionele posten vermeld in tabel II-1.

§ 3. De Europese samenwerking en de rijksbegroting

Inleiding

Uitgaven

Middelen

Beleid inzake omvang en financiering van het tekort

Begrotingsvergelijking

Inleiding

De toenemende betekenis van de samenwerking in Europees verband die in en na de tweede wereldoorlog is ontstaan, kan de vraag doen opkomen welke invloed daarvan uitgaat op de rijksbegroting. Tot nu toe is deze invloed op het peil van middelen en uitgaven nog niet belangrijk geweest.

Sommige organisaties dienen vooral tot het voeren van overleg, in andere wordt gemeenschappelijk aan bepaalde projecten (Eurocontrol¹⁾, ruimtevaart) gewerkt, in slechts enkele gevallen heeft overheveling van een stuk nationale taak naar een supranationale instantie met eigen middelen plaats gevonden (Kolen- en Staalgemeenschap).

Benelux en E.E.G. hebben geleid tot lagere binnentarieven en hogere invoerrechten op produkten uit andere landen, tot dusverre zonder duidelijke invloed op de totale middelen.

In deze paragraaf wordt alleen aandacht geschonken aan de invloed van de samenwerking in Europees verband op de rijksbegroting. De ondergetekende is zich ervan bewust, dat de betekenis van deze samenwerking voor ons land veel ruimer is dan in de gevolgen voor de rijksbegroting tot uitdrukking komt.

Uitgaven

De apparaatskosten van de West-Europese Unie, van Euratom en de Europese Economische Gemeenschap en van de in samenwerking met Noord-Amerika opgerichte Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, drukken op de begroting van Buitenlandse Zaken, van Benelux op die van Economische Zaken. Ten behoeve van de uitgaven voor deze administratieve budgetten is voor 1964 in totaal circa 15 miljoen geraamd, waarvan 9,5 miljoen voor de E.E.G. Tevens heeft het frequente overleg de behoefte aan ambtenaren, vooral bij Buitenlandse Zaken, Economische Zaken en Landbouw, beïnvloed.

De uitgaven ad 3,1 miljoen in verband met het Sociaal Fonds zijn tot nu toe overtroffen door hetgeen is terugontvangen (5,4 miljoen) in verband met scholing in centra voor vakopleiding van volwassenen. Voor de bijdrage aan het onderzoekprogramma van Euratom is voor 1964 22 miljoen uitgetrokken.

Omvangrijker zijn de bijdragen voor hulp aan ontwikkelingslanden die ofwel via een Europese organisatie worden verleend (in 1964 een bijdrage van 47,5 miljoen aan het Ontwikkelingsfonds van de E.E.G.) ofwel zelfstandig worden verleend, maar op grond van overleg bijvoorbeeld in E.E.G.-verband (Turkije: 9 miljoen in 1964) of O.E.S.O. (1963: 6 miljoen ten gunste van Turkije).

De taken die de grootste uitgaven vergen (zoals defensie, onderwijs, rente en aflossing van staatsschuld, volkshuisvesting, waterstaat) zijn nationale taak gebleven, zonder financiering — geheel of gedeeltelijk — via een Europese organisatie. Deze uitgaven ondervinden ook weinig invloed van overleg in Europees verband (defensie wel van N.A.V.O.-overleg). De aanleg van wegen wordt qua structuur beïnvloed door afspraken in Europees verband, de omvang van het wegenprogramma minder. De „natte” waterstaat (bijvoorbeeld verruiming van toegang uit zee naar onze grote havens) wordt evenals de behoefte aan wegen sterk beïnvloed door de expansie van de handel. Het is niet zeker in hoeverre expansie van verkeer en handel te danken is aan bepaalde vormen van samenwerking. Wel is het echter zeker dat de — ten dele reeds tijdens de tweede wereldoorlog — gemaakte afspraken voor een minder restrictief bestel (op mondiaal, continentaal of meer regionaal gebied) de voortdurende groei van de westerse economieën sterk ten goede zijn gekomen en de behoefte aan „infrastructuur” krachtig hebben vergroot. Dit geldt ook voor de spoorwegen.

Bij één grote rijksuitgaaft is wel een concrete band met een Europese organisatie aanwezig, namelijk bij de landbouw. Het gemeenschappelijk landbouwprijsbeleid zal geleidelijk in de plaats treden van het nationale prijs- (en heffingen)beleid; de invloed op andere onderdelen van de landbouwbegroting (als onderwijs en onderzoek) zal vermoedelijk niet van grote omvang zijn.

Reeds nu beïnvloeden in E.E.G.-verband gemaakte afspraken de L.E.F.-begroting sterk, met name voor wat betreft graan.

Nederland stond bij het begin van de E.E.G. voor vele agrarische produkten onderaan wat consumentenprijs betreft en beneden het gemiddelde wat betreft de producentenprijs. Er zijn nog weinig beslissingen omtrent een gemeenschappelijk prijspeil genomen. Een tendens bestaat tot toenadering van de verschillende nationale prijzen. Daarom zal vermoedelijk geleidelijk een zekere vervanging van bijdragen uit de schatkist door hogere verbruikersprijzen optreden.

Afgezien van het landbouwprijsbeleid zijn er weinig maatregelen, waarbij het te ontwikkelen E.E.G.-beleid direct grote invloed heeft op de begroting. Afspraken ten aanzien van niveaus van uitgaven in bepaalde sectoren zijn er niet.

Middelen

Op fiscaal gebied zijn binnen de Europese Economische Gemeenschap nog geen maatregelen genomen, waarvan thans reeds een invloed op de in de rijksbegroting voor 1964 opgenomen belastingramingen kan worden aangewezen. De verschuivingen in het internationale handelsverkeer sinds de oprichting van de Gemeenschap hebben voorts nog niet geleid tot belangrijke veranderingen in de ontvangsten op de invoerrechten. Op den duur zullen echter de activiteiten en ontwikkelingen, welke op het fiscale terrein in Europees verband plaatsvinden, betekenis kunnen krijgen voor de structuur van ons nationale belastingstelsel. In dat verband zij de ontwerp-

¹⁾ Betreft de regeling van het luchtverkeer boven Europa.

richtlijn inzake de harmonisatie van de omzetbelasting vermeld, welke de Europese Commissie in oktober 1962 heeft aangeboden aan de Raad van Ministers van de E.E.G. Thans kan nog niet worden voorzien wanneer en in hoeverre er in dat kader aanleiding zal zijn tot het nemen van concrete maatregelen op het gebied van de belastingheffing.

Beleid inzake omvang en financiering van het tekort

In de vroegere Organisatie voor Europese Economische Samenwerking was intensief overleg gegroeid over de monetaire situatie in de leden-landen, mede in verband met eventuele terugslag daarvan op de nagestreefde liberalisatie. Binnen de Europese Economische Gemeenschap kunnen de repercussies van de situatie in het ene land op de partners nog groter zijn door de nauwe economische banden. Het streven is immers gericht op een economische unie met vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal, maar met afzonderlijke valuta's en met nationale verantwoordelijkheid voor de centrale doeleinden van economische politiek. Uit deze verhoudingen vloeit een grote behoefte voort aan overleg opdat elk land bij zijn beleid rekening houdt met de repercussie op de partners. Dit maakt dat de omvang van begrotingstekorten en -overschotten (zowel bij de centrale, als bij de lagere overheden), alsmede de financiering van de tekorten van belang zijn voor de leden der Gemeenschap. Een inzicht in de budgettaire en financiële situatie van de betrokken landen zal derhalve van belang zijn voor de te voeren conjunctuurpolitiek. Dit overleg vindt in toenemende mate plaats.

Begrotingsvergelijking

In Benelux-verband en thans ook in E.E.G.-verband wordt gewerkt aan het onderling vergelijkbaar maken van begrotingen van de centrale overheid alsmede van de lokale overheden en van functionele overheden (zoals de sociale verzekeringsfondsen). Het nut hiervan ligt niet alleen in de algemene informatie maar ook in de verschaffing van een beter inzicht in de betekenis van tekorten en overschotten voor de economische situatie. Bovendien is deze vergelijking van belang omdat enkele overheidsuitgaven (zoals voor de landbouw) rechtstreeks de concurrentiepositie van de bedrijfstakken binnen de Euromarkt beïnvloeden.

De begroting 1964 en haar financiering

De begroting 1963 en haar financiering

De invloed van de begroting 1964 op de conjunctuur

§ 1. De begroting 1964 en haar financiering

De ontwerpbegroting

Normatieve beoordeling van de stijging van de uitgaven

De financiering

De ontwerpbegroting

De ontwerpbegroting 1964 is voor wat het overgrote deel van de posten betreft opgesteld door het vorige Kabinet. In de nevenstaande tabel wordt een samenvatting gegeven van de onderhavige begroting.

Tabel II-1 – Begrotingsbeeld 1964

Omschrijving	Ontwerp- begroting 1964
Gewone Dienst	
Uitgaven	10 413
Middelen	11 097
Saldo	+ 684
Buitengewone Dienst	
Uitgaven	2 443
Middelen	379
Saldo	— 2 064
Gehele Dienst	
Uitgaven	12 856
Middelen	11 476
Saldo ontwerpbegroting	— 1 380
In de vorenstaande cijfers is, onder andere in afwachting van ter zake nog te treffen wettelijke c.q. andere maatregelen, geen rekening gehouden met de volgende posten, welke leiden tot verhoging van de uitgaven respectievelijk tot verlaging van de middelen:	
a. voorgenomen steun aan de Nederlandse Antillen	30
b. Nederlands aandeel in de eventuele financiële hulp van de E.E.G. aan Turkije	9
c. uitkeringen ingevolge het Nederlands-Duitse Financiële Verdrag (overloop met toepassing van artikel 24 van de Comptabiliteitswet)	88
d. financiering van andere dan rijkswegen (wetsontwerp nr. 6294)	19
e. te verwachten verhoging per 1 januari 1964 van de door het Rijk aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds te betalen pensioenpremie van 21% tot 24%	75
f. derving van middelen door compensatie aan provincies en/of gemeenten wegens aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds te betalen hogere premiebijdrage en in verband met de omzetting van de kwartaalbetalingen aan de gemeenten in maandbetalingen	27
	248
Saldo ontwerpbegroting, rekening houdende met de additionele posten	— 1 628

Normatieve beoordeling van de stijging van de uitgaven

Ten opzichte van het totaal van de uitgaven van de ingediende begroting 1963 (inclusief 45 miljoen wegens hogere kasuitgaven voor defensie dan in de begroting waren begrepen) ad 11 672 miljoen, vertoont dat van de ontwerpbegroting 1964 (met inbegrip van de additionele uitgavenposten, vermeld bij tabel II-1) ad 13 077 miljoen een stijging met 1405 miljoen. Voor een beoordeling van deze stijging tegen de achtergrond van de structurele accresnorm ad 425 miljoen, welke in hoofdstuk I, § 2 van deze nota is besproken, moet een aantal posten, als zijnde ter zake niet relevant, buiten beschouwing worden gelaten. Ook de gevolgen van de algemene salaris- en pensioen-

maatregelen, die in de ontwerpbegroting 1964 zijn opgenomen, zijn, overeenkomstig de te dien aanzien in de hiervoor bedoelde § 2 vermelde gedragslijn, geëlimineerd. Alsdan ontstaat, nadat op de uitgaven voor 1963 een correctie is aangebracht voor de gevolgen van de overdracht van het beheer van de Noord-oostpolder aan de Dienst der Domeinen, de in tabel II-2 opgenomen vergelijking.

Uit deze vergelijking blijkt, dat de stijging van de relevante uitgaven 134 miljoen boven de voor deze uitgaven gestelde accresnorm van 425 miljoen uitgaat. Hierbij wordt opgemerkt dat in de begrotingscijfers voor 1964 nog geen rekening is gehouden met inwerkingtreding van de E.E.G.-zuivelverordening. De realisatie hiervan zal een voordeel betekenen, dat het nadelige saldo van het Landbouw-Egalisatiefonds met een overeenkomstig bedrag gunstig zal kunnen beïnvloeden. Het ligt in het voornemen de dan nog resterende overschrijding van de norm in de komende jaren (1965 tot en met 1967) in te halen.

De financiering

Voor een raming van de financieringsbehoeften van het Rijk in het kalenderjaar 1964 dient het hierboven in deze paragraaf genoemde tekort van de ontwerpbegroting met inbegrip van de additionele posten ad 1628 miljoen op kasbasis te worden herleid. Als gevolg van overloop en de trendmatige stijging zullen over het geheel genomen de betalingen en ontvangsten bij de in de begroting opgenomen bedragen ten achter blijven. Het lijkt waarschijnlijk, dat dit voor de betalingen in wat sterkere mate het geval zal zijn. Het bedrag aan middelen dat in 1964 moet worden gevonden voor dekking van het budgettaire kastekort kan daarom worden gesteld op 1550 à 1600 miljoen. De stijging in vergelijking met de huidige raming voor 1963 is in het bijzonder toe te schrijven aan het hogere bedrag, dat voor financiering van de woningwetwoningen nodig is. Dit belooft ongeveer een kwart miljard meer dan hiervoor vermoedelijk in 1963 zal worden uitgegeven.

Daarnaast zal nog moeten worden voorzien in de dekking van het tekort van het Gemeentefonds. Het valt namelijk te voorzien, dat in 1964 de uitkeringen uit dit fonds op kasbasis de toevloeiingen zullen overtreffen en wel met een bedrag van globaal 125 miljoen. Een niet in aanmerking nemen van dit tekort zou tot een overeenkomstige liquiditeitscreatie leiden. In totaal laat de financieringsbehoefte van het Rijk in 1964 zich derhalve berekenen op een bedrag in de orde van grootte van 1,7 miljard.

Naar verwachting zal op de voorinschrijfrekeningen in 1964 voor het Rijk rond 750 miljoen beschikbaar komen, zodat een tekort aan dekkingsmiddelen resteert van een kleine één miljard waarvoor op de open kapitaalmarkt zal moeten worden geleend. In het budgettaire kastekort is bijna 500 miljoen begrepen wegens aflossing van binnenlandse staatsschuld, zodat het Rijk voor een ongeveer gelijk bedrag een beroep zal moeten doen op de netto besparingen van andere sectoren. Dit noodzakelijke beroep is groter dan in de laatste jaren het geval is geweest. De verhouding tussen totale besparingen en investeringen, die in de prognose van het Centraal Planbureau wordt voorzien, geeft de ondergetekende het vertrouwen dat het mogelijk zal zijn het tekort geheel op de kapitaalmarkt te financieren. In de huidige conjuncturele situatie beschouwt hij dit ook als een eis, waaraan tenminste dient te worden voldaan.

Tabel II-2 – *Vergelijking van de begrotingsuitgaven 1963/1964 ter toetsing van het accres aan de structurele norm*

Omschrijving	Oorspronkelijk ingediende begroting 1963 ¹⁾	Ontwerp-begroting 1964 ²⁾
Totaal van de uitgaven	11 672	13 077
<i>waarvan niet relevante uitgaven:</i>		
Bruto aflossing op de gevestigde binnenlandse staatsschuld	456	495
Annuïteiten wegens sanering van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds en het Spoorwepensioenfonds	195	195
Woningwetvoorschotten	750	925
Ontmuntingen	7	4
Uitkeringen ingevolge het Nederlands-Duitse Financiële Verdrag	—	88 ³⁾
	— 1 408	— 1 707
	10 264	11 370
<i>Voor de vergelijking aan te brengen correcties:</i>		
Gevolgen van de algemene salarissen pensioenmaatregelen	— ⁴⁾	— 521
Gevolgen van de overdracht van het beheer van de Noordoostpolder aan de Dienst der Domeinen	+ 26 ⁵⁾	—
	10 290	10 849
		→ 10 290
Toeneming		559

¹⁾ Inclusief 45 miljoen wegens hogere kasuitgaven voor defensie dan in de begroting waren begrepen.

²⁾ Inclusief de additionele uitgavenposten, vermeld bij tabel II-1.

³⁾ Deze post is als niet relevant aangemerkt, omdat het slechts een doorgeven betreft van bedragen, die de Duitse Bondsrepubliek in het kader van het Nederlands-Duitse Financiële Verdrag naar Nederland overmaakt ter uitkering aan slachtoffers van de nationaal-socialistische vervolging e.d.

⁴⁾ De begroting 1963 zal voor de bedoelde maatregelen suppletoir worden verhoogd met 218 miljoen.

⁵⁾ Het voordelige saldo van uitgaven en middelen van het beheer van de Noordoostpolder kwam tot en met 1963 in mindering van de kapitaalverstrekking aan het Zuiderzeefonds. Nu dit beheer wordt overgedragen aan de Dienst der Domeinen valt deze bate in 1964 niet meer aan het Zuiderzeefonds toe en stijgt de kapitaalbehoefte van dit fonds evenredig. Daarenboven worden thans de uitgaven van de Dienst der Domeinen verhoogd met de aan het beheer van de Noordoostpolder verbonden uitgaven, terwijl onder de middelen van deze Dienst de opbrengsten uit het beheer worden verantwoord. Voor het saldo der rijksbegroting maakt e.e.a. dus geen verschil, maar het niveau van de uitgaven en de middelen ondergaat hierdoor een verhoging. Teneinde tot een juiste berekening van het uitgavenaccres 1963-1964 te komen dient het uitgaventotaal 1963 te worden verhoogd met het bedrag, waarmee dit zou zijn verhoogd indien de overdracht reeds op 1 januari 1963 zou hebben plaatsgevonden.

§ 2. De begroting 1963 en haar financiering

De vermoedelijke uitkomsten

De financiering

De vermoedelijke uitkomsten

De oorspronkelijk ingediende begroting 1963 ¹⁾ sloot met een tekort op de Gehele Dienst van 939 miljoen. Ten gevolge van enkele nota's van wijzigingen werd dit tekort vergroot tot 990 miljoen.

Blijkens de thans bekende gegevens stijgen de uitgaven van de Gehele Dienst per saldo nog met 528 miljoen, terwijl de middelen per saldo met 30 miljoen dalen. De daling van de middelen heeft voor 267 miljoen betrekking op lagere belastingontvangsten, in hoofdzaak omzetbelasting, inkomstenbelasting, loonbelasting en invoerrechten. De stijging van de niet-belastingmiddelen met 237 miljoen is globaal als volgt te verklaren. Bij de oorspronkelijke raming was geen rekening gehouden met een te ontvangen uitkering ingevolge het Nederlands-Duitse Financiële Verdrag ad 91 miljoen, noch met de opbrengst van de liquidatie van het Staatsgasbedrijf ad 160 miljoen. Daartegenover blijft de kapitaalsuitkering van de P.T.T. 43 miljoen achter bij de raming, tengevolge van de gestegen exploitatiekosten van dat bedrijf in verband met algemene salaris- en pensioenmaatregelen.

De stijging van de uitgaven met 528 miljoen is globaal als volgt te specificeren. In de oorspronkelijk vastgestelde begroting was geen rekening gehouden met de vervroegde aflossing op de Export-Importbanklening en de E.C.A.-lening (253 miljoen), algemene salaris- en pensioenmaatregelen (218 miljoen), de uitkeringen ingevolge het Nederlands-Duitse Financiële Verdrag (48 miljoen) en de deelneming in het meerjarige ontwikkelingsplan van de Nederlandse Antillen (35 miljoen). Voorts is door verschillende oorzaken de oorspronkelijke raming van het nadelige saldo van het Landbouw-Egalisatiefonds ad 215 miljoen verhoogd met 60 miljoen.

Tegenover de genoemde verhogingen kunnen de uitgaven voor de woningwetvoorschotten 100 miljoen lager worden gesteld, terwijl de bijdrage aan het Ontwikkelingsfonds van de E.E.G. (48 miljoen) kan vervallen omdat de nieuwe overeenkomst terzake per 1 januari 1964 in werking treedt, terwijl de vorige ultimo 1962 afliep. Door een en ander wordt het herziene begrotingstekort voor 1963 thans becijferd op 1548 miljoen.

Voor een nadere specificatie van en toelichting op de mutaties in de uitgaven en de middelen wordt verwezen naar bijlage 3 van deze nota.

De financiering

De toeneming van het tekort op de begroting 1963 heeft ook geleid tot een hogere raming van het budgettaire kastekort.

Deze was oorspronkelijk gelijk gesteld aan het begrotingstekort — rond 940 miljoen — terwijl daarop uit financieringsoogpunt nauwelijks correctie nodig was. De vermoedelijke uitkomsten wijzen thans op een begrotingstekort van 1548 miljoen. Het kastekort zal naar verwachting rond 1,5 miljard bedragen.

In het geraamde kastekort is begrepen een uitgave van ruim 250 miljoen wegens vervroegde aflossing aan de Verenigde Staten. Dekking van dit bedrag door onttrekking van middelen aan het verkeer is niet noodzakelijk geoordeeld. De financiering geschiedde door plaatsing van schatkistpapier bij de Nederlandsche Bank. Er blijft aldus een dekkingsbehoefte in de orde van grootte van 1.250 miljoen. Intussen geldt ook voor 1963 — zoals hierboven voor 1964 werd opgemerkt — dat bij de financiering mede rekening moet worden gehouden met een tekort — op kasbasis — van het Gemeentefonds. Zeer globaal kan dit tekort worden gesteld op 150 à 175 miljoen. In totaal komt daarmee het te financieren deficit op 1400 à 1425 miljoen. Van de dekking werd inmiddels rond 600 miljoen gerealiseerd door middel van de plaatsing van een tweetal staatsleningen in de eerste helft van het jaar. Daarnaast zal naar raming door reserveringen op de voorinschrijfrekeningen een bedrag van 550 miljoen voor het Rijk beschikbaar komen.

¹⁾ Inclusief een bedrag van 45 miljoen wegens hogere kasuitgaven voor Defensie.

§ 3. De invloed van de begroting 1964 op de conjunctuur

In § 1 van dit hoofdstuk is de begroting 1964 beoordeeld tegen de achtergrond van de normen, die het Kabinet zich heeft gesteld ten aanzien van de structurele groei van de rijksuitgaven. Daarnaast vragen de conjunctuurpolitieke aspecten de aandacht. Hierbij is het van betekenis, een indruk te krijgen van de invloed, die de rijksbegroting uitoefent op de economische ontwikkeling en in het bijzonder op de wijzigingen in de totale vraag. Deze invloed — impuls — doet zich met name gelden door wijzigingen in het uitgavenpeil en in de belastingtarieven.

De uitgavenstijging van 1963 op 1964 kwam hiervoor ter sprake. Vormt voor de toetsing van het uitgavenaccres aan de daarvoor gestelde structurele norm de oorspronkelijk ingediende begroting voor 1963 het uitgangspunt, bij het meten van de conjuncturele impuls moeten de werkelijke uitgaven van het lopende dienstjaar als maatstaf worden genomen teneinde de feitelijke mutatie zoveel mogelijk te benaderen. Daarom worden hiervoor de vermoedelijke uitkomsten als basis gekozen, echter verlaagd met een stelpost, omdat blijkens ervaring in het midden van het dienstjaar nog onvoldoende bekend is omtrent eventuele verlagingen en overloop van de uitgaven. Ditmaal is voor deze stelpost slechts een bedrag van 50 miljoen aangehouden. Tegenover het gebruikelijke achterblijven in het algemeen van de uitgaven bij de ramingen in het midden van het dienstjaar, is bij deze stelpost nu rekening gehouden met een toeneming van de uitgaven voor de landbouw als gevolg van het beleid van het huidige Kabinet, hetwelk — zoals bij tabel IV-10 in deze nota is vermeld — in de vermoedelijke uitkomsten 1963 nog niet is verwerkt. De vermoedelijke uitkomsten 1963 en de begrotingsraming 1964 zijn voorts gecorrigeerd voor een aantal posten die uit een oogpunt van beïnvloeding van de economische ontwikkeling buiten beschouwing mogen blijven. Dit zijn dezelfde die ook bij de berekening van het normatieve accres zijn geëlimineerd, benevens — omdat hier als vergelijkingsmaatstaf niet de oorspronkelijke begroting 1963 is genomen — de na de indiening van die begroting opgekomen niet-relevante posten.

Uit tabel II-3 blijkt een stijging van de relevante begrotingsuitgaven van 1963 op 1964 met 822 miljoen, dit is met 7,8 pct. In deze uitgavenstijging is een prijsstijgingselement begrepen. Met name geldt dit voor de personeelskosten. Van het accres heeft rond 300 miljoen of 2,8 pct. van het uitgaventotaal betrekking op algemene salaris- en pensioenmaatregelen voor het overheidspersoneel. De stijging uit anderen hoofde belooft dus 5 pct. van het gecorrigeerde uitgaventotaal van 1963.

Naast de ontwikkeling aan de uitgavenzijde moeten ook de wijzigingen in het belastingregime in de beoordeling worden betrokken. Een tegenkracht tegen de impulswerking van de uitgavenstijging gaat in 1964 uit van de enkele weken geleden afgekondigde opschorting van de vervroegde afschrijving voor bedrijfsgebouwen. De invloed hiervan is moeilijk nauwkeurig kwantitatief uit te drukken. Het lijkt echter verantwoord deze te stellen op globaal ½ pct. van het relevante uitgaventotaal. Hierbij komt nog het vervallen van de vrijstelling van de omzetbelasting op sigaren, waarmee voor 1964 12 miljoen is gemoed.

Tabel II-3 – Berekening van de impuls, uitgaande van de rijksuitgaven in 1964

Omschrijving	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964 ¹⁾
Totaal van de uitgaven	12 277 ²⁾	13 077
<i>Te elimineren posten:</i>		
1. Bruto aflossing op de gevestigde binnenlandse staatsschuld . . .	456	495
2. Versterkte aflossing op de buitenlandse staatsschuld	253	—
3. Annuïteiten wegens sanering van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds en het Spoorwegpensioenfonds	195	195
4. Woningwetvoorschotten	650	925
5. Ontmunten	7	4
6. Uitkeringen ingevolge het Nederlands-Duitse Financiële Verdrag	48	88
7. Deelneming door het Rijk en de Staatsmijnen in de N.V. Nederlandse Gasunie	70	—
	— 1 679	— 1 707
Relevante uitgaven	10 598	11 370
Globale correctie op de vermoedelijke uitkomsten 1963	— 50	—
	10 548	11 370
		→ 10 548
Toeneming		822

¹⁾ Inclusief de bij tabel II-1 vermelde additionele uitgavenposten.

²⁾ Inclusief 26 miljoen als correctie voor de gevolgen van de overdracht van het beheer van de Noordoostpolder aan de Dienst der Domeinen (zie noot 5 bij tabel II-2).

De hierboven achtereenvolgens besproken factoren kunnen, opnieuw uitgedrukt in een percentage van het relevante uitgaventotaal van 1963, als volgt worden samengevat.

Stijging van de relevante uitgaven	7,8 pct.
Salaris- en pensioenmaatregelen . .	2,8 pct.
	5,0 pct.
Belastingmaatregelen	— 0,6 pct.
Bruto impuls	4,4 pct.

Deze percentages moeten worden gesteld tegenover het accres van het nationale inkomen. De nominale stijging en de belastingmaatregelen geven tezamen een impuls van 7,2 pct., die dus achterblijft bij de verwachte stijging van het nominale nationale inkomen ad 8½ pct. Reëel gemeten is hetzelfde het geval; de op deze basis berekende bruto impuls van 4,4 pct. blijft beneden de toeneming van het reële nationale inkomen ad 5½ pct. Bij beide vergelijkingen moet echter in aanmerking worden genomen, dat de toeneming van het nationale inkomen is geflatteerd door de ongunstige weersomstandigheden in 1963.

Intussen moet bij de beoordeling van de invloed van de rijksfinanciën op de economische ontwikkeling de in de belastingstructuur ingebouwde progressie niet uit het oog worden ver-

loren. Deze factor kan worden gezien als een rem op de doorwerking van andere impulsen. Hij moet ook daarom in de beschouwing worden betrokken omdat autonome belastingverlagingen, ook al gaan zij niet verder dan het elimineren van de progressieopbrengst, in de hier besproken analyse als een positieve impuls worden gewaardeerd. De progressie doet haar werking gelden in de mate waarin de procentuele stijging van de belastingopbrengsten — de invloed van de belastingmaatregelen buiten beschouwing gelaten — groter is dan die van het nationale inkomen. Een deel van de hogere opbrengst in 1964 hangt intussen ook weer samen met het zuiver nominale accres van het nationale inkomen. Geheel nauwkeurig is dit niet vast te stellen. Niettemin lijkt het verantwoord, ook wanneer men het evenbedoelde deel buiten beschouwing laat, bij de impulsberekening op reële basis voor deze belastingfactor een aftrek toe te passen in de orde van grootte van $1\frac{1}{2}$ pct. De netto impuls kan daarmee worden gesteld op globaal 3 pct. Door de progressiewerking behoudt de begroting aldus een remmende werking op de andere in 1964 werkzame impulsen. Zij voldoet dus aan het in het vorige hoofdstuk gestelde, te weten dat de overheidsfinanciën eerder remmend dan stimulerend op de conjunctuur zullen moeten inwerken.

De invloed van de structurele ontwikkeling op de rijksuitgaven

Analyse van het uitgavenpeil over de jaren 1959 tot en met 1964

§ 1. De invloed van de structurele ontwikkeling op de rijksuitgaven

De groei van de uitgaven van het Rijk hangt nauw samen met de structurele ontwikkeling van de volkshuishouding. Deze ontwikkeling komt, behalve in een uitbreiding van de behoeften in de breedte overeenkomstig de groei van de bevolking, mede tot uitdrukking in een uitbreiding van de behoeften in de diepte, samenhangend met de toeneming van de algemene welvaart.

De uitgaven van het Rijk zullen in het algemeen — bij een veronderstelde afwezigheid van een behoeftenuitbreiding in de diepte, zonder entameren van nieuwe taken, zonder verlaging van bestaande uitgaven zoals consumentensubsidies, en afgezien van salarisverhoging — min of meer toenemen overeenkomstig de bevolkingsgroei (dit is bij voorbeeld het geval bij het aantal politie-agenten en onderwijzers).

De stijging van de salarissen van de overheidsdienaren loopt ongeveer parallel met de ontwikkeling van de salarissen in de particuliere sector. Salarisverhogingen werken eveneens door in uitgaven van het Rijk, die een salariscomponent bevatten, zoals sommige subsidies.

Daarnaast is op het peil der rijksuitgaven de invloed merkbaar van de behoefte aan betere overheidsvoorzieningen als gevolg van de toeneming van de welvaart. Tal van sociale en daarmee vergelijkbare voorzieningen worden min of meer evenredig met de stijging van het algemene welvaartspeil verbeterd, zoals die ten behoeve van de kindbescherming, psychopatenzorg, minder-validen en dergelijke. Een toeneming van de behoeften en een daarmee corresponderende uitbreiding van bestaande overheidsvoorzieningen, die verder gaat dan met de bevolkingsgroei overeenkomt, is duidelijk merkbaar bij de ontwikkeling van het verkeer. De voortgaande motorisering vereist meer en betere wegen. De behoefte aan telefoons en telexapparatuur neemt relatief sterker toe dan de bevolking. De uitgaven voor het voortgezet en het wetenschappelijk onderwijs nemen als gevolg van de toegenomen belangstelling voor deze vormen van onderwijs en het doorwerken van de geboortegolf van 1946 eveneens sterker toe dan overeenkomt met de huidige bevolkingsgroei. De verdieping van het wetenschappelijk onderwijs vergt daarenboven kostbare voorzieningen voor laboratoria en dergelijke. In aansluiting aan deze voorbeelden moge nog worden gewezen op de groei van de defensie-uitgaven. Zonder dat er sprake is van enige uitbreiding van de defensietaak noodzaakt de technische ontwikkeling tot de aanschaf van moderne wapens.

In een statische maatschappij, dat wil zeggen een maatschappij met een constant aantal inwoners en een gelijk blijvend algemeen welvaartspeil, zijn de investeringen beperkt tot vervangingsinvesteringen, die bovendien geen verhoging van exploitatieuitgaven met zich brengen. De vervangingsinveste-

ringen leggen beslag op een constant percentage van het bruto nationale inkomen. Nieuwe investeringen, die noodzakelijk zijn in verband met de toeneming van de bevolking of de groei van de welvaart, doen dit percentage — afhankelijk van de levensduur van de desbetreffende investeringsgoederen — belangrijk sterker toenemen dan overeenkomt met de stijging van het nationale inkomen¹⁾. De investeringen van het Rijk hebben vooral betrekking op de infrastructuur. Infrastructuurgoederen hebben veelal een lange levensduur. Deze investeringen van het Rijk in infrastructuur en de daaruit voortvloeiende exploitatiekosten, alsmede de toeneming van de overige uitgaven — samenhangend met salarisverhoging en uitbreiding van het verzorgingspeil — zullen het aandeel van het Rijk in het nationale inkomen doen stijgen boven dat in een meer statische periode.

Indien overheidsvoorzieningen, zoals die in de sociale sfeer, worden verbeterd overeenkomstig de stijging van de algemene welvaart, het bestaande beleid ten aanzien van de investeringen wordt gehandhaafd en de ambtenarensalarissen in dezelfde mate worden verbeterd als in de particuliere sector, zullen belangrijke uitgavencategorieën van het Rijk aanzienlijk toenemen zonder dat één wens voor nieuwe taken wordt vervuld. Deze uitgavenstijging kan worden aangeduid als het „accres voor bestaande activiteiten”. Anders gedefinieerd omvat dit accres de uitgavenverhogingen, die voortvloeien uit in het verleden genomen — veelal wettelijk vastgelegde — beslissingen, uit de toeneming van de behoefte — zowel in de breedte als in de diepte — aan reeds bestaande overheidsvoorzieningen, alsmede uit de stijging van de salarissen van overheidsdienaren.

Het „accres voor bestaande activiteiten” zal — indien vorenbedoeld beleid ten aanzien van sociale voorzieningen, investeringen en dergelijke niet wordt omgebogen — beslag leggen op het overgrote deel van de budgettaire ruimte, zoals deze uit de structurele groei van het nationale inkomen wordt afgeleid. Dit kan worden geïllustreerd aan de ontwikkeling 1962—1963. Hoewel in 1963 weinig nieuwe taken werden aangevat en zich enkele meevallers voordeden (in de miljoenennota 1963, blz. 10, is daarop gewezen), was de uitgavenstijging toch vrijwel gelijk aan het normatieve accres. Ook de voorlopige ontwerpbegroting 1964, die — zonder belangrijke uitgaven voor nieuwe activiteiten — door het demissionaire Kabinet was opgesteld, resulteerde reeds in een stijging van de uitgaven gelijk aan het normatieve accres. Het vrijkomen van budgetruimte wegens het aflopende karakter van bepaalde uitgavengroepen zal voor de komende jaren — anders dan in het verleden — slechts ondergeschikte betekenis hebben. Naar het zich laat aanzien, zou daarom voor nieuwe taken slechts in voldoende mate ruimte kunnen worden geschapen door bewuste beperking van bestaande taken. De voltooiing van hetgeen is aangevangen en de uitbreiding in kwantiteit en kwaliteit van de bestaande overheidsvoorzieningen zullen een grote nationale inspanning vereisen; de realisering hiervan zal echter ook een overeenkomstige voldoening verschaffen.

Ten aanzien van voorzieningen in de collectieve sfeer worden door sommige groepen tekorten geconstateerd. Deze doen zich

¹⁾ Een analoog verschijnsel doet zich voor met betrekking tot de woningbouw. De woningvoorraad in een statische maatschappij met, stel, 10 miljoen inwoners, omvat bijvoorbeeld 2,5 miljoen woningen. Er is geen behoefte aan uitbreiding. Bij een levensduur van 100 jaren zullen jaarlijks 25 000 woningen moeten worden vervangen. Een bevolkingstoename in enig jaar met bijvoorbeeld 100 000 personen zal een uitbreiding van, stel, eveneens 25 000 woningen noodzakelijk maken. De investeringen in woningen zullen in dat jaar verdubbelen ten opzichte van de statische periode.

echter eveneens voor in de particuliere sector. De on vervulde behoeften van de gezinshuishoudingen met betrekking tot kleding, huisraad, transportmiddelen, ontspanning en dergelijke worden door de betrokkenen ook als tekorten gevoeld. Naar het oordeel van de ondergetekende behoort de toeneming van het nationale inkomen evenzeer te strekken tot inhaal van deze tekorten als tot die in de sfeer van de overheid.

§ 2. Analyse van het uitgavenpeil over de jaren 1959 tot en met 1964

Algemeen

Directe bestedingen

Overdrachtsuitgaven ten behoeve van het onderwijs

Overige overdrachtsuitgaven

Algemeen

Van meer betekenis dan een beschouwing van het totaal van de rijksuitgaven in enig jaar is een beoordeling van de ontwikkeling van het peil van de rijksuitgaven in de tijd. De uitgaven van het Rijk ondergaan onder meer de invloed van loonen en prijswijzigingen, alsmede van de groei van de bevolking en de groei van de volkshuishouding. Teneinde deze invloeden uit te schakelen is het doelmatig de uitgaven uit te drukken in procenten van het nationale inkomen. Hierdoor wordt de relatieve plaats van het Rijk in de volkshuishouding tot uitdrukking gebracht.

Tabel III-1 geeft een beeld van de ontwikkeling van de uitgaven van het Rijk over de laatste zes jaren.

Zoals uit deze tabel blijkt, vertoont de groei van de relevante uitgaven een regelmatig beeld dan die van het totaal van de uitgaven met inbegrip van de niet relevante. Zulks hangt onder meer samen met het incidentele karakter van enkele niet relevante uitgavenposten.

De stijging van de uitgaven in 1960 ten opzichte van 1959 is beïnvloed door het van kracht worden van de Financiële-Verhoudingswet 1960. Deze wet heeft zowel de uitgaven als de middelen van het Rijk doen toenemen. Voor 1960 is hieruit per saldo een toeneming van de uitgaven voortgevloeid van circa 260 miljoen, overeenkomend met 0,7 pct. van het nationale inkomen. De ten opzichte van de groei van het nationale inkomen sterke toeneming van de relevante uitgaven in 1961 wordt, behalve door het betrekkelijk lage accres van het nationale inkomen in dat jaar, veroorzaakt door de krachtige stijging van onder meer de uitgaven voor defensie en waterstaat. Ook in 1962 namen de uitgaven relatief sterker toe dan het nationale inkomen.

Tabel III-1 – Rijksuitgaven 1959 tot en met 1964

Jaar	Nationaal inkomen (netto; marktprijzen)	Uitgaven Gehele Dienst			
		totaal		relevante uitgaven ¹⁾	
		nominaal	in % N.I.	nominaal	in % N.I.
1959 (rekening)	34 740	9 040	26,0	7 494	21,6
1960 (rekening)	38 820	9 420	24,3	8 365	21,5
1961 (voorlopige rekening)	40 610	11 178	27,5	9 311	22,9
1962 (vermoedelijk beloop)	43 040	11 561	26,9	10 072	23,4
1963 (vermoedelijke uitkomsten)	46 320	12 251	26,4	10 572	22,8
1964 (ontwerpbegroting)	50 290	13 077	26,0	11 370	22,6

¹⁾ Na eliminering van de posten 1 tot en met 7 van tabel II-3 voor de jaren 1963 en 1964, en van overeenkomstige posten voor de jaren 1959 tot en met 1962.

Tabel III-2 – Directe bestedingen en overdrachtsuitgaven

Jaar	Nationaal inkomen (netto; marktprijzen)	Directe bestedingen ¹⁾		Overdrachten ten behoeve van het onderwijs ²⁾		Overige overdrachtsuitgaven ²⁾		Totale netto uitgaven	
		nominaal	in % N.I.	nominaal	in % N.I.	nominaal	in % N.I.	nominaal	in % N.I.
1959	34 740	2809	8,1	1055	3,0	3218	9,3	7082	20,4
1960	38 820	3140	8,1	1521	3,9	3314	8,5	7975	20,5
1961	40 610	3551	8,7	1895	4,7	3453	8,5	8899	21,9
1962	43 040	3934	9,1	2174	5,1	3579	8,3	9687	22,5
1963	46 320	4202	9,1	2412	5,2	3559	7,7	10173	22,0
1964	50 290	4551	9,0	2644	5,3	3763	7,5	10958	21,8

¹⁾ Deze omvatten de uitgaven van rekening 1 (consumptie) van bijlage 2, exclusief de posten „toegerekende bankdiensten” en „toegerekende rente overheidsgebouwen”, en verminderd met de uit hoofde van de verkoop van goederen en diensten ontvangen middelen. Voorts zijn hieronder opgenomen de in rekening 5 (investerings) van genoemde bijlage vermelde uitgaven, verminderd met de afschrijvingen en de ontvangsten wegens desinvesteringen.

²⁾ Deze omvatten de uitgaven, die vermeld zijn op de overige rekeningen van bijlage 2, exclusief de post „belastingoverdrachten aan overige publiekrechtelijke lichamen” en voor de jaren 1963 en 1964 exclusief de posten 1 t/m 7 van tabel II-3 (voor de jaren 1959 t/m 1962 exclusief overeenkomstige posten).

In bijlage 2 van deze nota zijn de uitgaven en middelen van het Rijk ingedeeld naar economische gezichtspunten. Voor een analyse is het doelmatig, aansluitend aan de in bijlage 2 toegepaste classificatie, de uitgaven te onderscheiden in directe bestedingen en overdrachten. De directe bestedingen omvatten de uitgaven voor de aankoop van goederen (inclusief investeringen) en diensten door het Rijk, alsmede de door het Rijk aan werknemers betaalde salarissen, met inbegrip van de sociale lasten. De overdrachten omvatten de uitgaven aan andere sectoren van de volkshuishouding ten einde deze in staat te stellen goederen en diensten aan te schaffen, salarissen aan hun werknemers te betalen of op hun beurt overdrachtsuitgaven te betalen.

De relatief sterkste stijging van de uitgaven doet zich, zoals tabel III-2 laat zien, voor bij de overdrachten ten behoeve van het onderwijs, terwijl ook de directe bestedingen over de jaren 1959 tot en met 1964 sneller toenemen dan het nationale inkomen. De overige overdrachtsuitgaven vertonen relatief een daling.

Directe bestedingen

De directe bestedingen omvatten salarissen, materiële uitgaven van consumptieve aard en investeringen. In tabel III-3 zijn de directe bestedingen naar deze categorieën gespecificeerd.

De post salarissen, die het belangrijkste bestanddeel van de directe bestedingen uitmaakt, neemt in de jaren 1959 tot en met 1964 toe met 823 miljoen of wel met 56 pct. Dit percentage is lager dan dat waarmee elk van de andere bestedingscategorieën in die periode stijgt. De belangrijke nominale toename van de post salarissen, die in 1962 en volgende jaren is opgetreden, houdt onder meer verband met de in dat jaar begonnen denivellering van de ambtenarensalarissen. De materiële consumptieve bestedingen zijn vooral in 1961 en 1962 sterker toegenomen dan het nationale inkomen. Dit houdt hoofdzakelijk verband met de stijging van de militaire uitgaven in die jaren, gedeeltelijk als gevolg van een incidentele verschuiving rond de jaarwisseling 1962/1963. De investeringen — de kleinste post van de drie genoemde categorieën — zijn relatief in de jaren 1959 tot en met 1964 het sterkst toegenomen. De investeringen hebben vooral betrekking op weg- en waterbouwkundige werken.

Overdrachtsuitgaven ten behoeve van het onderwijs

Deze uitgaven hebben betrekking op het gemeentelijk en het bijzonder onderwijs, alsmede op de overdrachten aan rechtspersoonlijkheid bezittende rijksinstellingen voor wetenschappelijk onderwijs. Zoals uit de in tabel III-2 opgenomen gegevens blijkt, leggen de overdrachten ten behoeve van het onderwijs

Tabel III-3 – Directe bestedingen

Jaar	Salarissen (inclusief sociale lasten)		Netto materiële consumptieve bestedingen		Netto investeringen		Totaal	
	nominaal	in % N.I.	nominaal	in % N.I.	nominaal	in % N.I.	nominaal	in % N.I.
1959	1473	4,3	910	2,6	426	1,2	2809	8,1
1960	1601	4,1	1051	2,7	488	1,3	3140	8,1
1961	1682	4,1	1241	3,1	628	1,5	3551	8,7
1962	1872	4,3	1422	3,3	640	1,5	3934	9,1
1963	2055	4,4	1460	3,2	687	1,5	4202	9,1
1964	2296	4,6	1480	2,9	775	1,5	4551	9,0

in belangrijke mate beslag op het nationale inkomen. Deze uitgaven, die op statistische gronden als overdrachtsuitgaven zijn aangemerkt, vertonen overeenkomst met investeringsuitgaven; voor de ontwikkeling van onze toekomstige welvaart zijn ze van essentiële betekenis.

De stijging van de onderhavige uitgaven, die in de jaren 1959 tot en met 1964 de groei van het nationale inkomen overtreft, wordt door een aantal factoren veroorzaakt, zoals bevolkingsgroei, toegenomen belangstelling voor bepaalde vormen van onderwijs, salarismaatregelen en kostbare voorzieningen, die voor de verdieping van het wetenschappelijk onderwijs nodig zijn. Voorts is op de ontwikkeling van de overdrachtsuitgaven ten behoeve van het onderwijs het van kracht worden van de Financiële-Verhoudingswet 1960 van invloed, die onder meer een verschuiving in de financiering door Rijk en gemeenten van de uitgaven voor het lager en het nijverheidsonderwijs met zich heeft gebracht. Voor het Rijk vloeide hier van 1959 op 1960 een verhoging van de overdrachtsuitgaven ten behoeve van het onderwijs uit voort van circa 330 miljoen. De uitgavenstijging van 1960 op 1961 houdt onder meer verband met het in werking treden van de wet op het

wetenschappelijk onderwijs. De uitgaven voor de rijksuniversiteiten zijn in verband hiermede met ingang van 1961 als overdrachtsuitgaven geclassificeerd, voor de jaren 1959 en 1960 zijn deze uitgaven onder de directe bestedingen opgenomen.

De uitgaven voor het wetenschappelijk onderwijs zullen in 1964 en volgende jaren nog aanzienlijk toenemen in verband met de verwachte belangrijke uitbreiding van het aantal studenten.

Overige overdrachtsuitgaven

Hieronder zijn begrepen de overdrachtsuitgaven in engere zin — te weten prijssubsidies, inkomens- en vermogensoverdrachten — en de kredieten en deelnemingen, alsmede de aflossingen en rente op staatsschuld. De overdrachtsuitgaven vormen een heterogene uitgavengroep. In de tabellen III-4 en III-5 zijn de onderhavige uitgaven gespecificeerd in een aantal subgroepen, en weergegeven in nominale bedragen respectievelijk in procenten van het nationale inkomen. De ontwikkeling van deze subgroepen wijkt onderling af.

Tabel III-4 — Overige overdrachtsuitgaven

	1959	1960	1961	1962	1963	1964
Rente e.d.						
Rente en kosten van staatsschuld	532	603	634	637	664	710
Bijdragen in exploitatieverliezen van bedrijven	13	15	10	12	12	14
Prijssubsidies via het Landbouw-Egalisatiefonds (saldo)	375	396	394	322	275	317
Inkomensoverdrachten						
Inkomensoverdrachten						
aan sociale fondsen	172	202	215	233	258	278
aan gezinshuishoudingen	491	513	602	607	636	671
aan het buitenland	88	95	119	190	133	154
Huurverlagende subsidies ¹⁾	121	148	142	141	147	158
Overige inkomensoverdrachten aan lagere publiekrechtelijke lichamen	352	282	358	353	431	420
Vermogensoverdrachten						
Oorlogs- en rampschadevergoedingen	87	81	62	47	49	41
Woningbouwpremies ²⁾	246	249	159	94	83	71
Investeringsbijdragen	231	225	230	261	314	373
Vermogensoverdrachten						
aan het buitenland	69	90	102	143	52	73
aan pensioenfondsen ³⁾	81	82	78	77	79	79
Overige vermogensoverdrachten ³⁾	25	35	20	56	43	51
Kredieten en deelnemingen						
Kredieten ³⁾	133	118	165	251	252	251
Deelnemingen ³⁾	71	50	39	36	38	33
Staatsschuld						
Aflossing van staatsschuld ³⁾	131	130	124	119	93	69
	3218	3314	3453	3579	3559	3763

¹⁾ Deze post heeft voornamelijk betrekking op de bijdragen in de exploitatie van woningwetwoningen.

²⁾ Deze post omvat onder meer de premies en de toeslagen ingevolge de Premie- en bijdragebesluiten woningbouw en het Besluit bevordering eigen-woningbezit, alsmede de uitkeringen ingevolge de Financieringsregelingen woningbouw 1947 en 1948 ter dekking van de onrendabele bouwkosten.

³⁾ Deze uitgaven zijn verlaagd met de posten 1 tot en met 7 van tabel II-3 voor de jaren 1963 en 1964 en met overeenkomstige posten voor de jaren 1959 tot en met 1962.

Tabel III-5 – Overige overdrachtsuitgaven in procenten van het nationale inkomen

	1959	1960	1961	1962	1963	1964
Rente e.d.						
Rente en kosten van staatsschuld	1,5	1,6	1,6	1,5	1,4	1,4
Bijdragen in exploitatieverliezen van bedrijven	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Prijssubsidies via het Landbouw-Egalisatiefonds (saldo)	1,1	1,0	1,0	0,8	0,6	0,6
Inkomensoverdrachten						
Inkomensoverdrachten						
aan sociale fondsen	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6
aan gezinshuishoudingen	1,4	1,3	1,5	1,4	1,4	1,3
aan het buitenland	0,3	0,3	0,3	0,4	0,2	0,3
Huurverlagende subsidies ¹⁾	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Overige inkomensoverdrachten aan lagere publiekrechtelijke lichamen . .	1,0	0,7	0,9	0,8	0,9	0,8
Vermogensoverdrachten						
Oorlogs- en rampschadevergoedingen	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Woningbouwpremies ²⁾	0,7	0,7	0,4	0,2	0,2	0,2
Investeringsbijdragen	0,7	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7
Vermogensoverdrachten						
aan het buitenland	0,2	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2
aan pensioenfondsen ³⁾	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Overige vermogensoverdrachten ³⁾	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1
Kredieten en deelnemingen						
Kredieten ³⁾	0,4	0,3	0,4	0,6	0,6	0,5
Deelnemingen ³⁾	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Staatsschuld						
Aflossing van staatsschuld ³⁾	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1
	9,3	8,5	8,5	8,3	7,7	7,5

¹⁾ Deze post heeft voornamelijk betrekking op de bijdragen in de exploitatie van woningwetwoningen.

²⁾ Deze post omvat onder meer de premies en de toeslagen ingevolge de Premie- en bijdragebesluiten woningbouw en het Besluit bevordering eigen-woningbezit, alsmede de uitkeringen ingevolge de Financieringsregelingen woningbouw 1947 en 1948 ter dekking van de onrendabele bouwkosten.

³⁾ Deze uitgaven zijn verlaagd met de posten 1 tot en met 7 van tabel II-3 voor de jaren 1963 en 1964, en met overeenkomstige posten voor de jaren 1959 tot en met 1962.

De rente op staatsschuld vertoont in relatie tot het nationale inkomen een ongeveer stabiel verloop. Op korte termijn zijn rente, evenals aflossingen op staatsschuld weinig flexibel. De prijssubsidies via het Landbouw-Egalisatiefonds zijn behalve van het beleid in belangrijke mate afhankelijk van de marktontwikkeling. Als gevolg van het in werking treden van de desbetreffende E.E.G.-verordeningen deed zich in 1962 een daling voor.

De inkomensoverdrachten aan sociale fondsen stijgen ongeveer in dezelfde mate als het nationale inkomen. Deze uitgaven omvatten onder meer de aanvulling van renten krachtens de Invaliditeitswet en de Ongevallenwet, de rijksbijdrage in de uitgaven van het Interim-invaliditeitsfonds, het rijksaandeel in de premieën ingevolge de Werkloosheidswet en de rijksbijdrage in het tekort op de ziekenfondsverzekering voor bejaarden.

De overige inkomensoverdrachten aan lagere publiekrechtelijke lichamen bestaan onder meer uit de bijdrage in de kosten van de gemeentepolitie en de bijdragen in verband met complementaire sociale voorzieningen en complementaire arbeidsvoorzieningen. De daling van 1959 op 1960 houdt verband met het in werking treden van de Financiële-Verhoudingswet 1960; de vergoedingen aan gemeenten wegens verlaging van de personele belasting en van de maxima van de gemeentelijke opcen-

ten op de grondbelasting zijn met ingang van dat jaar beëindigd. De stijging van 1962 op 1963 is onder meer het gevolg van de getroffen salarismaatregelen voor de gemeentepolitie.

De investeringsbijdragen nemen jaarlijks ongeveer in dezelfde mate toe als het nationale inkomen. De investeringsbijdragen aan lagere publiekrechtelijke lichamen vormen de belangrijkste groep van deze uitgaven.

De inkomensoverdrachten aan gezinshuishoudingen, waaronder mede begrepen zijn de toeslagen op de pensioenen van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds en van het Spoorwegpensioenfonds, alsmede de toeslagen op sommige Indonesische pensioenen, verlopen min of meer parallel met de groei van het nationale inkomen. De sterke stijging in 1961 houdt onder meer verband met een verhoging van de toeslagen op pensioenen over de jaren 1960 en 1961.

Het verloop van de huurverlagende subsidies en de woningbouwpremies is in sterke mate afhankelijk van het gevoerde beleid. Van 1960 af nemen deze uitgaven tezamen, zowel nominaal als in verhouding tot het nationale inkomen af. De raming voor 1964 wijkt weinig af van de vermoedelijke uitkomsten 1963.

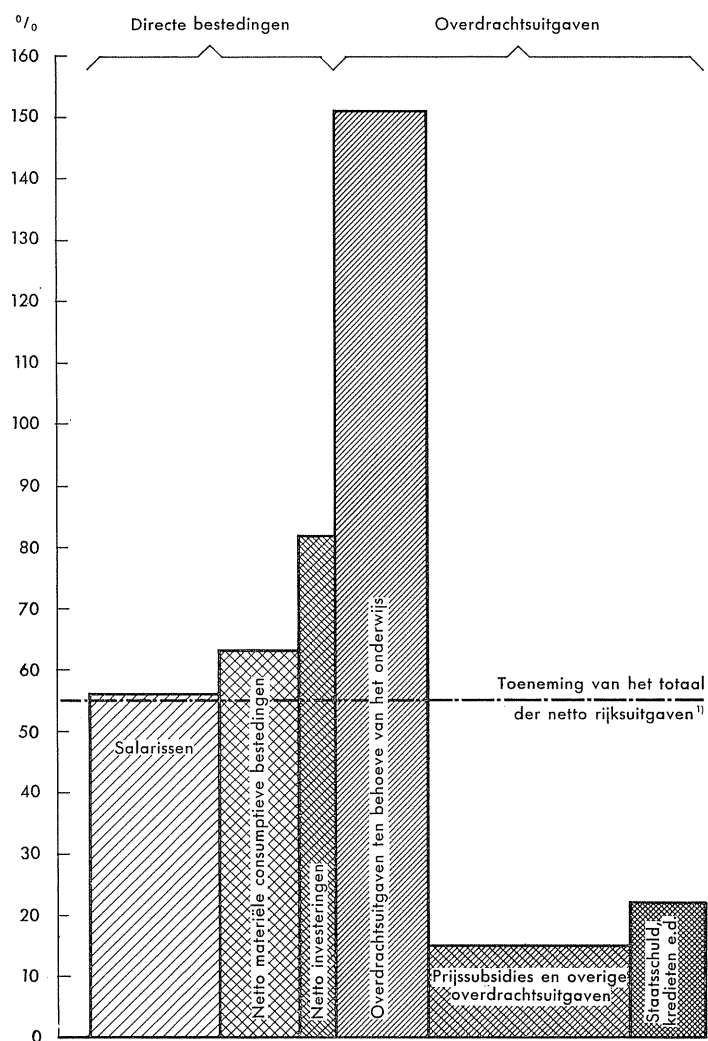
De inkomensoverdrachten en vermogensoverdrachten aan het buitenland hebben voor een belangrijk deel betrekking op

hulp aan ontwikkelingslanden. Het teruglopen van deze uitgaven van 1962 op 1963 houdt verband met de overdracht van Westelijk-Nieuw-Guinea en met de voldoening in 1962 van de laatste termijn van de over de periode 1958 tot en met 1962 verschuldigde Nederlandse bijdrage aan het E.E.G.-ontwikkelingsfonds.

Ook de kredieten en deelnemingen dragen voor een deel het karakter van ontwikkelingshulp. Voorts omvatten de kredieten onder meer de netto kapitaalverstrekingen aan staatsbedrijven.

De onderstaande grafische voorstelling geeft een beeld van de relatieve omvang van de directe bestedingen en de overdrachtsuitgaven in 1959 en van de ontwikkeling van deze uitgavencategorieën tot en met 1964.

De netto rijksuitgaven 1964 vergeleken met die in 1959 ¹⁾



De verhouding van de omvang der onderscheiden rubrieken van uitgaven in 1959 komt tot uitdrukking op de horizontale as.

De hoogte van de figuren geeft de stijging van de uitgaven in 1964 ten opzichte van 1959 weer.

¹⁾ Na eliminering van de posten 1 t/m 7 van tabel II-3 voor 1964 en van overeenkomstige posten voor 1959.

Samenvattend overzicht

Nadere beschouwing van de uitgaven

§ 1. Samenvattend overzicht

De begrotingsindeling in hoofdstukken, grotendeels overeenkomend met de taakverdeling van de departementen van algemeen bestuur, geeft geen zuiver inzicht in de kosten van de onderscheidene onderwerpen van staatszorg. Bij de behartiging van de verschillende staatstaken zijn meer dan één en niet altijd dezelfde departementen betrokken. Een beeld van de door het Rijk in de loop der jaren aan de diverse onder-

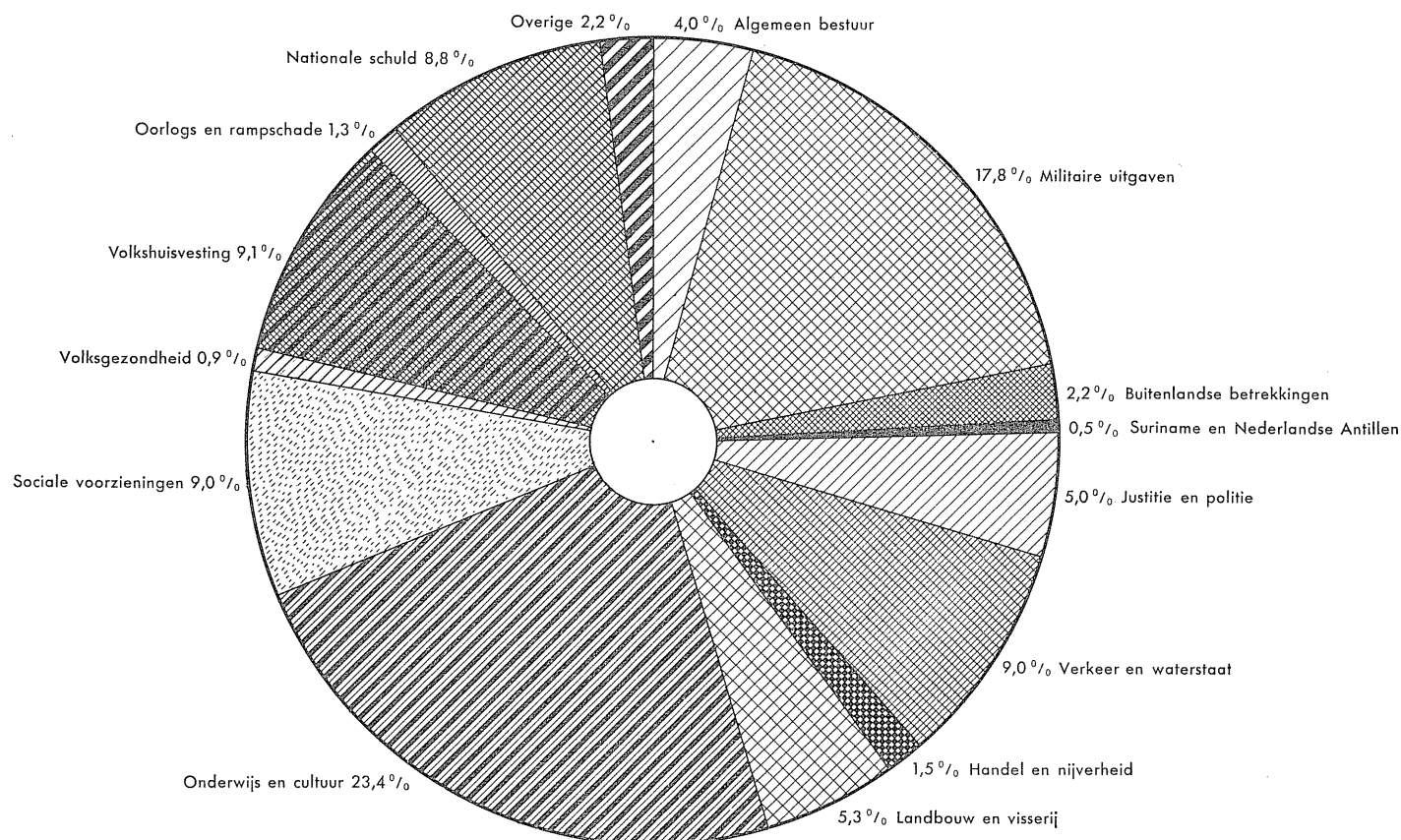
werpen van staatszorg bestede bedragen is dan ook niet te verkrijgen uit een vergelijking — mede in de tijd — van de uitgaven per begrotingshoofdstuk. Ten einde ter zake het inzicht te vergemakkelijken is evenals in vorige jaren een overzicht samengesteld, waarin de uitgaven voor het lopende en het komende dienstjaar volgens een, van de indeling naar departementen onafhankelijke, functionele groepering, overeenkomstig in Beneluxverband gemaakte afspraken, zijn samengevat. Daarnaast is het uitgavenverloop over een langere reeks van jaren — eveneens naar onderwerpen van staatszorg gegroepeerd — in bijlage 5 bij deze nota weergegeven.

Aan het einde van dit hoofdstuk is een overzicht opgenomen, waaruit per functie de opbouw uit de verschillende begrotingshoofdstukken kan worden afgeleid.

Gegroepeerd naar de verschillende onderwerpen van staatszorg zijn de uitgavenramingen volgens de ontwerp-begroting 1964 in de op blz. 28 opgenomen grafiek nogmaals weergegeven.

Tabel IV-1 – Overzicht van de uitgaven voor de verschillende onderwerpen van staatszorg

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
Tabel IV-						
2. Algemeen bestuur	487,8	431,6	422,5	82,1	77,5	95,6
3. Militaire uitgaven	2 172,4	2 250,0	2 330,3	—	—	—
4. Buitenlandse betrekkingen	180,3	165,0	247,4	32,2	34,2	40,5
5. Suriname en Nederlandse Antillen	24,1	56,3	34,9	13,7	45,8	25,5
6. Justitie en politie (incl. civiele verdediging)	585,0	643,0	653,7	—	—	—
7. Verkeer en waterstaat	455,7	472,0	520,6	607,8	625,4	658,6
8. Handel en nijverheid	132,1	141,9	137,0	140,2	108,9	63,7
9. Landbouw en visserij	472,1	578,9	628,4	47,8	48,5	62,2
11. Onderwijs en cultuur	2 591,7	2 734,8	2 920,5	109,9	107,9	143,6
12. Sociale voorzieningen	1 128,1	1 111,0	1 167,2	4,1	4,1	6,6
13. Volksgezondheid	105,1	117,0	120,9	2,1	2,1	2,2
14. Volkshuisvesting:						
huursubsidies	226,5	221,6	219,5	—	—	—
woningwetvoorschotten	—	—	—	750,0	650,0	925,0
overige uitgaven volkshuisvesting	29,6	27,2	40,4	0,4	—	0,2
16. Oorlogs- en rampschade	85,1	144,0	175,0	—	—	—
17. Nationale schuld (verminderd met afschrijvingen)	658,2	655,2	700,4	445,4	694,0	443,1
18. Afschrijvingen	82,0	82,0	95,0	—	—	—
19. Diversen	72,0	20,8	196,6	—	—	—
	9 487,8	9 852,3	10 610,3	2 235,7	2 398,4	2 466,8

Uitgaven voor de verschillende onderwerpen van staatszorg volgens de ontwerp-begroting 1964 (in procenten van het totaal)

§ 2. Nadere beschouwing van de uitgaven

In deze paragraaf worden de onderscheidene onderwerpen van staatszorg aan een nadere beschouwing onderworpen, waarbij tevens aandacht wordt geschonken aan de hoofdlijnen van het in 1964 te voeren beleid, zoals dat in de ontwerp-begroting voor dat jaar tot uitdrukking komt. Aan de beschouwing van elk der onderwerpen van staatszorg gaat een overzicht vooraf, onderverdeeld in subfuncties met vermelding van de daarvoor geraamde bedragen, respectievelijk volgens de oor-

spronkelijk vastgestelde begroting 1963, de vermoedelijke uitkomsten voor dat jaar en de ontwerp-begroting 1964, inclusief de te verwachten additionele uitgavenposten, zoals deze zijn vermeld in tabel II-1 van deze nota. Belangrijke verschillen tussen de vermelde bedragen worden toegelicht.

De gevolgen van de algemene salarismaatregelen voor ambtenaren e.d. zijn voor een belangrijk deel aan de verschillende functies toegerekend (voor 1964 totaal circa 330 miljoen). Dit was echter niet mogelijk voor het in tabel IV-19 (Diversen) ter zake voor 1964 opgenomen bedrag ad 189 miljoen, welk bedrag bij die tabel nader is toegelicht.

Tabel IV-2 – Algemeen Bestuur

		Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
		Oor-spronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oor-spronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
00.0	Algemene uitgaven	31,3	31,5	32,5	—	—	—
00.1	Wetenschappelijk onderzoek	22,0	22,8	24,6	—	—	—
00.20	Fiscaal apparaat	185,1	189,9	202,4	—	—	—
00.21	Financiële diensten	67,6	68,2	71,7	—	—	—
00.22	Muntwezen	2,1	2,1	2,2	12,7	13,4	16,0
00.23	Domeinbeheer	5,5	7,5	6,8	0,2	0,3	0,2
00.3	Centrale diensten en voorzieningen voor het bestuursapparaat	74,2	74,5	82,3	69,2	63,8	79,4
03.5	Nieuw-Guinea	100,0	35,1	—	—	—	—
		487,8	431,6	422,5	82,1	77,5	95,6

De tabel bevat de over verschillende hoofdstukken van de rijksbegroting verspreid voorkomende, op zichzelf staande uitgaven, die niet aan de overige onderwerpen van staatszorg kunnen worden toegerekend.

Onder Algemene uitgaven zijn onder meer opgenomen de uitgaven betreffende het Huis der Koningin, de Hoge Colleges van Staat en het Kabinet der Koningin.

De rubriek Wetenschappelijk onderzoek betreft onder andere de uitgaven voor het Centraal Planbureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De hogere raming van 1964 ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting 1963 wordt in hoofdzaak veroorzaakt door de algemene verhogingen, die de salarissen van het rijkspersoneel hebben ondergaan.

De uitgaven van het fiscale apparaat en de financiële diensten zijn eveneens door de algemene salarisverhogingen voor het rijkspersoneel beïnvloed. De betrekkelijk geringe stijging van de vermoedelijke uitkomsten 1963 ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting wordt mede verklaard door het rekening houden met een verlaging van circa 10 miljoen als gevolg van het slechts gedeeltelijk vervullen van vacatures.

Met betrekking tot de uitgaven opgenomen onder de Buitengewone Dienst van de rubriek Muntwezen kan het volgende worden vermeld. In 1964 zal voor een nominale waarde van 4 miljoen aan oude zilveren geldstukken worden ontmunt; in 1963 is dit 7 miljoen. Tegenover de desbetreffende uitgavenvermindering staat, dat tengevolge van een hoger muntprogramma de uitgaven in 1964 voor aankoop van muntmetalen met 6,3 miljoen stijgen (ten opzichte van de begroting 1963). Per saldo moet dus met een uitgavenverhoging worden gerekend.

De stijgingen ten opzichte van de begroting 1963 (Gewone Dienst) bij het Domeinbeheer houden verband met het herstel van de stormschade op Schiermonnikoog.

Onder de rubriek Centrale diensten en voorzieningen voor het bestuursapparaat zijn onder meer begrepen enkele afdelingen van het ministerie van Binnenlandse Zaken, die belast zijn met de personeelszaken en personeelsvoorzieningen, het Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, het Rijksinkoopbureau en de Rijksgebouwendienst. De hogere raming op de Gewone Dienst wordt in hoofdzaak verklaard door de algemene salarisverhogingen en door de stijgende uitgaven voor het onderhoud van het toenemende gebouwenbezit van het Rijk. Op de Buitengewone Dienst is voor 1964 rekening gehouden met een toenemende bouwactiviteit van de Rijksgebouwendienst.

Voor de uitgaven, direct of indirect verband houdend met de overdracht van het bestuur over Westelijk Nieuw-Guinea, werd in de begroting voor 1963 een stelpost van 100 miljoen uitgetrokken. Hiervan zijn naar verwachting 35,1 miljoen nodig, deels als Nederlandse bijdrage in de kosten van het UNTEA-bestuur, deels voor de kosten van afvloeiing van de ambtenaren van het voormalige Gouvernement en de daarmee gelijk te stellen personen¹⁾.

¹⁾ Voorts is ruim 8 miljoen uitgetrokken voor het opvangen van de uit Westelijk Nieuw-Guinea gerepatrieerden (welke uitgaven onder de functie Sociale Voorzieningen — tabel IV-12 — zijn opgenomen en is 24,1 miljoen beschikbaar gesteld als Nederlandse bijdrage in het op te richten V.N.-fonds voor ontwikkelingshulp aan Westelijk Nieuw-Guinea (zie overige hulp aan het buitenland, tabel IV-4). Voor 1964 zijn de uitgaven voor wachtgeld en pensioenen als gevolg van de afvloeiing van de ambtenaren en de daarmee gelijk te stellen personen van het voormalige Nederlands Nieuw-Guinea (voor dat jaar in totaal geraamd op 7,5 miljoen) opgenomen onder de rubriek Sociale Zekerheid (zie tabel IV-12).

Tabel IV-3 — Militaire uitgaven

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
01.0 Algemene uitgaven	34,6	34,6	28,9	—	—	—
01.1 Wetenschappelijk onderzoek	16,9	16,9	20,7	—	—	—
01.2 Landmacht	970,8	1.039,0	1.051,0	—	—	—
01.3 Luchtmacht	529,5	557,3	604,0	—	—	—
01.4 Marine	483,8	488,4	511,5	—	—	—
01.5 Militaire pensioenen en wachtgeld	91,8	113,8	114,2	—	—	—
	2.127,4	2.250,0	2.330,3	—	—	—
In vorige jaren niet opgenomen gelden	45,0	—	—	—	—	—
	2.172,4	2.250,0	2.330,3	—	—	—

In de ontwerp-begroting is gerekend op een verdere voortgang in de modernisering van de krijgsmacht.

Bij de Koninklijke Landmacht betreft dit de voortgezette mechanisatie en motorisering van de parate legerkorpseenheden en een verdere modernisering en vervanging van verouderde bewapening en uitrusting.

Bij de Koninklijke Luchtmacht is voorzien in voortzetting van de invoering van geleide wapens voor de luchtverdediging. De vervanging van de verouderde „all weather” jagers door

Starfighters zal in het voorjaar van 1964 zijn beslag krijgen; het verkenningssquadron zal dan met Starfighters op operationele standaard zijn gebracht. Met de uitrusting van de slag-squadrons van de tactische luchtstrijdkrachten met Starfighters zal bovendien in 1964 een begin worden gemaakt.

Bij de Koninklijke Marine vindt de aanbouw van de vier fregatten, twee conventionele onderzeeboten en het tank-voor-radschip, alsmede de modernisering van schepen en vliegtuigen gestadig voortgang.

Tabel IV-4 – Buitenlandse betrekkingen

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspr. vastgesteld	Ver- moedelijke uitkomsten	Ontwerp- begroting	Oorspr. vastgesteld	Ver- moedelijke uitkomsten	Ontwerp- begroting
	1963	1963	1964	1963	1963	1964
02.0 Algemene uitgaven	10,4	11,3	11,8	—	—	—
02.1 Wetenschappelijk onderzoek	0,1	0,1	0,1	—	—	—
02.2 Vertegenwoordiging in het buitenland	67,8	68,0	73,1	8,1	8,1	7,0
02.3 Deelneming aan internationale organisaties en conferenties	16,5	18,1	20,7	4,8	4,8	—
02.3 Europese Economische Gemeenschap	8,5	8,9	9,5	—	—	—
02.4 Ontwikkelingsfonds van de Europese Economi- sche Gemeenschap	47,5	—	47,5	—	—	—
02.4 Internationale Ontwikkelings Associatie	—	—	—	19,3	15,0	19,3
02.4 Overige hulp aan het buitenland	29,5	58,6	84,7	—	6,3	14,2
	180,3	165,0	247,4	32,2	34,2	40,5

De uitgaven voor de vertegenwoordiging in het buitenland zijn voor 1964 hoger geraamd dan voor 1963. Evenals in voorgaande jaren is deze verhoging in hoofdzaak een gevolg van de stijging van het prijspeil in het buitenland, welke noopt tot aanpassing van de verblijfsvergoedingen. Een andere verhogende factor is gelegen in de vestiging van een diplomatieke post te Djakarta. Voor het treffen van voorzieningen ten behoeve van de huisvesting van de vertegenwoordiging in het buitenland kan voor 1964 met een bedrag van 7 miljoen worden volstaan (in 1963: 8 miljoen).

De hogere raming in 1964 van de rubriek Deelneming aan internationale organisaties en conferenties op de Gewone Dienst is hoofdzakelijk het gevolg van een hogere contributie aan de Verenigde Naties. Ter financiering van de kosten van de operaties in Kongo en Midden-Oosten voor de periode 1 juni 1962—31 december 1963 hebben de Verenigde Naties een obligatielening uitgegeven van \$ 200 miljoen. Als gevolg hiervan kon de opnemng van de kosten van deze operaties in het normale budget van de Verenigde Naties achterwege blijven. Voor 1964 echter dient met een hernieuwde aanslag in deze kosten rekening te worden gehouden. De Nederlandse deelneming in de obligatielening, geraamd onder de Buitengewone Dienst, werd in twee tranches voldaan (2,4 miljoen in 1962 en 4,8 miljoen in 1963).

De bijdrage in het administratieve budget van de Europese Economische Gemeenschap wordt voor 1964 1 miljoen hoger geraamd dan in de begroting 1963. De bijdrage van Nederland aan het ontwikkelingsfonds van de Europese Economische Gemeenschap is voor 1964 gesteld op 47,5 miljoen. Het aanvankelijk ook voor 1963 geraamde bedrag van 47,5 miljoen kan vervallen omdat de nieuwe overeenkomst terzake eerst per 1 januari 1964 in werking treedt, terwijl de vorige ultimo 1962 afliep.

In 1963 zal naar verwachting 15 miljoen door de Internationale Ontwikkelings-Associatie worden opgevraagd. Tezamen met de bedragen die in vorige jaren onbested zijn gebleven, zal dan door deze instelling per ultimo 1963 nog over een bedrag van bijna 59 miljoen kunnen worden beschikt. Voor 1964 is, evenals in de oorspronkelijke begroting 1963, voor deze bijdrage 19,3 miljoen opgenomen.

Onder de rubriek Overige hulp aan het buitenland zijn in 1964 onder meer begrepen de bijdrage aan het Uitgebreide Programma voor technische hulp en het Speciale Fonds der

Verenigde Naties van 20,4 miljoen (evenals in 1963), de bijdrage ad 36,2 miljoen aan het V.N.-ontwikkelingsfonds voor Westelijk Nieuw-Guinea, de bijdrage aan het wereldvoedselprogramma van de Verenigde Naties van 5,1 miljoen en de bijdrage aan het Instituut voor Sociale Ontwikkelingsplanning van 1,2 miljoen (totaal 3,6 miljoen in drie jaren). Voorts zijn onder deze rubriek geraamd de kosten van de Nederlandse technische hulpprogramma's ten bedrage van 7,7 miljoen (in de oorspronkelijk vastgestelde begroting 1963: 3 miljoen), van de projecten voor uitgebreide technische hulp ad 6,5 miljoen (in 1963: 2,5 miljoen) en van het Jongeren Vrijwilligers Programma (4 miljoen).

De ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting hogere vermoedelijke uitkomsten 1963 betreffen de bijdrage aan het V.N.-fonds voor ontwikkelingshulp aan Westelijk Nieuw-Guinea van 24,1 miljoen (over de periode 1 mei—31 december), de uitbreiding van de Nederlandse technische hulpprogramma's (2,4 miljoen), de kosten van de experimentele fase van het Jongeren Vrijwilligers Programma (0,8 miljoen) en de bijdrage aan het Noodfonds Kongo (1,8 miljoen). De eerste drie posten worden gefinancierd uit het overschot, dat beschikbaar is op de voor de liquidatie van het bestuur over Westelijk Nieuw-Guinea voor 1963 uitgetrokken stelpost van 100 miljoen (zie tabel IV-2, sub 03.5).

Onder de Buitengewone Dienst van de rubriek Overige hulp aan het buitenland is vooreerst een bedrag van 5 miljoen geraamd voor de financiering van deelnemingen in het kapitaal van buitenlandse ontwikkelingsbanken. De Nederlandse Regering is bereid Nederlandse participaties in dergelijke ontwikkelingsbanken te bevorderen in die gevallen, waarin het Nederlandse bedrijfsleven door een substantiële bijdrage te kennen geeft, de ontplooiing van zodanige bankinstellingen te willen steunen; ook zal hierbij de vraag of de International Finance Corporation eveneens een participatie neemt een belangrijke rol moeten spelen. Via de Nederlandse Overzeese Financieringsmaatschappij kan in dergelijke ontwikkelingsbanken worden geparticipeerd. Het in de vermoedelijke uitkomsten 1963 vermelde bedrag van 6,3 miljoen heeft betrekking op in het kader van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling aan Turkije (als lening) te verstrekken hulp. Voor 1964 is er op gerekend in het kader van de E.E.G. een lening van 9,2 miljoen als hulp aan Turkije te verstrekken.

Tabel IV-5 – Suriname en Nederlandse Antillen

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
03.0 Algemene uitgaven	0,1	0,1	0,1	—	—	—
03.4 Suriname en Nederlandse Antillen	24,0	56,2	34,8	13,7	45,8	25,5
	24,1	56,3	34,9	13,7	45,8	25,5

Met het bedrag ad 23,3 miljoen hetwelk in de begroting 1963 voor het aandeel van Nederland in de kosten verbonden aan de uitvoering van het tienjarenplan voor Suriname is opgenomen, is het bedrag van 171 miljoen, dat bij de wet van 8 december 1955 (*Stb.* 556) als maximum deelneming van Nederland werd vastgesteld, uitgeput. De hierop aansluitende deelneming in de financiering van het door Suriname vastgestelde aanvullende opbouwplan heeft inmiddels eveneens een wettelijke basis gekregen (wet van 25 april 1963, *Stb.* 224). Terzake zal in 1963 29,2 miljoen extra nodig zijn. Evenals bij het tienjarenplan wordt ook hier de helft als lening en de helft als schenking aan Suriname verstrekt. In de ontwerp-begroting 1964 is voor het aanvullende bouwplan 21 miljoen opgenomen.

Ook het driejarenplan voor de ontwikkeling van Bonaire en de Bovenwindse Eilanden loopt ten einde in 1963, in welk jaar

4 miljoen (2 miljoen Gewone Dienst en 2 miljoen Buitengewone Dienst) in de begroting is opgenomen. Binnenkort zal bij de Staten-Generaal een ontwerp van wet worden ingediend houdende machtiging tot het deelnemen in de financiering van een door de Nederlandse Antillen vastgesteld ontwikkelingsplan. Uit dezen hoofde wordt gerekend op een deelneming in 1963 van 35 miljoen (17,5 miljoen lening en 17,5 miljoen schenking) en in 1964 van 30 miljoen (15 miljoen lening en 15 miljoen schenking).

In de ontwerp-begroting 1964 is geen bedrag opgenomen (in 1963 2,3 miljoen) voor betaling ter garantie van rente en aflossing van door de Stichting voor de ontwikkeling van machinale landbouw in Suriname geplaatste leningen. Deze lening wordt door de Nederlandse Staat overgenomen.

Tabel IV-6 – Justitie en politie (incl. civiele verdediging)

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
04.0 Algemene uitgaven	11,4	12,0	12,7	—	—	—
04.1 Wetenschappelijk onderzoek	0,1	0,1	0,2	—	—	—
04.2 Rechtspraak	48,7	53,0	55,4	—	—	—
04.3 Rijkspolitie	98,6	107,8	109,8	—	—	—
04.4 Gemeentepolitie	190,0	222,0	204,2	—	—	—
04.5 Gevangeniswezen, Psychopatenzorg, Reclasse-ring en Voorlichting in strafzaken	51,7	55,8	57,1	—	—	—
04.6 Binnenlandse veiligheid	11,8	12,3	13,2	—	—	—
04.8 Kinderbescherming	97,6	104,6	112,4	—	—	—
	509,9	567,6	565,0	—	—	—
04.7 Civiele verdediging	75,1	75,4	88,7	—	—	—
	585,0	643,0	653,7	—	—	—

De hogere raming van de algemene uitgaven voor justitie en politie houdt verband met de ten behoeve van het overheids-personeel getroffen salarismaatregelen en met een door toene-ming van de werkzaamheden noodzakelijk gebleken uitbrei-ding van het personeel van enkele onder deze rubriek vallende departementsafdelingen.

Met betrekking tot de rubriek Rechtspraak kan worden op-gemerkt, dat hoewel de voor 1964 geraamde personeelssterkte van de rechterlijke macht gelijk is aan die voor 1963, in hoofd-zaak als gevolg van de getroffen algemene salarismaatregelen, ongeveer 5 miljoen meer moet worden uitgetrokken. Voorts is

rekening gehouden met een verhoging ad ruim 1 miljoen we-gens het van kracht worden van de nieuwe tarieven van ge-rechtskosten in strafzaken (getuigengelden, vergoeding aan des-kundigen e.d.). De uitgaven voor Herstel Rechtsverkeer kunnen worden verlaagd.

De tot stand gekomen herziening van de politiebezoldiging en de geschapen mogelijkheid, dat jongelieden reeds op 17-jarige leeftijd tot de politie kunnen toetreden, hebben voor het korps Rijkspolitie tot enige uitbreiding van mankracht geleid. Verwacht mag worden, dat in 1964 een verdere uit-breiding mogelijk zal zijn; met het oog hierop zijn extra gelden

uitgetrokken. De verdere stijging van de kosten van de Rijks-politie vindt haar oorzaak voor een aanzienlijk deel in de genomen algemene salarismaatregelen. De vorengenoemde factoren komen mede in de vermoedelijke uitkomsten 1963 tot uitdrukking. Daarnaast is hierop van invloed, dat een geplande afvloeiing van telexisten naar gemeentelijke politiekorpsen, waarop de begroting der Rijkspolitie voor 1963 was afgestemd, nog geen doorgang heeft kunnen vinden.

In de rubriek Gemeentepolitie vindt de afwijking tussen de oorspronkelijke raming 1963 en de vermoedelijke uitkomsten voor dat jaar haar oorzaak in hoofdzaak in het feit, dat zowel de kosten van de salarismaatregelen 1962 als die voor 1963 ten laste van 1963 zijn gebracht. Bij de raming voor 1964 is rekening gehouden met een uitbreiding van de formaties wegens de groei van de bevolking en met een toeneming van de werkelijke personeelssterkte, die eveneens het gevolg is van toetreding van zeventienjarigen.

Doordat in de loop van 1963 iets meer personeel voor de gevangenen, de huizen van bewaring, de rijkswerkinrichtingen en de rijksasielen voor psychopaten kon worden aange-trokken dan in vorige jaren, liep het bij die inrichtingen be-staande personeelstekort enigszins terug. Omdat het zich laat aanzien, dat het ook in de toekomst mogelijk zal blijken nieuwe krachten aan te trekken en met de voor 1963 toegestane begrotingssterkte de gewenste eindformatie nog niet zal zijn bereikt, is voor 1964 rekening gehouden met een verdere uitbreiding van personeel. Voor het overige is de verhoging op dit onderdeel een gevolg van de doorwerking van de ten behoeve van het over-heidspersoneel getroffen salarismaatregelen. Aangezien deze salarismaatregelen ook gelden voor bepaalde leden van het personeel van gesubsidieerde instellingen voor psychopaten-verpleging en instellingen voor reclassering en voorlichting in strafzaken, hebben deze maatregelen mede op de voor deze instellingen uitgetrokken subsidies een verhogende werking.

De rubriek Binnenlandse Veiligheid bevat de kosten van de Binnenlandse Veiligheidsdienst, alsmede de kosten van de Directie Openbare Orde en Veiligheid, de afdeling Brandweer en de Hulpverleningsdienst van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Ook hier leiden de algemene salarismaatregelen tot hogere ramingen.

In de rubriek Kinderbescherming is de raming voor 1964 14,8 miljoen hoger gesteld, waarvan meer dan 11 miljoen wordt veroorzaakt door hogere bedragen, uitgetrokken voor vergoeding van kosten en voor subsidiëring wegens onderbren-ging — in daarvoor bestemde internaten — van minderjarigen, die onder de justitiële kindbescherming vallen. Het beleid blijft er op gericht door het verstrekken van hogere uitkeringen de leiding van de internaten de gelegenheid te bieden aan het personeel hogere eisen van vakbekwaamheid te stellen. Omdat de moderne inzichten omtrent het kindbeschermingswerk niet zijn te verwezenlijken zonder dat aan de daarbij betrokken gebouwen het nodige wordt verricht is voor bouwsubsidie 1 mil-joen meer uitgetrokken. Ten aanzien van de raden voor de kindbescherming is het, omdat de nodig geoordeelde perso-neelsformatie nog niet is bereikt, geboden, uitbreiding van het personeel mogelijk te maken.

Voor de rijksgestichten der justitiële kindbescherming is wegens toeneming van het aantal te plaatsen minderjarigen eveneens versterking van het personeel nodig. Ook de algemene salarismaatregelen ten behoeve van het overheidspersoneel, welke tevens gelden voor een deel van het personeel van de vorenbedoelde internaten, werken mede aan de vermelde ver-hoging ad 14,8 miljoen.

Voor de civiele verdediging is voor 1964 de derde tranche opgenomen van het voor de jaren 1962 tot en met 1965 opge-stelde meerjarenplan. Deze tranche is volgens het plan 85 mil-joen (de tranche 1963: 75 miljoen); de raming 1964 is even-wel op 88,7 miljoen gesteld in verband met de sedert de opstel-ling van het plan geëffectueerde salarismaatregelen.

Tabel IV-7 Verkeer en Waterstaat

		Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
		Oor-sprongelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oor-sprongelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
05.0	Algemene uitgaven	4,9	5,1	5,2	0,3	0,3	0,3
05.1	Wetenschappelijk onderzoek	10,9	11,6	12,3	0,7	0,7	—
05.20	Aanleg en onderhoud van landwegen	185,1	188,9	223,0	160,8	159,6	171,8
05.21	Verkeers- en vervoersdiensten m.b.t. het weg-verkeer	10,6	11,5	11,5	—	—	—
05.3	Landaanwinning	28,2	33,6	29,7	26,9	32,3	28,1
05.4	Zee- en rivierwaterkering en afwatering	107,0	109,7	118,6	65,5	62,0	72,0
05.50	Zeescheepvaart	4,9	5,2	4,9	—	—	—
05.510	Aanleg en onderhoud van waterwegen	81,4	82,6	89,9	135,6	129,8	136,4
05.511	Verkeers- en vervoersdiensten m.b.t. het verkeer op waterwegen	5,6	5,6	5,8	—	—	—
05.7	Burgerlijke luchtvaart	17,1	18,2	19,7	5,0	9,7	5,0
05.9	P.T.T.	—	—	—	213,0	231,0	245,0
		455,7	472,0	520,6	607,8	625,4	658,6

Bij de rubriek Wetenschappelijk onderzoek betreft de stijging in 1964 ten opzichte van 1963 in hoofdzaak de toegenomen activiteiten van het Nationaal lucht- en ruimtevaartlaboratorium. De onder de Buitengewone Dienst in 1963 geraamde uitgaven hebben betrekking op een eenmalige verhoging van het bedrijfskapitaal van de Stichting Waterbouwkundig Laboratorium.

Wederom is rekening gehouden met een toeneming van de uitgaven voor aanleg en onderhoud van landwegen. In totaal is voor dit doel in 1964 rond 395 miljoen beschikbaar, waarin begrepen een bedrag voor apparaatskosten ad circa 32 miljoen. Van het resterende bedrag ad 363 miljoen komt 130 miljoen ten goede aan de lagere publiekrechtelijke lichamen voor aanleg, onderhoud en verbetering van onder hun beheer staande wegen. Aangezien verwacht wordt, dat de „Wet Uitkeringen Wegen” (wetsontwerp nr. 6294) in 1964 in werking zal treden, is in het juist genoemde bedrag 19 miljoen opgenomen voor verhoogde uitkeringen.

Voor onderhoud, verbetering en aanleg van rijkswegen is in totaal 233 miljoen beschikbaar, waarvan de aanleg van wegen en oeververbindingen met 171 miljoen de belangrijkste post uitmaakt. Als grote projecten van uitvoering kunnen voor 1964 worden genoemd: bouw van de Coentunnel met daarop aansluitende wegen naar het noorden en zuiden, respectievelijk 9 miljoen en 19 miljoen; bouw van de brug over de Nieuwe Maas bij Van Brienenoord met toeleidende wegen respectievelijk 6 en 8 miljoen; aanleg gedeelte weg 19 met toeleidende wegen naar de in aanbouw zijnde brug over het Haringvliet 8 miljoen; aanleg weg 28 Hoevelaken—Zwolle—Meppel 9 miljoen; aanleg weg 67 in Noord-Brabant en Limburg 6,5 miljoen; bouw brug te Wessum en aanleg weg 75 Kelpen—Maas-tricht—Belgische grens en 76 Elsloo—Heerlen—Duitse grens 12,5 miljoen.

De rubriek Verkeers- en Vervoersdiensten met betrekking tot het wegverkeer omvat een deel van de uitgaven van de Rijksverkeersinspectie, de uitgaven van de Rijksdienst voor het wegverkeer en een aantal uitgaven ter bevordering van de veiligheid van het wegverkeer. Tot de laatstbedoelde uitgaven behoort de aan het Verbond voor Veilig Verkeer uit te keren subsidie.

De onder Landaanwinning opgenomen bedragen hebben in hoofdzaak betrekking op de inpolderingswerkzaamheden in het IJsselmeergebied, welke tot uitdrukking komen in de begroting van het Zuiderzeefonds (onderafdelingen „Waterbouwkundige werken”).

In de polder Oostelijk-Flevoland wordt voortgegaan met de afwerking van de Meerdijk, de aanleg van wegen, de bouw van bruggen, het maken van duikers, het graven van vaarten etc. (voor 1964: 13 miljoen). Ten behoeve van de toekomstige polder Markerwaard wordt ook in 1964 voortgewerkt aan de bouw van enkele vakken van de dijk Enkhuizen—Lelystad (7 miljoen). Voor de inpoldering van Zuidelijk-Flevoland zijn de dijkwerkzaamheden in volle gang. Het maken van delen van de Meerdijk en de bouw van diverse kunstwerken zullen in 1964 ruim 26 miljoen vergen.

In de rubriek Zee- en rivierwaterkering en afwatering is voor de voortzetting van de Deltawerken 144 miljoen opgenomen, gelijkelijk verdeeld over de Gewone en de Buitengewone Dienst. Ten opzichte van 1963 betekent dit een verhoging met 13 miljoen. De voortzetting van de bouw van de uitwaterings-

sluizen in het Haringvliet vergt hiervan 55 miljoen. Voorts staan voor 1964 als belangrijke projecten nog op het programma de voltooiing van de afsluitdam in de Grevelingen en de voortzetting van de bouw van het sluizencomplex in het Volkerak.

In het kader van de bedijking van de Lauwerszee zal worden voortgegaan met de bouw van een uitwateringssluus, alsmede met de aanleg van een gedeelte van de afsluitdijk (voor 1964 respectievelijk 6 miljoen en 9 miljoen).

De voor 1964 geraamde uitgaven voor Aanleg en onderhoud van waterwegen vertonen een stijging ten opzichte van de raming 1963 en de vermoedelijke uitkomsten voor dat jaar. De op de Gewone Dienst geraamde uitgaven ondergaan de invloed van verschillende verbeteringswerken, b.v. het vervangen van boordvoorzieningen langs een aantal kanalen. Ten laste van de Buitengewone Dienst zullen in 1964 onder meer de volgende belangrijke objecten op het gebied van de waterwegen in uitvoering zijn: de verbetering van de havenmond te IJmuiden en de verbreding en verdieping van het Noordzeekanaal (26 miljoen), de werken voor de ontwikkeling van Europoort (25 miljoen), de verbreding van het Kanaal van Gent naar Terneuzen (37 miljoen, waarvan 80 pct. door België wordt terugbetaald) en de verbetering van Maas en Julianakanaal (22 miljoen). Bij de raming van de vermoedelijke uitkomsten 1963 is er rekening mede gehouden, dat vooral als gevolg van de langdurige vorstperiode in het begin van het jaar de uitvoering van enkele werken is vertraagd. In verband hiermede is aangenomen, dat het programma 1964 voor een deel kan worden gefinancierd uit onbesteed gebleven gelden (15 miljoen) van de begroting 1963, welke met toepassing van artikel 24 Comptabiliteitswet aan de begroting 1964 zullen worden toegevoegd. De raming 1964 is dienovereenkomstig lager gesteld.

In de rubriek Burgerlijke luchtvaart is de stijging van de uitgaven ten laste van de Gewone Dienst vooral een gevolg van de getroffen salarismaatregelen en van de hogere raming voor 1964 van het aandeel van Nederland in de kosten van voorbereiding van Eurocontrol. Op de Buitengewone Dienst zijn de vermoedelijke uitkomsten 1963 4,7 miljoen hoger gesteld dan de raming in de oorspronkelijke begroting, hetgeen in hoofdzaak een gevolg is van de omstandigheid, dat de bouw van startbanen en het nieuwe verkeersareaal op Schiphol in 1963 goed op gang is gekomen. Bij de ramingen is niet gerekend op eventueel aan de K.L.M. te verstrekken geldleningen ingevolge de wet van 2 augustus 1962, *Stb.* 300.

Het in de rubriek P.T.T. opgenomen bedrag betreft de kapitaalverstrekking door het Rijk ten belope van de door het Staatsbedrijf gedane investeringen. In verband met de grotere investeringsbehoeften van de P.T.T. op het gebied van de telefonie wordt voor het dienstjaar 1963 een suppletoire begroting ingediend tot een bedrag van 24 miljoen. In het overzicht is er van uitgegaan, dat van dit bedrag nog 18 miljoen in 1963 tot besteding zal kunnen komen; 6 miljoen zullen via een overschrijving met toepassing van artikel 16 van de Bedrijvenwet aan de raming 1964 worden toegevoegd. Hierop aansluitend is in de tabel rekening gehouden met een vermoedelijke kapitaalverstrekking in 1963 van 231 miljoen. Ten opzichte van de oorspronkelijke begroting 1963 is het investeringsniveau 1964 (exclusief de van 1963 over te brengen 6 miljoen) met 32 miljoen verhoogd.

Tabel IV-8 – Handel en Nijverheid

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
06.0 Algemene uitgaven	8,4	9,6	9,3	—	—	—
06.1 Wetenschappelijk onderzoek	55,6	54,5	54,5	26,6	23,4	22,4
06.2 Handel en ambacht	23,7	24,7	25,1	3,0	3,0	2,0
06.3 Industrie	37,7	46,2	38,1	—	—	2,2
06.4 Mijnwezen	1,3	1,4	1,4	82,4	62,4	37,1
06.5 Energieproductie en -transport (incl. Euratom)	3,3	3,4	4,9	28,2	20,1	—
06.6 Toerisme	2,1	2,1	3,7	—	—	—
	132,1	141,9	137,0	140,2	108,9	63,7

De uitgaven voor Wetenschappelijk onderzoek in deze sector van rijksactiviteiten ondergaan in totaal ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting 1963 slechts geringe wijziging.

Het geleidelijk gereedkomen van het 65 miljoen-plan voor de investeringen van het Reactor Centrum Nederland maakt een verdere uitbreiding van de onderzoek- en ontwikkelingswerkzaamheden van deze instellingen mogelijk. Mede hierdoor stijgen de exploitatiekosten van het centrum in 1964 tot 14 miljoen, waarvan 10,5 miljoen tot de onderhavige rubriek is gerekend en 3,5 miljoen onder de functie Onderwijs en Cultuur is gerangschikt. Als bijdrage in de kosten van uitvoering van het onderzoekprogramma van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie is voor 1964 een stelpost van 22 miljoen opgenomen. Ook hiervan is een deel, namelijk 5,5 miljoen, onder de functie Onderwijs en cultuur gebracht. Andere belangrijke posten zijn de bijdrage in de exploitatiekosten van de Nederlandse Centrale organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek (T.N.O.), de uitgaven ter stimulering van ontwikkelingsactiviteiten van de industrie op kernenergetisch gebied en de bijdrage aan de organisatie voor de ontwikkeling en de vervaardiging van dragers voor ruimtevoertuigen (E.L.D.O.), die in 1964 in totaal rond 25 miljoen vergen. Voor de kredietverlening ten behoeve van de ontwikkeling van technische procédés en apparaturen zijn in 1964 geen gelden uitgetrokken, aangezien verwacht wordt, dat met de in het verleden gevoteerde begrotingsbedragen, welke met toepassing van artikel 24 van de Comptabiliteitswet naar 1964 zullen worden overgeboekt, zal kunnen worden volstaan. Onder de Buitengewone Dienst is voor 1964 ter afronding van het 65-miljoen-plan van het Reactor Centrum Nederland 7,5 miljoen en als bijdrage in het bouwprogramma van T.N.O. 14,9 miljoen opgenomen.

In 1963 werd de Algemene Nederlandse Vereniging voor Vreemdelingenverkeer in staat gesteld haar propaganda-activiteiten in het buitenland te intensiveren en uit te breiden door een belangrijke verhoging van de rijkssubsidie. Ook voor 1964 is terzake in de rubriek Handel en ambacht rekening gehouden met een bedrag van 4 miljoen, waarvan 1 miljoen voor het voeren van bijzondere propaganda-acties in samenwerking met het bedrijfsleven. Onder de Buitengewone Dienst van deze rubriek werd voor 1963 een bedrag van 3 miljoen opgenomen voor de deelneming van het Rijk in het kapitaal van de Nederlandse N.V. tot oprichting en exploitatie van een congresgebouw te 's-Gravenhage. Aangezien de totale deelneming van

het Rijk werd vastgesteld op 5 miljoen, is voor 1964 het restantbedrag van 2 miljoen geraamd.

De vermoedelijke uitkomsten 1963 van de rubriek Industrie zijn in hoofdzaak beïnvloed door een verhoging met 13 miljoen voor uitgaven ter bevordering van de regionale industrialisatie, welke extra-gelden uit overloop met toepassing van artikel 24 Comptabiliteitswet beschikbaar komen. Daarnaast zal naar verwachting de industrialisatie in ontwikkelingskernen 5 miljoen bij de oorspronkelijke raming ten achterblijven.

Voor de financiering van het 130 miljoen-infrastructuurprogramma 1960—1963 is voor 1964 in deze rubriek onder de Gewone Dienst geen bedrag opgenomen, aangezien met de in het verleden gevoteerde begrotingsbedragen, welke met toepassing van artikel 24 van de Comptabiliteitswet naar 1964 zullen worden overgebracht, kan worden volstaan. Wel is in de ontwerp-begroting 1964 een binnenlijnse post van 23,5 miljoen opgenomen voor het aangaan van verplichtingen, die in latere dienstjaren tot uitgaven zullen leiden. In dit bedrag zijn begrepen 5 miljoen als restant van de voor het infrastructuurprogramma aangehouden reserve, 16,5 miljoen voor eventuele overschrijdingen en afronding van dit programma en 2 miljoen voor de incidentele subsidiëring van gemeentelijke industrieterreinen en andere. Het hier besproken binnenlijnse bedrag komt uiteraard niet in bovenstaande tabel tot uitdrukking. Voor de premie- en prijsreductieregeling „Bevordering industrialisatie ontwikkelingskernen” is in 1964 14 miljoen opgenomen.

Het ligt in de bedoeling de Wet tot wijziging der Octrooiwet met ingang van 1 januari 1964 in werking te doen treden. Ten einde het hoofd te kunnen bieden aan het verwachte grote aantal verzoeken om behandeling van hangende octrooiaanvragen onder de werking van bovengenoemde wet, ligt het in het voornemen een groter aantal aanvragen dan voorheen ter advies aan het Internationaal Octrooi Instituut (I.I.B.) voor te leggen. Hiervoor is een bedrag van 2,9 miljoen uitgetrokken. Onder de Buitengewone Dienst is 2,2 miljoen opgenomen als bijdrage in de nieuwe huisvesting van het I.I.B. Het ligt namelijk in het voornemen om tezamen met de Gemeente 's-Gravenhage aan het Instituut een terrein, geschikt voor een passend gebouw, om niet ter beschikking te stellen.

De in de rubriek Mijnwezen onder de Buitengewone Dienst voor 1963 opgenomen uitkering aan de Staatsmijnen ten bedrage van ruim 82 miljoen had in hoofdzaak betrekking op de deelneming van dit staatsbedrijf in het kapitaal van de N.V. Nederlandse Gasunie en in de met de Nederlandse Aardolie

Maatschappij aangegane maatschap. Op de eerstgenoemde deelneming ter grootte van 80 miljoen zal voorshands 75 pct. worden gestort hetgeen tot uitdrukking komt in de vermoedelijke uitkomsten 1963. Voor 1964 kan naar verwachting worden volstaan met een uitkering aan de Staatsmijnen van ruim 37 miljoen, waarvan 13 miljoen bestemd is voor deelneming in het kapitaal van vreemde ondernemingen.

Verwacht wordt dat de Europese Maatschappij voor de Chemische Bewerking van bestraalde Reactorbrandstof in 1964 een exploitatieverlies van naar schatting 5,5 miljoen E.M.O.-eenheden (1 Europese Monetaire Overeenkomsteneenheid = 1 Amerikaanse dollar) zal lijden. Het aandeel van Nederland in dit verlies bedraagt 5 pct. In de rubriek Energieproductie en transport is daarom onder de Gewone Dienst voor 1964 een bedrag van 1 miljoen opgenomen, hetgeen de stijging ten opzichte van 1963 in hoofdzaak verklaart. Met betrekking tot de Buitengewone Dienst wordt opgemerkt, dat in de begroting 1963 is uitgegaan van een deelneming door het Rijk in het kapitaal

van de N.V. Nederlandse Gasunie tot een bedrag van 20 miljoen. Voorshands zal hierop 75 pct. worden gestort. Dit is tot uitdrukking gebracht in de vermoedelijke uitkomsten 1963 waarin tevens rekening is gehouden met de inbreng van het Staatsgasbedrijf per 1 mei 1963 in de N.V. Nederlandse Gasunie, waardoor met een lagere kapitaalverstrekking aan dit Staatsbedrijf kan worden volstaan.

De in de tabel opgenomen bedragen van het toerisme hebben grotendeels betrekking op de subsidies ter bevordering van de toeristische infrastructuur. Ter dekking van uitgaven, voortvloeiende uit verplichtingen, welke hiervoor tot en met 1963 zijn of zullen worden aangegaan is in 1964 3 miljoen geraamd. Voor verdere in dat jaar te verrichten uitgaven is voorts 0,5 miljoen opgenomen. Voor het aangaan van verplichtingen uit dezen hoofde, welke in latere jaren tot uitgaven zullen leiden, is binnenlijns een bedrag van 4,5 miljoen uitgetrokken, wat echter niet in de tabel tot uitdrukking komt.

Tabel IV-9 – Landbouw en Visserij

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
07.0 Algemene uitgaven	23,9	25,0	26,0	0,2	0,2	0,2
07.1 Wetenschappelijk onderzoek	44,4	46,7	50,9	5,7	5,7	5,1
07.2 Landbouw, tuinbouw en veeteelt ¹⁾	275,8	377,2	392,3	2,6	3,3	2,9
07.3 Cultuurtechnische werken	107,9	108,5	128,2	33,5	33,5	37,0
07.4 Bosbouw	15,6	15,9	16,4	3,8	3,8	3,4
07.5 Jacht, rivier- en zeevisvangst	3,5	4,6	3,7	1,0	1,0	2,6
07.6 Ontginning en ontwikkeling van IJsselmeerpolders	1,0	1,0	10,9	1,0	1,0	11,0
	472,1	578,9	628,4	47,8	48,5	62,2

¹⁾ waarvan voor andere uitgaven dan voor het

Landbouw-Egalisatiefonds	60,9	102,3	75,4	2,6	3,3	2,9
------------------------------------	------	-------	------	-----	-----	-----

Zoals in de regeringsverklaring is gesteld kent de Regering hoge prioriteit toe aan maatregelen ter verbetering van de huidige situatie in de landbouw. Deze vinden hun directe concretisering in een verhoging van de bijdragen aan het Landbouw-Egalisatiefonds en van de uitgaven voor de cultuurtechnische werken.

In de rubriek Wetenschappelijk onderzoek is de raming 1964 hoger dan de raming 1963. Toenemende activiteiten en de getroffen algemene salarismaatregelen leiden hiertoe. De concentratie van de onderzoekadministratie en de grotere samenwerking tussen het nationale en het regionale landbouwkundige onderzoek zullen worden bevorderd.

De mechanisatie, de rationalisatie en de specialisatie bij landbouw, tuinbouw en veeteelt stellen hoge eisen aan de landbouwvoorlichters en de voorlichtingsmethodiek. Extra scholingscursussen voor voorlichters zijn hierdoor noodzakelijk geworden. De sociaal-economische voorlichting zal een grotere rol gaan spelen in het gehele landbouwvoorlichtingspatroon. De stijging van de vermoedelijke uitkomsten ten opzichte van de oorspronkelijk vastgestelde begroting 1963 bij de rubriek Landbouw, tuinbouw en veeteelt wordt voor 25 miljoen veroorzaakt door de per saldo aan het Ontwikkelings- en Saneringsfonds voor de Landbouw verleende bijdrage. De schommelingen in

de geraamde uitgaven van deze rubriek worden verder hoofdzakelijk veroorzaakt door het verloop van het in deze rubriek opgenomen nadelige saldo van het Landbouw-Egalisatiefonds¹⁾, waarop hierna nog nader wordt ingegaan.

Het aantal in uitvoering te nemen cultuurtechnische werken zal in 1964 worden uitgebreid. De tendens om ruil- en herverkavelingen zich over een groter maatschappelijk terrein te doen uitstrekken zal worden versterkt. Meer nog dan tot dusverre zal in streken, waar ook niet-agrarische ontwikkelingen aan de orde zijn, de ruilverkaveling mede deze andere belangen gaan dienen.

Ook in de bosbouw wordt er naar gestreefd een antwoord te vinden op de voortdurende stijging van de loonkosten door versterkte mechanisatie en rationalisatie. Als gevolg hiervan is, ondanks een hogere raming van de uurlozen van de bosarbeiders, een verlaging van de exploitatie-uitgaven van het Staatsbosbeheer mogelijk. Dat de totale uitgaven voor deze sector desondanks stijgen wordt in belangrijke mate veroorzaakt door

¹⁾ Het nadelig saldo van het Landbouw-Egalisatiefonds (L.E.F.) is vrijwel geheel in de rubriek Landbouw, tuinbouw en veeteelt opgenomen. Slechts de relatief geringe uitgaven in 1963 uit hoofde van de suiker- raffinaderijenregeling zijn opgenomen in de rubriek Industrie van de functie Handel en nijverheid (tabel IV-8).

een aanzienlijke verruiming van de subsidies voor de aankleding van het landschap teneinde de betekenis hiervan voor de recreatie en rustzoekende mens te vergroten.

In de rubriek Jacht, rivier- en zeevisvangst is op de Gewone Dienst de verhoging van de vermoedelijke uitkomsten 1963 een gevolg van de steun, welke aan een proefneming met de verre visserij, behoudens goedkeuring door de Staten-Generaal, zal worden gegeven. Op de Buitengewone Dienst houdt de hogere raming voor 1964 verband met de bouw van een onderzoekingsvaartuig voor de zeevisserij en een inspectievaartuig.

Onder de rubriek Ontginning en ontwikkeling van IJssel-meerpolders is het daarop betrekking hebbende gedeelte van de kapitaalverstrekking aan het Zuiderzeefonds opgenomen. Deze

post komt overeen met het saldo van de uitgaven en de ontvangsten van het fonds en wordt gelijkelijk over de Gewone Dienst en de Buitengewone Dienst verdeeld. In totaal komt hier een stijging tot uitdrukking van 2 miljoen in 1963 tot 21,9 miljoen in 1964. Ter verklaring van dit verschil diene, dat het beheer van de Noordoostpolder met ingang van 1 januari 1964 volledig aan de Dienst der Domeinen zal worden overgedragen. De N.O.-polder zal naar verwachting in 1963 een batig saldo van rond 16 miljoen opleveren. Door de overdracht van de N.O.-polder verliest deze middelenpost zijn verlagende invloed op de kapitaalverstrekking aan het Zuiderzeefonds. Ook de uitbreiding van de bouwkundige activiteit in Oostelijk Flevoland leidt tot verhoging van het in 1964 te verstrekken kapitaal.

Het Landbouw-Egalisatiefonds

Tabel IV-10 – Specificatie van het nadelige saldo van het Land bouw-Egalisatiefonds

	Oorspronkelijk vastgestelde begroting 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963 ¹⁾	Ontwerp-begroting 1964
Toeslag lichte gronden	52,5	50,7	47,7
Melk	247,0	304,0	362,0
Onvoorzien en diversen	13,1	13,1	9,5
Af: saldo heffingen	312,6	367,8	419,2
	97,6	92,8	102,3
Nadelig L.E.F.-saldo	215,0	275,0	316,9

¹⁾ Herziene raming van het L.E.F. per 1 juli 1963 (6900 C, stuk nr. 9). Hierin zijn de door het huidige kabinet voorgenomen beleidsbeslissingen nog niet verwerkt

Het vorige Kabinet besloot in november 1962 een richtprijsverhoging tot stand te brengen, welke de producent een hogere opbrengst beoogde te geven van circa 1 cent per kg melk. Een belangrijk deel van het verschil tussen de uitgaven voor

melk zoals deze zijn geraamd in de oorspronkelijke begroting 1963 en de vermoedelijke uitkomsten voor dat begrotingsjaar, kan uit deze beslissing worden verklaard. Het huidige Kabinet is voornemens aan het sedert november 1962 gevoerde beleid een zwaarder accent te geven. Het voor 1964 uitgetrokken bedrag maakt het mogelijk om samen met de voortzetting van het valorisatiebeleid een verbetering van de inkomenspositie van de rundveehouders te verwezenlijken. In dit licht moet ook een bedrag van 4 miljoen worden gezien (opgenomen onder Onvoorzien en diversen), waarmee ten behoeve van de rundvleessector een marktordenend beleid kan worden gevoerd.

Voor de produkten rundvlees, zuivel en suiker is bij het opstellen van de begroting 1964 geen rekening gehouden met gemeenschappelijke regelingen in het kader van de E.E.G., daar zich thans niet met zekerheid laat voorspellen of deze reeds begin 1964 tot uitvoering zullen komen.

Tenslotte kan ten aanzien van de bijdrage aan en van het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds worden medegedeeld, dat nog geen voldoende inzicht in de voorwaarden van bijstand bestaat om raming van bedragen mogelijk te maken. Deze zijn daarom in tabel IV-10 achterwege gelaten.

Tabel IV-11 – Onderwijs en cultuur

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
08.0 Algemene uitgaven	18,1	18,8	19,8	0,2	0,2	0,2
08.1 Wetenschappelijk onderzoek	39,2	40,3	51,2	7,8	7,8	5,0
08.2 Lager onderwijs	1 105,8	1 165,3	1 211,6	—	—	—
08.3 Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	270,7	296,6	308,8	0,3	0,3	0,5
08.40 Nijverheidsonderwijs	446,7	471,5	486,4	2,6	2,6	2,9
08.41 Lager en middelbaar land- en tuinbouwonderwijs	43,5	45,8	46,8	0,4	0,4	0,5
08.42 Ander vak- en beroepsonderwijs	89,8	102,2	106,8	3,7	3,7	3,7
08.5 Wetenschappelijk onderwijs	390,8	410,6	458,2	94,6	92,6	130,4
08.6 Vrijtijdsbesteding; jeugdvorming, volksoontwikkeling en sport	39,2	40,9	45,9	—	—	—
08.7 Kunsten, oudheidkunde en natuurbescherming	58,9	60,8	68,1	—	—	0,2
08.8 Radio, televisie en pers	78,6	78,6	97,8	—	—	—
08.9 Erediensten	10,4	3,4	19,1	0,3	0,3	0,2
	2 591,7	2 734,8	2 920,5	109,9	107,9	143,6

Het totaalcijfer van de vermoedelijke uitkomsten 1963 van Onderwijs en cultuur ligt, in hoofdzaak als gevolg van de getroffen algemene salarismaatregelen, belangrijk hoger dan de oorspronkelijk vastgestelde raming.

Onder de rubriek Algemene uitgaven is onder meer een bedrag van circa 3 miljoen begrepen ten behoeve van de internationale culturele betrekkingen.

De uitgaven ten behoeve van het wetenschappelijk onderzoek zijn voor 1964 opnieuw belangrijk hoger geraamd. Een groot deel van de stijging is bestemd voor de subsidies, verstrekt aan de Nederlandse Organisatie voor zuiver wetenschappelijk onderzoek (Z.W.O.), voor het ruimte-onderzoek, waaronder begrepen is de voorbereiding van de vestiging te Delft van het Technisch Centrum van het Europees Ruimteonderzoek (E.S.T.e.C.), alsmede voor het kernenergetisch en kernfysisch onderzoek in het kader van Reactor Centrum Nederland (R.C.N.), van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom) en van de Europese organisatie voor kernfysisch onderzoek (C.E.R.N.).

Voor de uitgaven in de rubriek Lager onderwijs wordt voor 1964 met een verhoging ten opzichte van 1963 gerekend. Deze uitgaven omvatten in hoofdzaak de volgende posten.

1. Voor het kleuteronderwijs, dat in 1964 door circa 436 000 kinderen zal worden genoten, ruim 132 miljoen; hieronder zijn begrepen de vergoeding voor schoolgebouwen, de materiële kosten van de scholen, alsmede de salarislaster van ruim 12 700 kleuterleidsters.

2. Voor de salarissen van 54 000 leerkrachten bij het gewoon, voortgezet gewoon en uitgebreid lager onderwijs met een aantal leerlingen van bijna 1 800 000, een bedrag van 671 miljoen. In 1964 zal de eerste fase van de verlaging der leerlingenschaal volledig doorwerken.

3. Voor de salarissen van de ruim 4500 leerkrachten bij het buitengewoon lager onderwijs (aantal leerlingen 63 000) ruim 66 miljoen, terwijl voorts voor andere uitgaven (hoofdzakelijk bijdragen in verblijfskosten) in het belang van het onderwijs aan kinderen, wier ouders een trekkend bestaan leiden, bijna 5 miljoen nodig is. Voor deze laatste categorie, met name voor de schipperskinderen, is de rijksbijdrage verruimd; tevens zal rijksgarantie worden verleend voor de geldleningen, aan te gaan voor eventuele nieuwbouw van internaten voor schipperskinderen.

4. Voor de uitkering aan het Gemeentefonds, wegens de door dit fonds — ingevolge artikel 5 van de Financiële Verhoudingswet 1960 — aan de gemeenten te verrichten uitkeringen voor de vergoeding voor schoolgebouwen en de materiële kosten van de onderscheiden vormen van lager onderwijs, een bedrag van 315 miljoen.

5. Voor de subsidies voor de vormingsinstituten voor leerplichtvrije jeugd ruim 8 miljoen, waarbij er rekening mee is gehouden, dat de voor deze activiteit noodzakelijke huisvestingskosten in engere zin (afschrijvingen op gebouwen, huren, enz.) met ingang van 1964 volledig voor rijksrekening komen.

Ook voor Voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs is in de begroting 1964 rekening gehouden met een stijging van de uitgaven. Deze hebben in hoofdzaak betrekking op de personele en materiële lasten van de:

2. gemeentelijke scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs (70 miljoen);
3. bijzondere scholen voor voorbereidend hoger en middelbaar onderwijs (196 miljoen);
4. handelsavondscholen (6 miljoen);
5. avondlycea (3 miljoen).

Het aantal leerlingen van deze scholen gezamenlijk zal in 1964 circa 213 000 bedragen.

In de sector Nijverheidsonderwijs zet de stijging van de uitgaven zich ook in 1964 voort. Voor dat jaar wordt voor het lager nijverheidsonderwijs voor jongens ruim 240 miljoen geraamd, voor het middelbaar nijverheidsonderwijs voor jongens bijna 47 miljoen, voor het scheepvaart- en luchtvaartnijverheidsonderwijs 14,5 miljoen en voor het nijverheidsonderwijs voor meisjes ruim 161 miljoen. Tezamen tellen deze vormen van nijverheidsonderwijs ruim 500 000 leerlingen. Verder zijn de gelden in deze rubriek onder meer bestemd voor de leerlingstelsels (14,5 miljoen).

De uitgaven voor lager en middelbaar land- en tuinbouwonderwijs volgen de stijgende trend, welke bij de andere onderwijssectoren valt waar te nemen. Hiertoe draagt onder meer bij de grotere belangstelling voor het tuinbouwonderwijs en het technologisch onderwijs, welke laatste vorm van onderwijs opleidt voor functies in de levensmiddelenindustrie.

Onder de rubriek Ander vak- en beroepsonderwijs valt een groot aantal opleidingen, scholen en cursussen van sterk uiteenlopende aard. Het toenemende belang van deze onderwijsvormen komt in de ramingen tot uitdrukking. In de begroting 1964 wordt voor scholen en cursussen tot opleiding van leidsters bij het kleuteronderwijs 6,6 miljoen uitgetrokken, voor rijks-, gemeentelijke en bijzondere kweekscholen voor onderwijzers 45,3 miljoen en voor de instituten tot opleiding voor middelbaar onderwijsakten 3,4 miljoen. De diverse sportopleidingen zullen in 1964 rond 4 miljoen vergen. De bijdragen in de kosten van de scholen en opleidingen in de kunstsector zullen 4,6 miljoen bedragen. Bij het sociaal-pedagogisch onderwijs, waarvoor 10,7 miljoen wordt geraamd, worden de opleidingen voor gezinsverzorgsters met ingang van 1 september 1963 gesubsidieerd op de voet van de Nijverheidsonderwijswet, hetgeen voor 1964 een verdere verhoging van de rijksuitgaven meebrengt. Voor het middenstandsonderwijs zijn de uitgaven geraamd op 3,6 miljoen. Voor pedagogisch-didactische en applicatiecursussen voor onderwijskrachten is 1,5 miljoen nodig. Voor de Rijks-luchtvaartschool te Eelde is 6,5 miljoen minder nodig omdat in 1963 met uit vorige dienstjaren overgeschreven fondsen de betaling plaatsvindt van de nieuwe lesvliegtuigen.

De in 1963 begonnen subsidiëring van de preklinische opleiding van verpleegsters ondergaat in 1964 een belangrijke uitbreiding. Het aantal opleidingsinternaten voor kraamverzorging zal in 1964 met twee worden uitgebreid. De subsidiëring van deze internaten zal zoveel mogelijk geschieden volgens de wijze, waarop overeenkomstige instellingen krachtens de Nijverheidsonderwijswet worden gesubsidieerd. In verband hiermede is voor 1964 een aanmerkelijk hoger bedrag uitgetrokken dan voor 1963.

Voor studietoelagen in de sector van het andere vak- en beroepsonderwijs is voor 1964 op de Gewone Dienst en de Buitengewone Dienst te zamen circa 11 miljoen begroot.

1. rijkscholen voor middelbaar onderwijs (27 miljoen);

De naoorlogse geboortegolf zal in 1964 het wetenschappelijk onderwijs bereiken. Hierdoor en als gevolg van de gestegen belangstelling moet in de komende tien jaren een uitzonderlijk grote toeneming van het aantal studenten worden verwacht. Voor 1964 worden in verband hiermede belangrijk hogere bedragen gevraagd voor de personele en materiële voorzieningen en voor de ruimtelijke uitbreiding dan in 1963. In aansluiting hieraan wordt erop gewezen, dat de technische rijkshogeschool te Enschede omstreeks september 1964 de eerste honderdtallen studenten zal ontvangen, en dat de Vrije Universiteit te Amsterdam in 1964 een gedeelte van het nieuwe academische ziekenhuis in gebruik zal nemen.

In de rubriek Vrije tijdsbesteding, jeugdvorming, volksontwikkeling en sport is voor subsidies voor het treffen van voorzieningen ten behoeve van de openluchtrecreatie 6,5 miljoen uitgetrokken, hetgeen 2,3 miljoen meer is dan in 1963. Voor de jeugdvorming en het bijzonder jeugdwerk in internaatsverband is voor 1964 uitgetrokken 20 miljoen. Door het toepassen van een gunstiger subsidieregeling voor de vrije jeugdvorming nemen de uitgaven op dit gebied toe. De uitgaven voor de volksontwikkeling stijgen tot 13,5 miljoen, onder meer door een verhoging van de subsidies op het terrein van de amateuristische kunstbeoefening en door een verhoging van de rijksbijdragen in de kosten van de openbare bibliotheken.

Voor subsidies verband houdende met investeringen in het kader van de sociale planning in de ontwikkelings- en de probleemgebieden is voor 1964, evenals voor 1963, 1 miljoen geraamd, welk bedrag uit overloop van vorige dienstjaren kan worden aangevuld. De situatie op de bouwmarkt werkt remmend op de ontplooiing van de onderhavige activiteiten. De stijging van de bouwkosten en het grote aantal reële verzoeken voor een rijksbijdrage in de stichtingskosten van buurthuizen en dorps- en wijkcentra maken het nodig hiervoor een hoger bedrag uit te trekken dan voor 1963. Te zamen met de exploitatiesubsidies is voor 1964 2,2 miljoen geraamd voor deze ruimte biedende accommodaties.

Ten behoeve van de lichamelijke vorming en sport is voor 1964 1,2 miljoen geraamd, welk bedrag grotendeels ten goede

komt aan de landelijke organisaties, werkzaam op dit gebied. Deze omvatten thans te zamen rond 1,5 miljoen sportbeoefenaars in verenigingsverband.

De rubriek Kunsten, oudheidkunde en natuurbescherming geeft wederom een aanzienlijke stijging te zien. Voor 1964 is voor subsidies op het gebied van de kunsten 19,3 miljoen geraamd. De stijging der uitgaven komt zowel ten goede aan de uitvoerende kunsten — toneel, opera, muziek en dans — als aan de scheppende kunsten. Onder meer is een groter bedrag uitgetrokken voor subsidies, prijzen, opdrachten, stipendia en eregelden op letterkundig gebied. Ten behoeve van het museumwezen is de raming van de uitgaven verhoogd tot 12 miljoen (1963: 9,5 miljoen). De stijging is onder meer het gevolg van verplichtingen door het Rijk aangegaan jegens de Vincent van Gogh-stichting. Voor monumentenzorg en -restauratie is voor 1964 20,2 miljoen geraamd. Ten behoeve van de aankoop van natuurreservaten is 0,7 miljoen meer uitgetrokken dan in 1963, zodat voor dit doel in 1964 7,7 miljoen ter beschikking staat.

Voor de radio is voor 1964 aan uitgaven geraamd 39,9 miljoen, waarvan 32,3 miljoen uit de luistergelden ter beschikking komt. De resterende 7,6 miljoen wordt uit de algemene middelen bijgepast.

Naar te verwachten valt, zal het aantal aangesloten televisietoestellen verder toenemen. Als gevolg hiervan zal de opbrengst van de kijkgelden in 1964 aanzienlijk hoger liggen dan in 1963. Aangezien in 1963 de laatste aflossing ad 4 miljoen van de door het Rijk in de experimentele periode der televisie verstrekte voorschotten plaatsvindt, is voor 1964 vrijwel het gehele bedrag aan kijkgelden, te weten 57,5 miljoen, na aftrek van de normale lasten voor de verzorging van de televisieuitzendingen beschikbaar (1963: 46,3 miljoen).

Onder Erediensten is onder meer rekening gehouden met de uitgaven ingevolge de Wet Premie Kerkenbouw. Tot ultimo 1964 wordt voor dit doel gerekend op 22,4 miljoen uitgaven, waarvan 7 miljoen zal worden gefinancierd met gelden uit 1963 door overloop met toepassing van artikel 24 van de Comptabiliteitswet.

Tabel IV-12 – Sociale voorzieningen

		Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
		Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
09.0	Algemene uitgaven	14,5	16,9	15,6	—	—	—
09.1	Wetenschappelijk onderzoek	0,2	0,2	0,2	—	—	—
09.2	Sociale zekerheid (inclusief uitgaven voor pensioenen en wachtgelden)	634,7	591,3	619,6	—	—	—
09.3	Sociale bijstand	27,0	24,8	25,5	—	—	—
09.41	Uitgaven voor ambtenaren en anderen, voortvloeiende uit het eertijds opzeggen door Indonesië van bepaalde overeenkomsten	194,4	229,9	218,4	2,7	2,7	5,3
09.42	Emigratie	15,1	13,0	13,8	—	—	—
09.43							
09.44	Sociale hulp	35,1	39,7	44,4	0,4	0,4	0,3
09.45							
09.5	Arbeidersbescherming	8,8	9,5	10,1	—	—	—
09.6	Maatregelen in het belang van de werkgelegenheid	195,7	183,0	216,5	1,0	1,0	1,0
09.7	Arbeidsverhoudingen	2,6	2,7	3,1	—	—	—
		1 128,1	1 111,0	1 167,2	4,1	4,1	6,6

De stijging in de rubriek Algemene uitgaven vloeit voort uit de getroffen algemene salarismaatregelen.

Met betrekking tot de rubriek Sociale zekerheid zij opgemerkt, dat als gevolg van de toeneming van de beroepsbevolking en de loonsverhogingen, onder invloed waarvan de ten laste van de begroting komende bedragen stijgen, het rijksaandeel in de premieën ingevolge de Werkloosheidswet over 1964 en voorgaande dienstjaren bijna 10 miljoen meer zal bedragen dan in 1963 het geval was. Hierop is mede van invloed het feit, dat de stijging van de loonsom in 1963 hoger blijkt te zijn dan bij de opstelling van de begroting 1963 werd aangenomen.

De onder deze rubriek geraamde vergoedingen aan het Algemeen Kinderbijslagfonds, het Ouderdomsfonds en het Weduwen- en Wezenfonds ter zake van premiebedragen, welke niet zijn ingevorderd van verzekerden wier inkomen beneden de gestelde grenzen blijft, stijgen aanmerkelijk als gevolg van de verruiming van de inkomensgrenzen, waarbinnen van verzekerde niet-loontrekkers de premie gedeeltelijk wordt ingevorderd. Voorts hebben de gestegen kosten van de vrijwillige ziekenfondsverzekering geleid tot een wijziging van de premiereductie, welke aan bepaalde categorieën verzekerden ten laste van het Rijk wordt verleend. Het is daarom noodzakelijk, dat voor het subsidie ten behoeve van de vrijwillige ziekenfondsverzekering in 1964 een hoger bedrag wordt uitgetrokken. Ook een verdere stijging van de gemiddelde kosten per verzekerde bejaarde heeft een belangrijke verhoging van de rijksbijdrage in het tekort op de ziekenfondsverzekering voor bejaarden tot gevolg.

In de vermoedelijke uitkomsten 1963 en in de cijfers voor 1964 van de rubriek Sociale Zekerheid zijn de gevolgen van de Wet Pensioenmaatregelen 1963 verwerkt. Enerzijds vervallen de tot dusverre ten laste van de rijksbegroting komende toeslagen op de pensioenen van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds; anderzijds brengt de wet hogere uitgaven mede voor toeslagen op de pensioenen van het Spoorwegpensioenfonds. In dit verband moge worden verwezen naar wat ter zake van de overheidspensioenen is vermeld in hoofdstuk I, § 2 van deze nota.

Ten aanzien van de raming 1964 wordt nog opgemerkt dat onder deze rubriek een bedrag van rond 7,5 miljoen is opgenomen, betrekking hebbende op non-activiteitsalarissen, uitkeringen en pensioenen aan uit Westelijk Nieuw-Guinea teruggekeerd personeel.

De uitgaven, welke tot de rubriek Sociale bijstand worden gerekend, kunnen in totaal voor 1964 iets lager worden geraamd dan voor 1963. Tot dit resultaat hebben in hoofdzaak de volgende factoren bijgedragen. Voor rijksbijdragen in de kosten van bijzondere maatschappelijke zorg ingevolge de Tijdelijke Bijstandregeling voor mindervaliden is voor 1964 4,6 miljoen minder geraamd dan voor 1963. Daarbij is onder meer rekening gehouden met de invloed welke de Interimwet Invaliditeitsrentetrekkingen naar verwachting zal uitoefenen op het aantal uitkeringenietenden. Daartegenover heeft de repatriëring uit Nieuw-Guinea enige uitbreiding van personeel in tijdelijke dienst bij de districtskantoren gerepatriëerdzorg noodzakelijk gemaakt. De definitieve huisvesting van de gerepatriëerden is de bepalende factor voor het tempo, waarin de taak van bedoeld extra personeel zal kunnen worden opgeheven. De kosten van verpleging van onvermogen geesteszieken, welke ingevolge artikel 39 van de Armenwet ten laste van het Rijk komen, zijn gestegen als gevolg van een aanmer-

kelijke verhoging van de verpleegtarieven in de desbetreffende inrichtingen. De hulpverlening aan buitenslands verblijvende bijstandbehoevenden, met name Nederlanders in Indonesië, nam toe door de sterke stijging van de kosten van levensonderhoud aldaar.

In de rubriek Uitgaven voor ambtenaren en anderen, voortvloeiende uit het eertijds opzeggen door Indonesië van bepaalde overeenkomsten, wordt de afwijking tussen de vermoedelijke uitkomsten 1963 en de oorspronkelijke raming 1963 in hoofdzaak veroorzaakt door de — als gevolg van de totstandkoming van de Wet Pensioenmaatregelen 1963 — hogere uitgaven voor de ten laste van de rijksbegroting komende toeslagen op de Indonesische Garantiewet-, eigen en weduwen- en wezenpensioenen.

De raming 1964 voor de Indonesische pensioenen kon ten gevolge van het verminderen van het aantal pensioengerechtigden lager worden gesteld dan de vermoedelijke uitkomsten voor 1963. Het aantal uitkeringen ingevolge de Rijksgroepsregeling Gerepatriëerden wordt voor 1964 hoger geraamd dan voor 1963. Hierbij speelt vooral een rol de toepasselijkverklaring per 1 februari 1963 van de groepsregeling op repatrianten uit Westelijk Nieuw-Guinea, die op of na 1 januari 1962 naar Nederland zijn gekomen. De verzorging van gerepatriëerden in opvangcentra en contractpensions zal in 1964, uitgaande van gemiddeld 1600 gezinnen en een pensioenprijs van f 4,40 per persoon per dag en inclusief de bijzondere voorzieningen, ruim 13 miljoen vergen (oorspronkelijke raming 1963 10,4 miljoen). Naarmate de gezinnen aan zelfstandige huisvesting geholpen zullen kunnen worden, zal deze verzorging kunnen aflopen. De voortzetting van het streven naar meer zelfverzorging bij de Ambonezenzorg maakt het ook in 1964 mogelijk lagere bedragen voor materiële voorzieningen te ramen. De per 1 januari 1964 in werking tredende Pensioenvervangende Uitkeringsregeling voor ex-KNIL-militairen vergt 2,1 miljoen. Deze nieuwe regeling heeft anderzijds tot gevolg dat de uitgaven ingevolge de Rijksgroepsregeling Ambonezen 0,9 miljoen lager konden worden geraamd dan voor 1963. Het grotere aantal woningen, dat in 1964 naar verwachting ten behoeve van in contractpensions of elders (niet zelfstandig) gevestigde gerepatriëerden beschikbaar zal komen, alsmede een herziening van de ter zake geldende normen, maken het noodzakelijk voor te verstrekken meubelkredieten ruim 5,3 miljoen uit te trekken (in 1963: 2,7 miljoen).

Het valt niet te verwachten, dat de omvang van de emigratie in 1964 belangrijk zal afwijken van de thans bestaande situatie. Bij de raming voor 1964 is daarom aansluiting gezocht bij de vermoedelijke uitkomsten in 1963.

De uitgaven voor Sociale hulp vertonen een relatief sterke stijging. In het kader van het tienjarenplan voor de totstandkoming van regionale woonwagenkampen is voor 1964 rekening gehouden met het verlenen van investeringssubsidies ten behoeve van vijf nieuwe kampen (vorig jaar vier). De stijging van de uitgaven voor een aantal subsidieregelingen op het gebied van het Individueel Maatschappelijk Werk en het Maatschappelijk Opbouwwerk wordt veroorzaakt door de verdere groei van de activiteiten, gepaard gaande met een toeneming van het aantal gesubsidieerde functionarissen, alsmede door de doorvoering van de algemene salarismaatregelen. De stijging van de uitgaven voor de gezinsverzorging en de gezinshulp is daarnaast mede het gevolg van een structurele herziening van de salarissen en van enige verhoging van het subsidiepercentage voor enkele groepen functionarissen. Deze maatregelen, welke

per 1 januari 1964 zullen ingaan, waren noodzakelijk in verband met een geconstateerde achterstand der salarissen ten opzichte van vergelijkbare krachten en in verband met de financiële moeilijkheden, waarin de instellingen juist als gevolg van de verhoging der salarissen dreigden te geraken.

Bij de rubriek Arbeidersbescherming hebben met name de verder gaande industrialisatie en mechanisatie de werkzaamheden van de Arbeidsinspectie en de Inspectie van de havenarbeid in omvang doen toenemen. Een uitbreiding van de personeelsformaties van deze inspecties is dan ook noodzakelijk. Hieraan, alsmede aan de getroffen algemene salarismaatregelen, is de hogere raming voor 1964 bij deze rubriek hoofdzakelijk toe te schrijven.

Ook in de tot de rubriek Maatregelen in het belang van de werkgelegenheid gerekende uitgaven doen zich verschillende mutaties voor. Zo is de raming voor 1964 van de uitgaven ten behoeve van complementaire arbeidsvoorzieningen ten opzichte van 1963 belangrijk gestegen. Deze stijging wordt onder meer veroorzaakt door het feit, dat met ingang van 1 januari 1963 de gemeentelijke sociale werkvoorzieningsregeling werd uitgebreid met de plaatsingsmogelijkheid van gehandicapten, die tot genoemde datum niet voor plaatsing in aanmerking konden komen (de zogenaamde B-categorie). Voorts werden de lonen ingevolge de gemeentelijke sociale werkvoorziening voor handen hoofdarbeiders begin 1963 verhoogd. De uitbreiding van de plaatsingsmogelijkheid voorziet, evenals de verhoging van de lonen, in een behoefte, welke zich ten aanzien van de onderhavige activiteit reeds langer deed gevoelen. Dit zal ertoe bijdragen, dat een ruimer aantal gehandicapten onder de werkingssfeer van de regeling kan worden gebracht.

De voortdurende wijzigingen in de structuur van de werkgelegenheid zijn er de oorzaak van dat een dringende behoefte

is ontstaan aan een dieper inzicht in de ontwikkeling van de werkgelegenheid dan uit de tot nu toe op dit gebied beschikbare statistieken kon worden verkregen. Voor 1964 is daarom een bedrag opgenomen, waaruit de kosten voor het verzamelen van gegevens met betrekking tot de werkgelegenheid en de beroepsbevolking kunnen worden bestreden. Daarenboven is een bedrag opgenomen voor uitgaven ten behoeve van aan derden te verstrekken opdrachten voor het instellen van onderzoeken naar de omvang en de betekenis van bepaalde problemen, welke de arbeidsmarkt zodanig beïnvloeden dat de bestudering daarvan vereist is. In verband met een geleidelijke toeneming van het aantal medewerkers, alsmede ten gevolge van de algemene salarismaatregelen, is voor 1964 een hoger bedrag nodig voor de subsidiëring van de bijzondere instellingen voor beroepskeuzevoorlichting. Door een uitbreiding van het aantal medewerkers en door het berekenen van zo laag mogelijke tarieven voor beroepskeuzeadviezen zullen de instellingen haar arbeidsveld naar verwachting kunnen uitbreiden. Hierdoor wordt een belangrijke bijdrage geleverd voor de maatschappelijke ontplooiingsmogelijkheden van het individu enerzijds, terwijl anderzijds de toekomstige individuele bijdrage aan de productie in gunstige zin wordt beïnvloed.

Tengevolge van de stijging van de kosten per manweek zijn de onder deze rubriek opgenomen uitgaven voor aanvullende werken belangrijk hoger geraamd dan voor 1963. Bij de raming is er overigens van uitgegaan, dat de arbeidsmarktsituatie in 1964 niet belangrijk anders zal zijn dan in 1963. Ook voor de uitgaven ten behoeve van de vakopleiding van volwassenen is een belangrijk hoger bedrag uitgetrokken dan voor 1963. Zowel de stijging van het aantal deelnemers, als de verhoging van de gemiddelde loondervingsvergoeding hebben haar invloed op de raming doen gelden.

Tabel IV-13 – Volksgezondheid

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoe-delijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
10.0 Algemene uitgaven	8,0	8,9	9,6	—	—	—
10.1 Wetenschappelijk onderzoek	6,8	6,9	8,3	2,1	2,1	2,2
10.2 Sociale en preventieve geneeskunde	51,8	60,6	59,1	—	—	—
10.3 Ziekenhuizen, klinieken en sanatoria	10,8	11,2	11,3	—	—	—
10.4 Openbare gezondheid	27,7	29,4	32,6	—	—	—
	105,1	117,0	120,9	2,1	2,1	2,2

De ramingen van alle rubrieken in de sector Volksgezondheid zijn voor een belangrijk deel beïnvloed door de financiële gevolgen van de algemene salarismaatregelen voor het rijks-personeel en het personeel van de gesubsidieerde instellingen. De uitgaven voor Wetenschappelijk onderzoek hebben in hoofdzaak betrekking op de subsidie aan het T.N.O., welke subsidie, voor zover het de onderzoeken op het gebied van de volksgezondheid betreft, voor 1964 1 miljoen hoger is gesteld.

Ten aanzien van de ramingen in de rubriek Sociale en preventieve geneeskunde kan het volgende worden vermeld. Binnen de totale uitgaven voor de tuberculosebestrijding is ook voor 1964 een relatief belangrijk bedrag opgenomen voor vernieuwing van apparatuur voor de consultatiebureaus omdat blijvend zorg moet worden gedragen voor een adequate instandhouding

van een aan moderne eisen voldoende röntgenoutillage van deze bureaus.

In 1964 zal door middel van het verlenen van een subsidie worden tegemoet gekomen aan de behoefte om de wijkverpleegsters bij de plaatselijke verenigingen voor gezondheidszorg in de vakanties te doen vervangen. Bovendien zullen ook de vervoerskosten voor deze verpleegsters subsidiabel worden gesteld. De pensioenuitkeringen aan reeds gepensioneerde wijkverpleegsters, districtsverpleegsters en leidsters-docenten behoeven dringend verbetering. Het Rijk en de kruisorganisaties zullen gedurende vijf jaren de daaraan verbonden kosten, elk voor de helft, dragen. In de rijksbegroting 1964 is hiertoe een bedrag van bijna 1 miljoen uitgetrokken.

In het komende jaar zal worden voorzien in de behoefte

aan wetenschappelijke begeleiding van het werk der medisch-opvoedkundige bureaus. Tot dat doel is de Stichting Nederlands Instituut voor Kinderstudie opgericht, welke stichting met ingang van 1964 een rijkssubsidie zal ontvangen. Voor de aankoop van sera en vaccins is in verband met de uitbreiding van

het entprogramma een hoger bedrag dan in 1963 uitgetrokken.

Het vermoedelijk beloop van de uitgaven voor 1963 is voor een bedrag van 5 miljoen beïnvloed door de kosten van de rabiësbestrijding. Voor 1964 zijn voor deze activiteit geen gelden uitgetrokken.

Tabel IV-14 – Volkshuisvesting

		Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
		Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
11.0	Algemene uitgaven	7,8	8,2	8,2	0,4	—	0,2
11.1	Wetenschappelijk onderzoek	3,5	3,2	4,5	—	—	—
	Huursubsidies	226,5	221,6	219,5	—	—	—
11.2	Woningwetvoorschotten	—	—	—	750,0	650,0	925,0
	Overige uitgaven in het belang van de volkshuisvesting	16,9	14,5	25,7	—	—	—
11.3	Ruimtelijke ordening	1,4	1,3	2,0	—	—	—
		256,1	248,8	259,9	750,4	650,0	925,2

Bij de behandeling van de hoofdlijnen van het beleid in § 2 van hoofdstuk I van deze nota zijn omtrent woningbouw en huursubsidies reeds enige beschouwingen gegeven. Onder verwijzing naar het daar vermelde moge het volgende worden medegedeeld.

Het woningbouwprogramma 1964 zal, evenals voor 1963 het geval was, 90.000 woningen omvatten. De samenstelling van het programma is zodanig, dat de verdeling voor 1964 over de gesubsidieerde en de ongesubsidieerde woningbouw een ander beeld vertoont dan voor 1963. Vielen in 1963 65.000 woningen onder de van kracht zijnde subsidieregelingen, in 1964 zal dit aantal 70.000 bedragen. Hiertoe behoren 45.000 door woningbouwverenigingen en gemeenten te stichten woningwetwoningen, waarvoor van rijkswege jaarlijks bijdragen worden betaald in de exploitatiekosten van die woningen. Voorts zullen 25.000 woningen in aanmerking komen voor faciliteiten uit hoofde van de Premie- en bijdragebeschikking 1960. De overige 20.000 woningen zullen zonder steun van de overheid tot stand komen.

Aangezien de exploitatiebijdragen steeds na afloop van het exploitatiejaar worden vastgesteld en uitgekeerd, neemt het begrotingsbedrag jaarlijks toe met de exploitatiebijdragen van de in het voorgaande jaar gereedgekomen woningen. Dat niettemin de raming voor 1964 geen stijging vertoont ten opzichte van 1963 vloeit voort uit de omstandigheid, dat in de raming 1964 voor het eerst de invloed van de huurverhoging per 1 september 1962 over een vol jaar tot uitdrukking komt.

Van de bedragen opgenomen onder de vermoedelijke uitkomsten 1963 en de ontwerp-begroting 1964 in de rubriek Huursubsidies wordt in tabel IV-15 een specificatie gegeven.

Voor de financiering van de woningwetbouw door middel van voorschotten ingevolge artikel 56 van de Woningwet is voor 1964 op de Buitengewone Dienst een belangrijk hoger bedrag opgenomen, namelijk 925 miljoen tegenover 650 miljoen in de vermoedelijke uitkomsten 1963. De stijging ten opzichte van de oorspronkelijke raming voor 1963 (750 miljoen) is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan het feit, dat de gemiddelde stichtingskosten per woning op een hoger bedrag zijn gesteld. Tevens is ervan uitgegaan dat de gemeenten op grond van een aantal getroffen maatregelen zullen wor-

den gestimuleerd tot het sneller opvragen van de opeisbare voorschotten.

Met betrekking tot het onderdeel Overige uitgaven in het belang van de volkshuisvesting wordt het volgende opgemerkt. Verwacht mag worden, dat gemeenten in steeds sterker mate een beroep zullen doen op de ruimere mogelijkheden, welke zijn neergelegd in de nieuwe regelingen met betrekking tot krotopruijing en sanering van stadskernen. In 1963 werd voor deze activiteiten een belangrijk hoger bedrag uitgetrokken dan voor 1962 (respectievelijk 5,5 miljoen en 2,5 miljoen); voor het komende jaar zal niet volstaan kunnen worden met een uitbreiding van het uitgavenbedrag in dezelfde orde van grootte. De raming is gesteld op circa 13 miljoen. Het verplichtingenbedrag voor 1964 is, tezamen met het verplichtingenmaximum voor 1963, van een zodanige omvang, dat er voldoende mogelijkheden zijn om de gemeentelijke saneringen in gang te doen zetten.

Het onderdeel Ruimtelijke ordening is voor 1964 hoger geraamd omdat voor het eerst is gerekend met een post van 0,5 miljoen voor het verlenen van bijdragen aan lagere organen ten behoeve van het veilig stellen van bufferstroken tussen agglomeraties in de Randstad Holland.

Tabel IV-15 – Specificatie van de huursubsidies

	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
1. Bijdragen in de exploitatiekosten van woningwetwoningen	138,0	142,0
2. Premie- en bijdrageregeling gesubsidieerde particuliere woningbouw	79,0	73,0
3. Kosten van woningverbetering en splitsing	4,5	4,5
4. Uitkeringen e.d. ingevolge de Financieringsregelingen 1947 en 1948 ter dekking van de onrendabele bouwkosten	0,1	memorie
	221,6	219,5

Tabel IV-16 – Oorlogs- en rampschade

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerpbegroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerpbegroting 1964
12.00 Algemene uitgaven oorlogsschade.	—	0,6	1,4	—	—	—
12.200 } 12.210 } Herstel oorlogsschade overheidseigendommen 12.40 }	28,1	27,4	26,1	—	—	—
12.300 } 12.310 } Herstel oorlogsschade particuliere eigendommen voor beroep en bedrijf.	8,0	16,1	5,2	—	—	—
12.330 }						
12.50 Oorlogsschade aan personen	45,4	91,1	138,8	—	—	—
12.60 Overige uitgaven oorlogsschade.	3,6	4,9	3,5	—	—	—
12.11 } 12.61 } Herstel rampschade.	—	3,9	—	—	—	—
	85,1	144,0	175,0	—	—	—

De rubriek Algemene uitgaven oorlogsschade heeft betrekking op de apparaatskosten van het Centraal Afwikkelingsbureau Duitse Schade-uitkeringen.

Voor Herstel oorlogsschade overheidseigendommen resteerden per 1 januari 1963 107 miljoen aan verplichtingen. Ter verdere afwikkeling daarvan is zowel in de raming voor 1963 als voor 1964 22 miljoen begrepen.

Ten behoeve van de afwikkeling van de oorlogsschade in de particuliere sector is onder de vermoedelijke uitkomsten 1963 een bedrag van 3,5 miljoen begrepen, dat beschikbaar is uit in vorige jaren onbesteed gebleven gelden. De afwikkeling van de in deze sector resterende verplichtingen zal in 1964 nagevoerd worden voltooid.

In de rubriek Oorlogsschade aan personen is er bij de vermoedelijke uitkomsten 1963 rekening mede gehouden, dat van de totale uitkeringen ad 135,6 miljoen, die voortvloeien uit het Nederlands-Duitse Financiële Verdrag (zie wijziging van hoofdstuk IX B der rijksbegroting 1963, *Stb.* 331), naar verwachting 48 miljoen in 1963 zal worden uitgekeerd, waarvan 43 miljoen ten goede zal komen aan personen. De uitkeringen, welke ter zake in 1964 zullen plaatsvinden (circa 88 miljoen) zijn additioneel in het begrotingsbeeld voor dat jaar opgenomen, aan-

gezien de nodige gelden uit overloop met toepassing van artikel 24 Comptabiliteitswet beschikbaar zullen komen. De uitgaven wegens periodieke en bijzondere uitkeringen aan oorlogsslachtoffers ingevolge de Rijksgroepsregeling konden onder de invloed van de op 1 januari 1963 in werking getreden Interimwet Invaliditeitsrentetrekkingen, voor 1964 1,5 miljoen lager worden geraamd dan voor 1963. De eveneens in deze rubriek opgenomen uitgaven voor de uitvoering van de Wet Buitengewoon Pensioen 1940—1945 en van de Wet Buitengewoon Pensioen Zeelieden-oorlogsslachtoffers stijgen ten opzichte van de oorspronkelijke raming voor 1963 als gevolg van enkele verbeteringen in genoemde wetten in totaal met 7,6 miljoen, waarbij in het bijzonder de in 1964 te verwachten nabetalingen hun invloed doen gelden.

In het als vermoedelijke uitkomsten 1963 vermelde bedrag ad 3,9 miljoen, opgenomen onder de rubriek Herstel rampschade, is een bijdrage groot 1 miljoen aan de Stichting Brabant's Watersnoodfonds begrepen. Het resterende bedrag wordt gefinancierd uit overschotten van vorige jaren. Deze financieringswijze kan ook toepassing vinden voor de ter zake in 1964 te verwachten uitgaven ad 1,5 miljoen.

Tabel IV-17 – Nationale Schuld

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerpbegroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerpbegroting 1964
13.2 Rente en kosten binnenlandse schuld	634,7	634,7	687,8	—	—	—
13.3 Rente en kosten buitenlandse schuld	23,5	20,5	12,6	—	—	—
13.4 Aflossing binnenlandse schuld	—	—	—	456,2	456,2	495,3
13.5 Aflossing buitenlandse schuld	—	—	—	71,2	319,8	42,8
	658,2	655,2	700,4	527,4	776,0	538,1
af: Afschrijvingen	—	—	—	82,0	82,0	95,0
	658,2	655,2	700,4	445,4	694,0	443,1

Voor rente en kosten van binnenlandse schuld is in 1964 53,1 miljoen meer nodig dan in 1963. Hiervan is 39,6 miljoen bestemd voor rente van vlottende schuld. Het gemiddeld aan schatkistpapier uitstaande bedrag stijgt namelijk naar verwachting van 3100 miljoen tot 4100 miljoen. Deze stijging houdt verband met de plaatsingen van schatkistpapier bij de Nederlandsche Bank ter financiering van versterkte aflossingen van buitenlandse schuld. Daarenboven is gerekend met tijdelijke financiering van kastekorten in 1964 door middel van schatkistpapier. Het accres van de rente van vlottende schuld vindt voorts zijn oorzaak in het toenemen van het tegoed van de rijksfondsen, dat zich in 's Rijks schatkist bevindt. De rente van de gevestigde binnenlandse schuld stijgt met 18,5 miljoen. Dit bedrag is het saldo van enerzijds een stijging van de rente met 38,3 miljoen tengevolge van de in 1963 afgesloten leningen en 2 miljoen wegens omzetting van schatkistcertificaten in een hoger rentetype en anderzijds een daling van de rente met 21,8 miljoen, voornamelijk uit hoofde van periodieke schuldvermindering. De rente van de binnenlandse schuld daalt verder nog met 5 miljoen wegens het afnemen van de reserves van staatsbedrijven. Hierbij zij aangetekend, dat geen rekening is gehouden met de eventuele budgettaire gevolgen (dus noch met rente, noch met aflossing) voortvloeiende uit het plaatsen van leningen na de indiening van de begroting 1964.

Aan rente en kosten op buitenlandse schuld is in 1964 10,9 miljoen minder nodig dan volgens de oorspronkelijk ingediende begroting 1963. Dit is voor 9,2 miljoen een gevolg

van de vervroegde aflossingen in Canadese- en U.S.-dollars (waarover bij de rubriek Aflossing buitenlandse schuld een uitvoeriger uiteenzetting wordt gegeven), alsmede voor 1,7 miljoen van contractuele aflossingen.

In de voor 1964 geraamde stijging van 39,1 miljoen bij de rubriek Aflossing binnenlandse schuld is 27 miljoen begrepen voor aflossing van de in 1963 uitgegeven leningen. Voorts is als uitvloeisel van wisselende aflossingspercentages 12,1 miljoen meer nodig.

Aan de afwijking, die de vermoedelijke uitkomsten 1963 ter zake van de aflossing van buitenlandse schuld vertonen ten opzichte van de oorspronkelijke raming voor dat jaar liggen de volgende oorzaken ten grondslag. Met de vervroegde aflossingen in 1963 van het restant van de in 1945 met de Export-Import Bank gesloten lening en van een deel van de Economic Cooperation Act-lening is 253,4 miljoen gemoeid. Het vervroegd aflossen in 1962 van een gedeelte van de lening aan Canada heeft tot gevolg, dat de voor aflossing in 1963 uitgetrokken 15,4 miljoen onbesteed blijven. Voorts is aangenomen, dat het in de begroting voor memorie geraamde restant van de Lend-Lease-verplichting aan Amerika ad 10,6 miljoen in 1963 vervroegd zal worden afgelost.

De daling van de uitgaven wegens aflossing van buitenlandse schuld in 1964 ten opzichte van de oorspronkelijke begroting 1963 wordt grotendeels verklaard doordat de normale aflossingen in 1964 voor bovenvermelde geheel of gedeeltelijk vervroegd afgeloste leningen zijn vervallen.

Tabel IV-18 – Afschrijvingen

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
15 Afschrijvingen	82,0	82,0	95,0	—	—	—

De hogere raming van 1964 ten opzichte van 1963 is een gevolg van het toenemende bezit aan roerende en onroerende

goederen van de Staat. Hierbij is ook rekening gehouden met de waardeinstijging van deze goederen.

Tabel IV-19 – Diversen

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964	Oorspronkelijk vastgesteld 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp-begroting 1964
14. Vergoeding aan provincies voor de derving van inkomsten als gevolg van de verlaging van de personele belasting	6,5	6,5	7,1	—	—	—
17. Onvoorziene uitgaven	0,5	0,5	0,5	—	—	—
17. Compensatiemaatregelen betreffende salarissen en pensioenen in verband met huurverhoging per 1-9-1962.	65,0	—	—	—	—	—
17. Loon- en salarismaatregelen 1963 en 1964	—	13,8	189,0	—	—	—
	72,0	20,8	196,6	—	—	—

Bij de raming voor 1964 van de vergoeding aan provincies voor de derving van inkomsten als gevolg van de verlaging van de personele belasting is rekening gehouden met de toenemende opbrengst van deze belasting.

Aangezien het om administratieve redenen nog niet mogelijk is de gevolgen in de salarissector van de Wet Pensioenmaatregelen 1963, met uitzondering van die voor defensie ¹⁾, over de verschillende functies te verdelen is ten aanzien van de salarissen van het burgerlijk personeel ter zake onder Diversen (Loon- en salarismaatregelen 1963 en 1964) een totaalpost bij de vermoedelijke uitkomsten 1963 (13,8 miljoen) en in de ontwerp-begroting 1964 (14 miljoen) opgebracht. Voor een eventuele salarisherziening van het ten laste van de rijksbegroting komende personeel — en de gevolgen daarvan ten aanzien van de uitgaven voor bepaalde pensioenen — op basis van een naberekening van de trendmatige stijging van de lonen in 1963, alsmede voor een mogelijke verhoging van deze salarissen enz. op grond van een voorlopige berekening van de trendmatige stijging van de lonen in 1964 is in de ontwerp-begroting 1964 een stelpost van 100 miljoen opgevoerd. Voorts is 75 miljoen als stelpost geraamd voor een te verwachten verhoging van het premiepercentage van de uitkering aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds op grond van artikel 36 der Pensioenwet 1922 (*Stb.* 240). Deze stelposten zijn nog niet over de onderscheidene hoofdstukken en artikelen van de rijksbegroting verdeeld. In verband daarmee is het totaal van deze posten bij deze functionele classificatie eveneens onder Diversen opgenomen.

Bij de vaststelling van de vermoedelijke uitkomsten 1963 zijn de kosten van de compensatiemaatregelen betreffende de salarissen en pensioenen in verband met de huurverhoging per 1 september 1962 toegerekend aan de verschillende onderwerpen van staatszorg.

¹⁾ De gevolgen van de genoemde wet in de salarissector van het personeel van het ministerie van Defensie (6 miljoen) is toegerekend aan de functie Militaire uitgaven.

Tabel IV-20 – Verdeling van de uitgaven voor de onderwerpen van staatszorg naar begrotingshoofdstukken

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oor- spronkelijk vastgesteld 1963	Ver- moedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp- begroting 1964	Oor- spronkelijk vastgesteld 1963	Ver- moedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp- begroting 1964
Algemeen bestuur	487,8	431,6	422,5	82,1	77,5	95,6
Hoofdstuk:						
I. Huis der Koningin	4,0	3,6	3,6	—	—	—
II. Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	10,9	11,2	12,6	—	—	—
III. Algemene Zaken	4,4	4,8	5,0	—	—	—
VIIA. Binnenlandse Zaken	14,5	14,6	17,3	3,5	3,5	3,7
VIIB. Binnenlandse Zaken (Overdracht Nederlands Nieuw-Guinea)	100,0	35,1	—	—	—	—
IXB. Financiën	272,6	279,8	295,1	12,9	13,7	16,2
XI. Volkshuisvesting en Bouwnijverheid	59,3	59,6	64,3	65,7	60,3	75,7
XII. Verkeer en Waterstaat	5,2	5,5	5,8	—	—	—
XIII. Economische Zaken	16,9	17,4	18,8	—	—	—
Militaire uitgaven	2 172,4	2 250,0	2 330,3	—	—	—
Hoofdstuk:						
X. Defensie	2 172,4	2 250,0	2 330,3	—	—	—
Buitenlandse betrekkingen	180,3	165,0	247,4	32,2	34,2	40,5
Hoofdstuk:						
II. Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	0,3	0,3	0,3	—	—	—
V. Buitenlandse Zaken	176,6	161,3	243,4	12,8	12,8	7,0
IXB. Financiën	0,3	0,3	0,3	19,3	21,3	33,5
XII. Verkeer en Waterstaat	0,4	0,4	0,4	—	—	—
XIII. Economische Zaken	—	—	0,1	—	—	—
XIV. Landbouw en Visserij	2,7	2,7	2,9	0,1	0,1	—
Suriname en Nederlandse Antillen	24,1	56,3	34,9	13,7	45,8	25,5
Hoofdstuk:						
IV. Kabinet van de Vice-Minister-President	24,0	56,2	34,8	13,7	45,8	25,5
VIIA. Binnenlandse Zaken	0,1	0,1	0,1	—	—	—
Justitie en politie	509,9	567,6	565,0	—	—	—
Hoofdstuk:						
VI. Justitie	308,8	334,0	348,3	—	—	—
VIIA. Binnenlandse Zaken	201,0	233,5	216,6	—	—	—
XII. Verkeer en Waterstaat	0,1	0,1	0,1	—	—	—
Civiele verdediging	75,1	75,4	88,7	—	—	—
Hoofdstuk:						
III. Algemene Zaken	1,2	1,2	2,1	—	—	—
VIIA. Binnenlandse Zaken	30,7	30,8	39,2	—	—	—
X. Defensie	8,5	8,5	9,7	—	—	—
XII. Verkeer en Waterstaat	12,8	11,9	12,6	—	—	—
XIII. Economische Zaken	5,1	6,0	4,0	—	—	—
XIV. Landbouw en Visserij	6,0	6,0	6,1	—	—	—
XV. Sociale Zaken en Volksgezondheid	10,8	11,0	15,0	—	—	—
Verkeer en waterstaat	455,7	472,0	520,6	607,8	625,4	658,6
Hoofdstuk:						
XII. Verkeer en Waterstaat	455,7	472,0	520,6	607,8	625,4	658,6
Handel en nijverheid	132,1	141,9	137,0	140,2	108,9	63,7
Hoofdstuk:						
V. Buitenlandse Zaken	3,3	3,3	3,9	—	—	—
IXB. Financiën	0,4	0,3	0,4	—	—	—
XIII. Economische Zaken	128,3	138,2	132,7	140,2	108,9	63,7
XIV. Landbouw en Visserij	0,1	0,1	—	—	—	—
Landbouw en visserij	472,1	578,9	628,4	47,8	48,5	62,2
Hoofdstuk:						
IXB. Financiën	8,4	8,5	16,6	2,6	3,3	2,9
XII. Verkeer en Waterstaat	1,2	1,2	11,0	1,8	1,8	12,7
XIV. Landbouw en Visserij	462,5	569,2	600,8	43,4	43,4	46,6

	Gewone Dienst			Buitengewone Dienst		
	Oor- spronkelijk vastgesteld 1963	Ver- moedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp- begroting 1964	Oor- spronkelijk vastgesteld 1963	Ver- moedelijke uitkomsten 1963	Ontwerp- begroting 1964
Onderwijs en cultuur	2 591,7	2 734,8	2 920,5	109,9	107,9	143,6
Hoofdstuk:						
V. Buitenlandse Zaken	0,7	0,7	0,7	—	—	—
VIIA. Binnenlandse Zaken	295,0	295,0	315,0	—	—	—
VIII. Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen	2 211,4	2 350,4	2 503,7	109,1	107,1	142,8
IXB. Financiën	3,4	3,4	3,4	—	—	—
XI. Volkshuisvesting en Bouwnijverheid	7,0	—	15,4	—	—	—
XII. Verkeer en Waterstaat	4,1	10,8	4,0	0,3	0,3	0,2
XIV. Landbouw en Visserij	59,9	63,0	65,9	0,5	0,5	0,6
XV. Sociale Zaken en Volksgezondheid	5,7	6,8	7,5	—	—	—
XVI. Maatschappelijk Werk	4,5	4,7	4,9	—	—	—
Sociale voorzieningen	1 128,1	1 111,0	1 167,2	4,1	4,1	6,6
Hoofdstuk:						
II. Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	0,6	0,6	0,9	—	—	—
IV. Kabinet van de Vice-Minister-President	0,2	0,2	0,1	—	—	—
V. Buitenlandse Zaken	114,9	131,8	126,9	—	—	—
VI. Justitie	3,2	3,3	3,5	—	—	—
VIIA. Binnenlandse Zaken	376,0	328,9	332,8	—	—	—
VIII. Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen	1,6	1,7	1,7	—	—	—
IXB. Financiën	1,5	1,5	1,8	1,0	1,0	1,0
XI. Volkshuisvesting en Bouwnijverheid	0,6	0,6	0,6	—	—	—
XII. Verkeer en Waterstaat	2,7	2,7	2,3	—	—	—
XIII. Economische Zaken	9,8	10,0	10,1	—	—	—
XIV. Landbouw en Visserij	1,7	1,8	2,2	—	—	—
XV. Sociale Zaken en Volksgezondheid	484,6	507,8	541,8	0,4	0,4	0,3
XVI. Maatschappelijk Werk	110,7	120,1	122,5	2,7	2,7	5,3
XVII. Onvoorzien uitgaven	20,0	—	20,0	—	—	—
Volksgezondheid	105,1	117,0	120,9	2,1	2,1	2,2
Hoofdstuk:						
V. Buitenlandse Zaken	1,0	1,0	1,2	—	—	—
XII. Verkeer en Waterstaat	0,2	0,2	—	—	—	—
XIV. Landbouw en Visserij	—	5,0	—	—	—	—
XV. Sociale Zaken en Volksgezondheid	103,9	110,8	119,7	2,1	2,1	2,2
Volkshuisvesting	256,1	248,8	259,9	750,4	650,0	925,0
Hoofdstuk:						
XI. Volkshuisvesting en Bouwnijverheid	254,5	247,2	258,4	750,4	650,0	925,2
XVI. Maatschappelijk Werk	1,6	1,6	1,5	—	—	—
Oorlogs- en rampschade	85,1	144,0	175,0	—	—	—
Hoofdstuk:						
IXA. Nationale Schuld	0,2	0,2	0,2	—	—	—
IXB. Financiën	33,4	89,3	117,1	—	—	—
XI. Volkshuisvesting en Bouwnijverheid	2,1	2,4	2,2	—	—	—
XII. Verkeer en Waterstaat	4,0	4,0	4,0	—	—	—
XVI. Maatschappelijk Werk	45,4	48,1	51,5	—	—	—
Nationale schuld (verminderd met afschrijvingen)	658,2	655,2	700,4	445,4	694,0	443,1
Hoofdstuk:						
IXA. Nationale Schuld	658,2	655,2	700,4	445,4	694,0	443,1
Afschrijvingen	82,0	82,0	95,0	—	—	—
Hoofdstuk:						
IXA. Nationale Schuld	82,0	82,0	95,0	—	—	—
Diversen	72,0	20,8	196,6	—	—	—
Hoofdstuk:						
VIIA. Binnenlandse Zaken	65,0	13,8	189,0	—	—	—
IXB. Financiën	6,5	6,5	7,1	—	—	—
XVII. Onvoorzien uitgaven	0,5	0,5	0,5	—	—	—

Samenvattend overzicht

Nadere beschouwingen van de middelen

§ 1. Samenvattend overzicht

Het onderstaande overzicht geeft een samenvatting van de middelenramingen.

Tabel V-1 – Samenvattend overzicht van de middelen

	Oorspronkelijke raming 1963	Vermoezelijke uitkomsten 1963	Raming 1964
Kostprijsverhogende belastingen	4 246	4 075	4 430
Belastingen op inkomen, winst en vermogen	5 522	5 426	5 946
Additionele post	—	—	— 27 ¹⁾
Winsten en andere baten van bedrijven	101	99	87
Inkomsten wegens rente	157	183	190
Ontvangen uitkeringen ingevolge het Nederlands-Duitse Financiële Verdrag	—	91	81
Opbrengst van luistergelden en kijkgeld	81	81	90
Ontvangsten van de Dienst der Domeinen	33	33	53
Diverse middelen van de Gewone Dienst	219	229	220
Totaal van de middelen van de Gewone Dienst	10 359	10 217	11 070
Ontvangen aflossingen en bij het Rijk belegde gelden	269	385	254
Overige middelen van de Buitengewone Dienst	105	101	125
Totaal van de middelen van de Buitengewone Dienst	374	486	379
Totaal van de middelen van de Gehele Dienst	10 733	10 703	11 449

¹⁾ Verhoging van het aandeel van het Gemeentefonds en het Provinciefonds in verband met een te verwachten verhoging per 1 januari 1964 van de door de overheid aan het A.B.P. te betalen pensioenpremie van 21% tot 24% (rond — 24 miljoen); verhoging van het aandeel van het Gemeentefonds met 0,03% wegens omzetting van de kwartaalbetalingen aan de gemeenten in maandbetalingen (rond — 3 miljoen).

§ 2. Nadere beschouwing van de middelen

Belastingmiddelen

Niet-belastingmiddelen

Belastingmiddelen

Het totaal van de ten behoeve van de begroting voor het dienstjaar 1964 geraamde belastinginkomsten beloopt

11 963 miljoen

Hierop dient in mindering te worden gebracht het aandeel van

a. het Gemeentefonds 1 495 miljoen

b. het Provinciefonds 92 miljoen

1 587 miljoen

Ten bate van de rijksbegroting resteert dus . . 10 376 miljoen

De ramingen van de afzonderlijke belastingmiddelen zijn opgenomen in bijlage 7 van deze nota; ter vergelijking zijn zij geplaatst naast die voor 1963 (oorspronkelijke raming en vermoedelijke uitkomsten).

Het aandeel van het Gemeentefonds beloopt thans 12,78 pct., dat van het Provinciefonds 0,791 pct. De percentages worden berekend over alle in bijlage 7 genoemde belastingen, met uitzondering van de motorrijtuigenbelasting en de rijksopcenten op de grondbelasting. Zij zullen te zijner tijd worden verhoogd door aanvaarding van het wetsontwerp strekkende tot omzetting van de kwartaalbetalingen aan de gemeenten in maandbetalingen (gedrukte stukken nr. 7266) en voorts in verband met een te verwachten verhoging van de door de overheid aan het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds te betalen pensioenpremie. Het aandeel van het Rijk zal door een en ander dan 27 miljoen lager worden.

Bij het ramen van de belastingmiddelen voor het komende jaar hebben de economische vooruitzichten, zoals deze zijn neergelegd in de door het Centraal Planbureau opgestelde macro-economische ramingen voor 1963 en 1964, als achtergrond gediend.

De in de ramingen verwerkte invloed van wijzigingen van het fiscale regime betreft in de eerste plaats de maatregelen op het terrein van de investeringsfaciliteiten (vervroegde afschrijving en investeringsaftrek). Het gaat daarbij niet alleen om de eind augustus jl. geschorste vervroegde afschrijving voor bedrijfsgebouwen; ook de vroeger tot stand gekomen wijzigingen doen nog hun invloed gelden op de opbrengst van de vennootschaps- en de inkomstenbelasting ¹⁾. Mede doordat de begrotingsraming voor 1964 van de vennootschapsbelasting betrekking heeft op het boekjaar 1963 leggen deze laatstgenoemde wijzigingen wat meer gewicht in de schaal dan de maatregel van augustus jl. Per saldo ontstaat daardoor — vóór aftrek van de aandelen van de eerder genoemde fondsen — een middelenderving van 35 miljoen. Daarenboven werkt in de begrotingsraming van de vennootschapsbelasting voor het

¹⁾ Bij de berekening van de impuls in Hoofdstuk II, § 3 zijn deze laatstgenoemde wijzigingen buiten beschouwing gelaten. Het verdient namelijk aanbeveling de impulswerking van deze maatregelen zo nauw mogelijk te verbinden aan het tijdstip waarop zij worden genomen; niet aan te nemen valt, dat deze impulsen betrekkelijk lange tijd doorwerken in volgende jaren.

komende jaar de tariefsverlaging per 1 januari 1963 door; hiermede is 60 miljoen gemoeid. Voorts is rekening gehouden met het aflopen van de vrijstelling van omzetbelasting voor sigaren. De bate uit dien hoofde voor 1964 kan worden geraamd op 12 miljoen. Tenslotte is aangenomen, dat de budgettaire gevolgen van de wijzigingen in de E.E.G.-douanetarieven per 1 juli 1963 per saldo kunnen worden verwaarloosd.

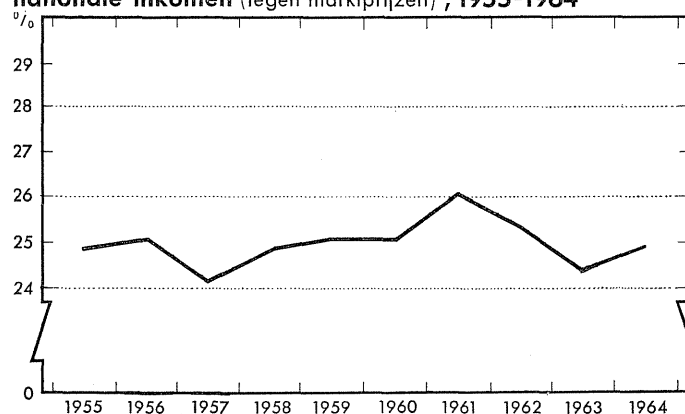
Ten opzichte van de vermoedelijke uitkomsten voor 1963 vertonen de belastingramingen voor de begroting 1964 — opnieuw vóór aftrek van de aandelen der fondsen — een toename van ruim 1 miljard. Het gevolg van de hierboven genoemde belastingwijzigingen ad rond 85 miljoen in aanmerking genomen beloopt de stijging uit hoofde van economische invloeden ca. 1100 miljoen. Hierbij moet in het oog worden gehouden, dat zoals in het bovenstaande reeds werd opgemerkt, de raming van de vennootschapsbelasting in de begroting steeds betrekking heeft op het voorafgaande boekjaar. Laat men, om een betere aansluiting te verkrijgen met het economische gebeuren, voor deze belasting boekjaar en ramingsjaar samenvallen, dan neemt laatstgenoemd accres toe tot ruim 1200 miljoen. Dit is een stijging van 11 pct. terwijl de verwachte toename van het nominale nationale inkomen van 1963 op 1964 $8\frac{1}{2}$ pct. beloopt. De verhouding tussen beide percentages — de progressiefactor — is in dit geval 1,3 en dus ongeveer gelijk aan die, welke aan het structurele begrotingsbeleid ten grondslag ligt. In de jaren 1961 tot en met 1963 was de progressiefactor aanmerkelijk lager; in 1963 iets boven, in 1961 en 1962 zelfs iets beneden de één. De oorzaak is gelegen in de zich in die jaren drastisch wijzigende verdeling van het nationale inkomen tussen loon- en overig inkomen. Dit laatste lag in 1963 in absolute zin nauwelijks hoger dan in 1960, waartegenover in dezelfde periode het looninkomen bij bedrijven en overheid tezamen met 30 pct. steeg. Deze verschuiving heeft een nadelige invloed op de belastingopbrengst gehad. In 1964 wordt slechts een geringe wijziging in de inkomensverhouding verwacht waardoor de progressiefactor weer betekenis krijgt.

Deze ontwikkeling heeft ook haar invloed op de procentuele verhouding van belastingopbrengst en nationaal inkomen,

dus op de belastingdruk. Deze is voor de jaren 1955—1964 opgenomen in tabel V-2, waarbij tevens de door of ten behoeve van de lagere publiekrechtelijke lichamen geheven belastingen in de berekeningen zijn betrokken. De schommelingen in het percentage zijn mede beïnvloed door wijzigingen in het fiscale regime. De stijging in 1961 hangt samen met de beperking van de investeringsfaciliteiten in 1960 en de teruggang in 1962 en 1963 met de tariefsverlaging van de loon- en de inkomstenbelasting. In 1964 treedt weer enige stijging in door het herstel van de werking van de progressiefactor.

De evengenoemde factor werkt uiteraard in het bijzonder bij de belastingen op het inkomen. Dit komt tot uiting in de procentuele verdeling tussen belastingen op inkomen, winst en vermogen enerzijds en kostprijsverhogende belastingen anderzijds. Nadat door de tariefsverlaging van de loon- en de inkomstenbelasting de eerstgenoemde groep in 1962 en 1963 relatief achteruit was gegaan, wordt voor 1964 weer een verschuiving in tegengestelde richting voorzien.

Verloop van de totale belastingbaten in % van het nationale inkomen (tegen marktprijzen), 1955-1964



Tabel V-2 – Belastingen en nationaal inkomen; verdeling der belastingen

Jaar	Netto nationaal inkomen tegen marktprijzen	Totale belastingbaten ¹⁾		Belastingen op winst, inkomen en vermogen	Kostprijsverhogende belastingen
		bedrag	in % van het nationale inkomen		
				in % van de totale belastingbaten	
1955	27 530	6 851	24,9	52,5	47,5
1956	29 590	7 426	25,1	53,8	46,2
1957	32 040	7 741	24,2	54,5	45,5
1958	32 410	8 079	24,9	57,4	42,6
1959	34 740	8 726	25,1	57,3	42,7
1960	38 820	9 759	25,1	57,6	42,4
1961	40 610	10 581	26,1	58,0	42,0
1962	43 040	10 941	25,4	56,9	43,1
1963	46 320	11 314	24,4	56,5	43,5
1964	50 290	12 510	24,9	57,3	42,7

¹⁾ De belastingen die aan het desbetreffende jaar kunnen worden toegerekend, geheven door het Rijk en de overige publiekrechtelijke lichamen.

Niet-belastingmiddelen

Tabel V-3 – Winsten en andere baten van bedrijven

	Oorspronkelijke raming 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Raming 1964
Uitkering van het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie wegens voordelig saldo	15,0	15,0	15,0
Uitkering van het Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie ad 3½% over de bedrijfsbaten der verkeersdiensten	27,7	27,7	30,4
Uitkering als bedoeld in artikel 13, zesde lid, van de Postspaarbankwet 1954	Memorie	—	Memorie
Uitkering van de Staatsmijnen wegens dividend op het aandelenkapitaal	15,0	15,0	Memorie
Uitkering van het Staatsgasbedrijf wegens voordelig saldo	0,9	3,0	—
Uitkering van het Staatsbedrijf „Artillerie-Inrichtingen” wegens voordelig saldo	Memorie	—	Memorie
Uitkering van de door De Nederlandsche Bank N.V. behaalde winst	8,0	8,0	8,0
Winstuitkeringen van bedrijven in de particuliere sector:			
Nationale Investeringsbank (Herstelbank) N.V.	3,0	3,0	3,0
Koninklijke Nederlandse Hoogovens en Staalfabrieken N.V.	7,0	7,0	7,0
N.V. Koninklijke Luchtvaart Mij	Memorie	—	Memorie
N.V. Nederlandsche Spoorwegen	Memorie	—	Memorie
Breedband N.V.	15,2	11,2	15,1
N.V. Nederlandse Aardoliemaatschappij	4,1	4,1	3,3
N.V. Koninklijke Nederlandse Zoutindustrie	1,5	1,5	1,5
Koninklijke Zout-Ketjen N.V.	0,3	0,3	0,3
Andere bedrijven	3,4	3,4	3,3
	101,1	99,2	86,9

Ten einde de weerstandskracht van de Staatsmijnen te versterken is voor 1964 een dotatie aan de reserves en voorzieningen geraamd van 15 miljoen; de dividenduitkering voor dat

jaar is voor memorie opgenomen. Aangezien in 1963 het Staatsgasbedrijf is opgegaan in de N.V. Nederlandse Gasunie, is ter zake voor 1964 geen bedrag meer uitgetrokken.

Tabel V-4 – Overige middelen van de Gewone Dienst

	Oorspronkelijke raming 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Raming 1964
Aandeel in de opbrengst van het luistergeld	31,1	31,1	32,4
Aandeel in de opbrengst van het kijkgeld	50,4	50,4	57,7
Ontvangsten voortvloeiende uit de verlening van staatsgaranties voor verzekeringen van hier te lande gevestigde ondernemingen in verband met het handels- en dienstenverkeer met het buitenland	10,0	12,0	10,0
Diverse ontvangsten van de Directie Kadaster en Hypotheken	10,1	5,1	10,1
Opbrengst van de Staatsloterij	2,8	2,8	2,8
Diverse ontvangsten van de Dienst der Domeinen	32,7	32,7	52,9
Loodsgelden en dergelijke	19,2	19,2	19,5
Inkomsten wegens rente	156,8	183,1	190,3
Gerechtelijke boeten en opbrengst van verbeurd verklaarde goederen	21,0	22,5	23,4
Ontvangen uitkeringen ingevolge het Nederlands-Duitse Financiële Verdrag	—	90,5	81,5
Andere vergoedingen en ontvangsten	155,8	167,7	154,0
	489,9	617,1	634,6

De hogere raming voor 1964 van de opbrengst van het kijkgeld is toe te schrijven aan de verwachte verdere stijging van het aantal in gebruik zijnde toestellen. De vermoedelijke uitkomsten van de ontvangsten van de Directie Kadaster en Hypotheken laten een vermindering met 5 miljoen zien ten opzichte van de oorspronkelijke raming 1963. De nieuwe wet op de kadastrale rechten is nog niet in werking getreden, zodat de hieruit voortvloeiende hogere ontvangsten niet gerealiseerd werden. De ont-

vangsten van de Dienst der Domeinen zijn voor 1964 circa 20 miljoen hoger opgenomen. De baten van het rentambt de Noordoostpolder en de landbouwbedrijven in eigen beheer van dit rentambt zijn thans hierin verwerkt. Voorheen werden deze verantwoord onder de middelen van het Zuiderzeefonds.

De toeneming bij de vermoedelijke uitkomsten 1963 van de inkomsten wegens rente heeft voor 25 miljoen betrekking op de rente van voorschotten ingevolge artikel 56 van de Woningwet.

Deze rente wordt namelijk sinds enige maanden door de gemeenten voldaan op basis van voorlopig vastgestelde annuïteiten waardoor deze sneller binnenkomt dan in de raming was voorzien.

De andere vergoedingen en ontvangsten hebben betrekking op een groot aantal artikelen voor vergoedingen voor aan derden bewezen diensten, opbrengsten van verkochte rijksgoederen, retributies en andere regelmatig vloeiende middelen.

Tabel V-5 – Ontvangen aflossingen en bij het Rijk belegde gelden

	Oorspronkelijke raming 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Raming 1964
Staatsbedrijf der Posterijen, Telegrafie en Telefonie	198,8	155,8	185,8
Staatsgasbedrijf	13,2	164,2	—
Staatsvisserijhavenbedrijf	1,0	1,0	1,0
Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf	0,6	0,6	0,7
Staatsmuntbedrijf	0,1	0,1	0,1
Aflossing, uitloting en verkoop van Nationale Schuld, aangekocht voor het „Fonds uit de zuivere winsten, verkregen uit aanmuntingen voor rekening van het Rijk”	memorie	—	memorie
Staatsbedrijf „Artillerie-Inrichtingen”	memorie	—	memorie
Aflossing Tienjarenplan Suriname	—	—	3,4
Aflossing van renteloze voorschotten (rijksstudietoelagen)	3,1	3,1	3,2
N.V. Scheepvaart Maatschappij „Trans Oceaen”	0,9	0,9	0,6
Woningwetvoorschotten	25,2	28,2	30,4
Werkfondsvoorschotten	2,8	2,8	2,9
Schuldenovereenkomsten, afgesloten met enige landen	1,5	1,5	1,0
Van de Nederlandsche Bank overgenomen E.B.U.-voordringen	9,9	9,9	9,9
Andere	12,0	17,2	15,1
	269,1	385,3	254,1

De voor het Staatsbedrijf der P.T.T. opgenomen cijfers hebben betrekking op de aflossing van verstrekt kapitaal en de afstorting van reserveringen bij het Rijk. In de vermoedelijke uitkomsten voor 1963 is rekening gehouden met een lagere afstorting van reserveringen in verband met een stijging van de personeelskosten, die tot een belangrijke daling van de winst van dit bedrijf zullen leiden. Het voor 1964 opgenomen cijfer weerspiegelt de verwachte toeneming van de dienstverlening van de P.T.T. en de voor dat jaar in overweging genomen verhoging van een aantal tarieven op het gebied van de Posterijen en de Postcheque- en Girodienst.

De overdracht per 1 mei 1963 van het Staatsgasbedrijf aan de N.V. Nederlandse Gasunie en de verkoop van de gasvoorraad van dit bedrijf aan de Nederlandse Aardolie Maatschappij leveren het Rijk een bate van rond 160 miljoen op, hetgeen tot uitdrukking is gebracht onder de vermoedelijke uitkomsten 1963.

Tabel V-6 – Overige middelen van de Buitengewone Dienst

	Oorspronkelijke raming 1963	Vermoedelijke uitkomsten 1963	Raming 1964
Opbrengst van metalen afkomstig van het Nederlandse muntwezen	memorie	—	memorie
Door het Staatsmuntbedrijf afgeleverde munt.	30,5	25,7	27,6
Kapitaalbijdragen van lagere publiekrechtelijke lichamen en van derden	54,8	48,4	61,7
Verkoop van onroerende goederen enz. (Domeinen)	19,2	20,4	32,7
Andere	0,2	6,0	3,1
	104,7	100,5	125,1

De raming voor 1964 wegens door het Staatsmuntbedrijf afgeleverde munt heeft betrekking op het muntprogramma voor dat jaar. De lagere vermoedelijke uitkomsten voor 1963 van de kapitaalbijdragen van lagere publiekrechtelijke lichamen en van derden in de kosten van rijkswerken, zijn een gevolg van het feit dat de uitgaven voor de betreffende werken eveneens niet de raming hebben gehaald. In de raming van de verkoop van onroerende goederen enz. door de Domeinen voor 1964 is, behalve de opbrengst van een aantal Ambonezenwoningen, nog begrepen verkoop van een complex gronden op West-Rozenburg aan de gemeente Rotterdam.

Gedurende de periode 30 juni 1962—30 juni 1963 is de staatsschuld gestegen met 808 miljoen. Deze stijging resulteert uit een toeneming van de binnenlandse schuld met 978 miljoen en een afnemings van de buitenlandse schuld met 170 miljoen. De liquide middelen en vorderingen op korte termijn zijn opgelopen met 243 miljoen. Tabel VI-1 geeft van een en ander een beeld.

Tabel VI-1 — Omvang van de nationale schuld

	30 juni 1962	30 juni 1963
Binnenlandse staatsschuld		
Gevestigde binnenlandse schuld	13 166	13 604
Schatkistpapier in omloop	3 255	3 302
Muntbiljetten in omloop	65	62
Gemeentefonds en Provinciefonds	97	200
Stortingen door rijksfondsen en institutionele beleggers in anticipatie op een uit te geven lening	649	857
Overige binnenlandse schulden op korte termijn	655	895
Vergoedingen wegens geleden oorlogsschade (incl. Grootboek voor de Wederopbouw) . .	166	113
Vergoedingen wegens geleden watersnoodschade	2	—
Totaal binnenlandse schuld	18 055	19 033
Buitenlandse staatsschuld		
Gevestigde buitenlandse schuld	911	741
Kortlopende buitenlandse schuld	—	—
Totaal buitenlandse schuld	911	741
Totaal staatsschuld	18 966	19 774
Liquide middelen en vorderingen op korte termijn	701	944
Staatsschuld per saldo	18 265	18 830

De gevestigde binnenlandse schuld is van 30 juni 1962 tot 30 juni 1963 toegenomen met 438 miljoen. Deze stijging vloeit voort uit het aangaan in 1963 van twee nieuwe leningen op de open kapitaalmarkt ten bedrage van in totaal 600 miljoen en de omzetting van een deel van de voorinschrijfrekeningen in een vaste lening ad 300 miljoen enerzijds en een daling van de uitstaande schuld hoofdzakelijk door aflossing en inkoop ad 462 miljoen anderzijds.

Was in 1961 het leningbeleid nog gericht op een binding van liquiditeiten, in 1962 bleek gaandeweg dat voor dit doel geen staatslening meer behoefde te worden uitgegeven, doch met een neutrale financiering kon worden volstaan.

Het budgettaire kastekort onder aftrek van het bedrag dat geen dekking op de kapitaalmarkt behoefde (zie de correctieposten van tabel VII-2), is voor 1962 becijferd op 1011 miljoen. Van dit tekort is 575 miljoen gedekt uit het accres van de voorinschrijfrekeningen en 298 miljoen door een beroep in het eerste halfjaar 1962 op de open kapitaalmarkt. In het tweede halfjaar 1962 is door de Staat geen beroep op deze markt gedaan, zodat het resterende bedrag van 138 miljoen ongedekt is gebleven.

Oorspronkelijk was in de miljoenennota 1963 geraamd dat bij een neutrale financiering in dat jaar op de open kapitaalmarkt 350 miljoen moest worden geleend. Thans wordt een aanmerkelijk hoger begrotingstekort verwacht, zoals blijkt uit hoofdstuk II, § 2. Ter financiering van dit tekort zijn in het eerste halfjaar reeds twee 4½ pct. staatsleningen uitgegeven. Deze

leningen zijn elk groot 300 miljoen en hebben een looptijd van 30 jaar. Jaarlijks zal op deze schuld worden afgelost en wel afwisselend 3 pct., 4 pct. en 3 pct. per jaar, zodat telkenmale in drie opeenvolgende jaren 10 pct. van de lening wordt afgelost. De eerste aflossing vindt plaats op 1 maart respectievelijk 1 juni 1964. Versterkte aflossing is gedurende 10 jaar uitgesloten. Zij zijn uitgegeven krachtens de Leningwet 1961, *Stb.* 164, en de Leningwet 1963, *Stb.* 124, tegen een koers van resp. 99 pct. en 99½ pct.

Wat betreft de reeds genoemde omzetting van een deel van de voorinschrijfrekeningen in een vaste lening zij opgemerkt dat in het kader van het leningbeleid als zodanig deze omzetting buiten beschouwing kan blijven, aangezien dat beleid getoetst moet worden aan de budgettaire kastekorten, welke na aftrek van het accres op de voorinschrijfrekeningen door een beroep op de open kapitaalmarkt moeten worden gedekt.

Het bedrag aan schatkistpapier in omloop is gestegen met 47 miljoen. Ter financiering van de vervroegde aflossing, welke in oktober 1962 plaatsvond op de Canadese schuld, is 105 miljoen schatkistpapier bij de Nederlandsche Bank ondergebracht, waarvan op 30 juni jl. nog 90 miljoen resteerde. Daarentegen is in de beoogde periode van het papier dat bij de Nederlandse Bank is ondergebracht ter financiering van trekkingen op het Internationale Monetaire Fonds 91 miljoen en op het E.B.U.-papier 1 miljoen afgelost. Bij het publiek is derhalve 49 miljoen meer geplaatst dan afgelost.

Het uitstaande bedrag aan schatkistpapier op 30 juni 1962 bestond voor 820 miljoen uit schatkistpromessen en voor 2435 miljoen uit schatkistbiljetten. Gedurende de periode juni 1962—juni 1963 is geplaatst aan promessen 752 miljoen en aan biljetten 1170 miljoen, terwijl in deze periode is afgelost 1150 miljoen aan promessen en 725 miljoen aan biljetten. Op 30 juni 1963 stond derhalve uit 422 miljoen aan promessen en 2880 miljoen aan biljetten. De afgifte van papier heeft in hoofdzaak over de toonbank plaatsgevonden. Eenmaal, namelijk in januari 1963, is een tender op 3-, 8- en 12-maands promessen gehouden. De afgifte van 3- en 5-jarige biljetten heeft gedurende de gehele periode plaatsgevonden tegen een rente van 2½ respectievelijk 3¼ pct.

Het bedrag aan stortingen door rijksfondsen en institutionele beleggers in anticipatie op een uit te geven lening (voorinschrijfrekeningen) is in de periode 30 juni 1962—30 juni 1963 gestegen met 208 miljoen. Zoals reeds hiervoren gezegd, is 300 miljoen van deze rekeningen omgezet in een vaste lening en opgenomen onder de gevestigde binnenlandse schuld. Het accres van deze rekeningen heeft derhalve ruim 500 miljoen belopen, welk bedrag kon worden aangewend ter financiering van budgettaire tekorten.

De mutaties in de overige posten van de binnenlandse nationale schuld resulteerden per saldo in een stijging van 285 miljoen.

Nu de verstrekking aan gemeenten van rijksvoorschotten bedoeld in artikel 56 van de Woningwet ter financiering van de bouw van woningwetwoningen gedurende ruim vijf jaren plaatsvond is het van belang de invloed van deze uitgavenpost op de ontwikkeling van de nationale schuld afzonderlijk te bezien. De verstrekking van deze voorschotten werd in verband met de moeilijke situatie op de kapitaalmarkt met ingang van het dienstjaar 1958 hervat. Zoals uit tabel VI-2 blijkt werd hiermede een zware last door het Rijk overgenomen welke in 1958 nog beperkt bleef als gevolg van de uitloop van de financiering door de gemeenten, doch welke in de volgende jaren ten volle

Tabel VI-2 – De nationale schuld en de financiering van de woningwetbouw

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963 1e half- jaar
Totale schuld	20 746	19 584	18 461	18 232	18 533	18 681	19 063	19 439	19 690	19 774
Gevestigde binnenlandse schuld	10 286	10 987	11 097	10 826	11 043	11 539	12 523	12 748	12 953	13 604
Mutaties in de gevestigde binnenlandse schuld	—	701	110	— 271	217	496	984	225	205	651
Verstrekte voorschotten ex artikel 56 Woningwet	—	—	—	—	192	524	579	547	625	190
Toeleggingen voorschotten ex artikel 56 Woningwet	—	—	—	—	661	738	709	705	813	330

ten laste van de rijksbegroting kwam. Hierbij zij volledigheidshalve nog aangetekend dat als gevolg van uitstel bij een aantal gemeenten in het opvragen van de voorschotten de verstrekking van deze voorschotten tot dusver is achtergebleven bij het totale voor de financiering der woningwetwoningen benodigde bedrag, zoals de eveneens in de tabel vermelde bedragen van de toezeggingen tot financiering doen zien. Deze achterstand wordt echter gedurende de laatste tijd geleidelijk aan ingelopen.

In tabel VI-2 zijn tevens enige cijfers opgenomen nopens het verloop van de staatsschuld. De totale schuld vertoont aanvankelijk een dalende lijn, welke in 1958 plaats maakt voor een stijgende lijn. De gevestigde binnenlandse schuld ondergaat een daling in 1957 en daarna eveneens een ononderbroken stijging.

Het ligt voor de hand dat deze ommekeer in het verloop van de schuldpositie mede is toe te schrijven aan de financieringslast van de woningwetbouw. Vergelijkt men de mutaties in de binnenlandse gevestigde schuld met de uitbetaalde voorschotten gedurende de jaren 1958 tot en met 1962, dan blijkt dat laatstgenoemde, behalve in de jaren 1958 en 1960, hoger zijn dan eerstgenoemde mutaties. Bezien over de gehele periode 1958 tot en met 1962 beliep het bedrag van de uitbetaalde woningwetvoorschotten rond 2470 miljoen tegen een stijging van de gevestigde binnenlandse schuld van rond 2170 miljoen.

De aflossing van de woningwetvoorschotten door de gemeenten geschiedt op basis van een vijftigjarige annuïteit. Aangezien de verstrekking van deze voorschotten eerst kort geleden is begonnen is het aflossingsbestanddeel van de jaarlijkse annuïteit nog betrekkelijk laag en bedraagt voor het totaal van de verleende voorschotten thans ongeveer 30 miljoen, welk bedrag onder de middelen van het Rijk is opgenomen. Naarmate de tijd voortschrijdt zal dit bestanddeel in belangrijke mate stijgen. Het rentebestanddeel belooft momenteel in totaal ruim 100 miljoen per jaar en wordt eveneens onder de middelen van het Rijk verantwoord.

De buitenlandse staatsschuld is gedaald met 170 miljoen. Ook gedurende de hier besproken periode is voortgang gemaakt met de vervroegde aflossing van deze schuld en wel voor een bedrag van 108 miljoen op de Canadese lening. Zoals reeds boven vermeld is voor financiering van deze vervroegde aflossing 105 miljoen schatkistpapier bij de Nederlandsche Bank geplaatst. Voorts bedroegen de verplichte aflossingen 62 miljoen.

Met het oogmerk nogmaals een bijdrage te leveren tot een soepele afwikkeling van de lopende internationale betalingsbalansproblemen is op 22 juli jl. overgegaan tot vervroegde alghele aflossing van de Eximbanklening 1945, pro resto groot \$ 21,1 miljoen, en tot vervroegde aflossing van een bedrag van \$ 48,9 miljoen op de E.C.A.-lening. Van deze laatste lening staat thans nog \$ 65,5 miljoen uit. De totale versterkte aflossing op

de Nederlandse dollarschuld aan de Verenigde Staten heeft derhalve \$ 70 miljoen belopen ter financiering waarvan voor een bedrag van 250 miljoen gulden aan schatkistpapier bij de Nederlandsche Bank is geplaatst. Aangezien de aflossingsdatum echter nà 30 juni 1963 ligt, komt het resultaat daarvan niet in voorgenoemde cijfers en in tabel VI-1 tot uitdrukking.

Door deze vervroegde aflossing is de buitenlandse nationale schuld teruggelopen tot beneden het half miljard. Onder dit bedrag is bovendien nog opgenomen de lening van de Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling, pro resto groot rond 130 miljoen, welke lening in 1959 door de crediteur is doorverkocht aan Nederlandse bankiers. Hoewel formeel deze lening een schuld in vreemde valuta behelst, vindt de betaling van rente en aflossing in feite in guldens plaats. Deze lening oefent derhalve geen invloed meer uit op de betalingsbalans. Elimineert men deze lening dan bedraagt de buitenlandse schuld nog maar rond 350 miljoen. Gezien dit verheugende feit is het interessant een terugblik te werpen op het verloop van deze schuld na de jongste wereldoorlog.

In de eerste na-oorlogse jaren moest ten behoeve van het herstel van oorlogsschade een groot beroep op het buitenland worden gedaan. De buitenlandse schuld liep derhalve in die jaren snel op en bereikte de hoogste stand in 1949 met een bedrag van 3659 miljoen. Sedertdien kon de buitenlandse schuld wederom in een vrij snel tempo worden verminderd.

Ter illustratie van een en ander wordt in tabel VI-3 het verloop van de buitenlandse nationale schuld sedert 1945 weer gegeven.

Tabel VI-3 – Totale buitenlandse schuld

ultimo 1945	1039	ultimo 1954	2286
ultimo 1946	1343	ultimo 1955	2013
ultimo 1947	2143	ultimo 1956	1947
ultimo 1948	2474	ultimo 1957	2084
ultimo 1949	3659	ultimo 1958	1721
ultimo 1950	3640	ultimo 1959	1662
ultimo 1951	3515	ultimo 1960	1528
ultimo 1952	3207	ultimo 1961	974
ultimo 1953	2793	ultimo 1962	770
		31/7 1963	484

Aanvankelijk had Nederland nog met betalingsbalansmoeilijkheden te kampen, waardoor onder andere voor de verplichte aflossingen op deze schuld grotendeels weder een beroep op het buitenland moest worden gedaan. Het tweede halfjaar 1951 vertoonde evenwel een betalingsbalansoverschot op lopende rekening, welk overschot in de eerstkomende jaren nog werd vergroot.

In 1952 werd de E.C.A.-lening ten behoeve van Indonesië ten belope van 65,4 miljoen, welke ten name van het Konink-

rijk der Nederlanden was afgesloten, overgedragen aan de Republiek Indonesië. In dat jaar is 104 miljoen terugbetaald aan het I.M.F. wegens opgenomen vreemde valuta. Het resterend verschuldigde bedrag ad 182 miljoen is in het daarop volgende jaar afgelost. Naast deze terugbetaling in 1953 is in dat jaar boven de verplichte aflossingen nog 76 miljoen vervroegd afgelost op de schuld aan België, zulks op verzoek van de Belgische regering.

Een aanzienlijk verdere vergroting van de deviezenvoorraad werd in 1954 niet meer noodzakelijk geacht, mede omdat het rendement van deze voorraad zelf gering was. Uit het accres van deze voorraad is destijds overgegaan tot vervroegde aflossing van buitenlandse schuld. Een reden te meer voor deze vervroegde aflossing was de omstandigheid dat in de laatste jaren in ruime mate convertibele valuta aan de deviezenvoorraad werd toegevoegd door de verkoop aan het buitenland van Nederlandse effecten. Het werd wenselijk geacht deze deviezen wederom in de kapitaalsfeer te besteden. Op het Britse Settlement is in dat jaar 143 miljoen en op de lening van de Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling 200 miljoen vervroegd afgelost. Op laatstgenoemde lening is in februari 1955 bovendien nog 192 miljoen versterkt afgelost.

In 1956 kwam er een kentering in de betalingsbalans. In dat jaar vertoonde de lopende rekening een tekort. Het jaar daarop is voor 261 miljoen aan vreemde valuta bij het I.M.F. opgenomen, welk bedrag in 1958 wederom is terugbetaald.

Op grond van de op 9 juni 1954 met de Regering van het Verenigd Koninkrijk afgesloten overeenkomst, heeft bij de

liquidatie van de Europese Betalingsunie in 1959 de vervroegde aflossing plaatsgevonden van het Britse Settlement ad 197 miljoen. Daarentegen is bij diezelfde liquidatie een kortlopend krediet verleend door de Duitse Bondsrepubliek ten bedrage van 236 miljoen.

Voor de financiering van de huisvesting van emigranten in Australië is in 1960 een lening aangegaan bij het Development Loan Fund ad \$ 3 miljoen.

Uit de middelen welke op de binnenlandse markt werden opgenomen ter binding van liquiditeiten is in 1961 189 miljoen aangewend voor de vervroegde aflossing van buitenlandse gevestigde schuld, terwijl bovendien de gehele vlottende buitenlandse schuld ad 207 miljoen is terugbetaald, waarvan 89 miljoen vervroegd.

Nadien is, zoals reeds boven weergegeven, in verband met de internationale betalingsbalansproblemen in 1962 108 miljoen vervroegd afgelost op de lening welke in 1946 is verstrekt door de Canadese regering. Om dezelfde reden is in 1963 253 miljoen vervroegd afgelost op de dollarschuld aan de Verenigde Staten.

Een specificatie van de mutaties in de buitenlandse schuld gedurende de laatste tien jaren is in tabel VI-4 opgenomen.

Een gedetailleerd overzicht van de ontwikkeling van de staatsschuld sedert 1954 is opgenomen in bijlage 11 van deze nota. Overigens wordt voor een specificatie verwezen naar het Overzicht van de Nationale Schuld op 1 juli 1963, gevoegd bij de ontwerp-begroting 1964 van hoofdstuk IX A (Nationale Schuld), stuk nr. 5.

Tabel VI-4 – Mutaties in de buitenlandse schuld 1954—1963

Jaar	Nieuwe verplichtingen	Verplichte aflossingen	Vervroegde aflossingen	Verplichtingen I.M.F.	Koersverschillen	Mutatie
1954	—	164	343	—	—	— 507
1955	—	71	192 ¹⁾	—	— 10	— 273
1956	—	81	—	—	+ 15	— 66
1957	—	111	—	+ 261	— 13	+ 137
1958	—	108	—	— 261	+ 6	— 363
1959	236	102	197	—	+ 4	— 59
1960	11	130	—	—	— 15	— 134
1961	—	213	278	—	— 63 ¹⁾	— 554
1962	—	90	108	—	— 6	— 204
1963 (tot ult. juli)	—	33	253	—	—	— 286

¹⁾ Waaronder revaluatie.

De kasontwikkeling in 1962

De kasontwikkeling in het eerste halfjaar 1963

§ 1. De kasontwikkeling in 1962

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de ontvangsten en uitgaven van het Rijk op kasbasis in de periode van 1 januari 1961 tot en met 30 juni 1963. Met betrekking tot de uitvoering van de Gehele Dienst der rijksbegroting blijkt uit de posten 1 t/m 5, dat de budgettaire ontvangsten en betalingen in 1962 ten opzichte van 1961 zijn gestegen met resp. 217 miljoen en 134 miljoen. Het kastekort uit hoofde van begrotingstransacties daalde van 1387 miljoen tot 1304 miljoen.

Het accres van de begrotingsontvangsten komt geheel voor rekening van de belastingmiddelen. Daarbij moet nog in aanmerking worden genomen, dat in het bedrag voor 1961 156 miljoen is begrepen wegens verrekening achteraf van de verlaging van het aandeelpercentage van het Gemeentefonds over de ontvangsten in 1960. De stijging van de belastingopbrengsten in 1962 deed zich voor het grootste deel voor bij de niet-kohierbelastingen, vooral samenhangende met de verdere toename van de nationale bestedingen en, wat de loonbelasting betreft, met de verhoging van het loonpeil. Wat de kohierbelastingen betreft trad alleen een accres op bij de inkomstenbelasting. De verlaging van het tarief van de inkomsten- en de loonbelasting is nog slechts in geringe mate in de ontvangsten van 1962 tot uiting gekomen.

De daling der overige begrotingsontvangsten (post 2) houdt grotendeels verband met geringere ontvangsten — 13 miljoen tegen 137 miljoen in 1961 — wegens aflossing van bilaterale vorderingen die zijn voortgevloeid uit de opheffing in 1959 van de Europese Betalingsunie.

Tabel VII-1 – Ontvangsten en uitgaven van het Rijk op kasbasis

Ontvangsten	1961	1962			1963 1e half- jaar	Betalingen	1961	1962			1963 1e half- jaar
		1e half- jaar	2e half- jaar	Ge- hele jaar				1e half- jaar	2e half- jaar	Ge- hele jaar	
Budgettaire ontvangsten en betalingen											
1. Ontvangsten uit belastingen	8 964	4 131	5 186	9 317	4 132	3. Aflossing van langlopende binnenlandse staatsschuld .	413	231	210	441	247
2. Overige begrotingsontvangsten	1 053	290	627	917	583	4. Aflossing van langlopende buitenlandse staatsschuld .	283	58	140	198	31
Kastekort uit hoofde van begrotingstransacties.	10 017	4 421	5 813	10 234	4 715	5. Overige betalingen ten laste van de begroting	10 708	4 592	6 307	10 899	4 838
	1 387	460	844	1 304	401						
	11 404	4 881	6 657	11 538	5 116		11 404	4 881	6 657	11 538	5 116
Overige ontvangsten en betalingen											
6. Opneming van langlopende binnenlandse staatsschuld .	644	645	—	645	893	Kastekort uit hoofde van begrotingstransacties.	1 387	460	844	1 304	401
7. Mutaties in de voorschrijfrekeningen betreffende deelneming in staatsleningen (zie ook post 11) .	453	—	569	228	—	11. Mutaties in de voorschrijfrekeningen betreffende deelneming in staatsleningen (zie ook post 7) .	—	341	—	—	361
8. Netto plaatsing van schatkistpapier (zie ook post 13)	350	—	—	—	158	12. Aflossing van kortlopende buitenlandse staatsschuld	207	—	—	—	—
9. Vermeerdering van de schuld aan provincies en gemeenten (uit hoofde van belastingen) en aan het Provinciefonds en het Gemeentefonds (zie ook post 14) .	—	—	254	231	—	13. Netto aflossing van schatkistpapier (zie ook post 8) .	—	173	111	284	—
10. Mutaties in diverse vorderingen en schulden op korte termijn (zie ook post 15) .	72	—	399	127	—	14. Vermindering van de schuld aan provincies en gemeenten (uit hoofde van belastingen) en aan het Provinciefonds en het Gemeentefonds (zie ook post 9)	102	23	—	—	163
	1 519	645	1 222	1 231	1 051	15. Mutaties in diverse vorderingen en schulden op korte termijn (zie ook post 10) .	—	272	—	—	214
Afneming van de liquide middelen van het Rijk . .	177	624	—	357	88	Toeneming van de liquide middelen van het Rijk . .	1 696	1 269	955	1 588	1 139
	1 696	1 269	1 222	1 588	1 139		—	—	267	—	—
							1 696	1 269	1 222	1 588	1 139

Aan de uitgavenzijde was het accres ad 28 miljoen wegens aflossing van langlopende binnenlandse staatsschuld (post 3) in hoofdzaak een gevolg van het verrichten van de eerste aflossingen op de beide in 1961 uitgegeven staatsleningen. Daarentegen liepen de aflossingen van langlopende buitenlandse staatsschuld terug met 85 miljoen (post 4), in hoofdzaak doordat in 1962 met versterkte aflossingen 108 miljoen was gemoeid tegen 189 miljoen in 1961.

Bij de beoordeling van de stijging van de categorie overige betalingen ten laste van de begroting ad 191 miljoen (post 5) moet rekening worden gehouden met een aantal bijzondere transacties in de jaren 1961 en 1962. In 1961 is onder deze betalingen begrepen het revaluatieverlies van de Nederlandsche Bank ad 293 miljoen alsmede een bedrag van 443 miljoen wegens trekkingen in guldens door derde landen op het Internationale Monetair Fonds. Daartegenover werd in 1962 145 miljoen ontvangen uit hoofde van netto aflossingen van eerder verrichte guldenstrekkings, welk bedrag in mindering is gebracht van de begrotingsbetalingen ¹⁾. Tenslotte trad als gevolg van een vertraging in de afwikkeling van uit de nieuwe financiële verhouding met de gemeenten voortvloeiende uitkeringen in 1962 een cumulatieve van betalingen op waardoor de uitgaven uit dezen hoofde ca. 350 miljoen hoger waren dan in 1961.

De genoemde bijzondere posten buiten beschouwing gelaten blijken de begrotingsbetalingen anders dan schuldaflossingen te zijn gestegen met ruim 700 miljoen. Deze stijging werd onder meer veroorzaakt door de volgende factoren. Voor onderwijsvoorzieningen werd, afgezien van uit de Financiële-Verhoudingswet 1960 resulterende wijzigingen, in 1962 ruim 280 miljoen meer uitgegeven dan in 1961. Voorts was met de kasuitgaven voor militaire doeleinden (excl. civiele verdediging) 173 miljoen meer gemoeid dan in het voorafgaande jaar, nl. 2186 miljoen. De uitgaven voor verkeer en waterstaat gaven een toeneming te zien met bijna 100 miljoen. Tenslotte namen de woningbouwvoorschotten toe met 43 tot 592 miljoen. Hier tegenover daalden de netto betalingen via het Landbouw-Egalisatiefonds in 1962 met ruim 100 miljoen, hoofdzakelijk door geringere voorraadvorming, en doordat dit jaar in de graansector de door het fonds geïnde heffingen de daaruit te bestrijden uitgaven — met name voor restituties — overtroffen.

Door de uitgifte van een 4 pct. staatslening trok het Rijk in 1962 reëel 298 miljoen op de open kapitaalmarkt aan en via een onderhandse lening bij de Rijksfondsen en -instellingen ten laste van hun voorinschrijfrekeningen nog eens 347 miljoen (post 6). Ondanks onttrekkingen uit dezen en anderen hoofde kwam door nieuwe bijstortingen voor het Rijk per saldo 228 miljoen op de voorinschrijfrekeningen beschikbaar (posten 7 en 11).

Het totaal der opgenomen dekkingsmiddelen ad 873 miljoen bleef aanzienlijk ten achter bij het kastekort ad 1304 miljoen. Bij vergelijking van beide bedragen uit monetair oogpunt dient echter het kastekort te worden gecorrigeerd voor een aantal bijzondere posten. In de miljoenennota 1963 (blz. 11, rechterkolom) werden deze reeds toegelicht bij de behandeling van de financieringsvooruitzichten voor 1962. Tabel VII-2 geeft een overzicht van de aldus herziene financieringsbehoefte. Ter vergelijking zijn de overeenkomstige gegevens voor 1961 vermeld.

Tabel VII-2. — Financieringsoverzicht van het Rijk.

	1961	1962
Kastekort uit hoofde van begrotingstransacties.	1 387	1 304
<i>Correctieposten:</i>		
a. revaluatieverlies	— 293	—
b. transacties met I.M.F.	— 443	+ 145
c. ontvangen E.B.U.-aflossingen	+ 137	+ 13
d. vervroegde schuldaflossing aan het buitenland ¹⁾	— 189	— 108
e. financiële verhouding met de gemeenten ²⁾	ca. + 190	ca. — 250
f. bijdragen Ontwikkelingsfonds E.E.G. ³⁾	— 44	— 93
	— 642	— 293
Financieringsbehoefte	745	1 011
Aangetrokken langlopende middelen:		
door plaatsing van leningen	644	645
via voorinschrijfrekeningen .	453	228
	1 097	873
Overschot aan dekkingsmiddelen	352	— 138

¹⁾ In 1961 aanwending van met het oogmerk van liquiditeitsbinding aangetrokken kapitaalmarkt middelen; in 1962 gefinancierd door plaatsing van schatkistpapier bij de Nederlandsche Bank.

²⁾ Mutaties verrekend met niet-budgettaire voorschotten. De cijfers berusten op een globale benadering.

³⁾ Voorzover wel budgettair gevoteerd doch niet door het Fonds opgenomen en in rekening-courant aangehouden bij 's Rijks schatkist.

Anders dan in een aantal voorafgaande jaren, toen het Rijk meer op de kapitaalmarkt opnam dan nodig was voor dekking van zijn financieringsbehoefte en aldus een binding van liquiditeiten bewerkstelligde, zijn de in 1962 aan het verkeer onttrokken middelen niet geheel toereikend gebleken voor dekking van de financieringsbehoefte; deze laatste was, onder andere door tegenvallende belastingontvangsten, groter dan was voorzien. Het niet door langlopende middelen gedekte gedeelte van het gecorrigeerde kastekort leidde tot een toeneming van de netto vlottende schuld van het Rijk naast die welke strekte tot financiering van het saldo van de in tabel VII-2 onder a t/m f genoemde posten, tezamen dus 138 en 293 miljoen of 431 miljoen. Van deze toeneming kwam 357 miljoen tot uiting in een daling van de liquide middelen.

Een deel van de mutaties in de diverse vormen van vlottende schuld houdt direct verband met de evenbedoelde correctieposten. Zo vermeerdeerde de schuld aan de gemeenten enz. met 231 miljoen (posten 9 en 14), voornamelijk als gevolg van de verrekening van uitkeringen aan de gemeenten over het dienstjaar 1961 met reeds in 1961 bij wijze van voorschot verrichte niet-budgettaire betalingen (post e). Bij het schatkistpapier deden zich twee elkaar nagenoeg compenserende bijzondere transacties voor. Er werd voor 105 miljoen rechtstreeks overgebracht bij de Nederlandsche Bank ter financiering van vrijwel het gehele bedrag van de versterkte aflossing van een schuld aan Canada (post d). Daartegenover werd van de netto ontvangsten uit hoofde van transacties met het I.M.F. (post b) 109 miljoen aangewend voor aflossing van papier door de

¹⁾ Dit in overeenstemming met artikel 27, tweede lid, van de Compabiliteitswet, volgens welk artikel het bedrag van een verevende uitgave, dat vóór de afsluiting van de rekening geheel of gedeeltelijk wordt terugontvangen, in aftrek van de betrokken uitgave kan worden gebracht.

Bank verkregen in het kader van de financiering van guldenstrekkings door derde landen op het Fonds.

Tenslotte houdt de schuldvermeerdering uit hoofde van mutaties in diverse kortlopende vorderingen en schulden (posten 10 en 15) ad 127 miljoen voor 93 miljoen verband met de verrekening in rekening-courant met 's Rijks schatkist van dat deel van de aan het E.E.G.-Ontwikkelingsfonds verstrekte bijdrage voor 1962 waarover door het Fonds niet werd gedisponeerd (post f).

In de vorige miljoenennota werd het budgettaire kastekort voor 1962 geraamd op globaal 1050 miljoen of ca. 250 miljoen beneden de realisatie. Enerzijds bleven de belastingontvangsten 65 miljoen bij de raming ten achter, voornamelijk als gevolg van tegenvallende opbrengsten van de omzet- en de loonbelasting. Anderzijds overtroffen de begrotingsbetalingen de raming met ruim 200 miljoen. Hiervan betreft 108 miljoen de vervroegde aflossing in oktober 1962 van een schuld aan Canada die niet in het geraamde kastekort was begrepen. Een van de overige factoren was de na-uitkering aan het overheidspersoneel over 1962.

§ 2. De kasontwikkeling in het eerste halfjaar 1963

In de eerste helft van 1963 mondde de begrotingsuitvoering op kasbasis uit in een deficit van 401 miljoen; dit is 59 miljoen beneden het tekort in de overeenkomstige periode van het voorafgaande jaar. Deze verbetering was de resultante van een toeneming van de begrotingsontvangsten en van de betalingen met resp. 294 en 235 miljoen.

De ten bate van het Rijk ontvangen belastingen bereikten in 1963 een vrijwel gelijk bedrag als in de eerste helft van 1962. Het vrij algemene accres bij de diverse middelen werd gecompenseerd door het wegvallen in 1963 van een overloop van afdrachten wegens vennootschapsbelasting, die de ontvangsten in 1962 gunstig had beïnvloed. Daarentegen verdubbelden de overige begrotingsontvangsten (post 2). Dit werd grotendeels veroorzaakt door de uit de liquidatie van het Staatsgasbedrijf voor het Rijk voortvloeiende opbrengst van ruim 160 miljoen. Voorts kwamen reeds in de eerste helft van 1963 uit verschillende bronnen middelen voor het Rijk beschikbaar die in 1962 pas in het tweede halfjaar werden ontvangen.

Tot de stijging van de budgettaire betalingen droeg de aflossing van langlopende binnenlandse staatsschuld (post 3) met 16 miljoen bij, samenhangende met het verrichten van de eerste aflossingen op de in 1962 uitgegeven staatsleningen. De aflossingen van langlopende buitenlandse staatsschuld (post 4) namen af met 27 miljoen, onder meer omdat een in het eerste halfjaar 1963 vervallende termijn door vervroegde aflossing reeds in 1962 was betaald.

De stijging bij de overige begrotingsbetalingen (post 5) werd in de eerste plaats veroorzaakt door hogere uitgaven voor onderwijs. Ook de militaire kasuitgaven (excl. civiele verdediging) liepen verder op, en wel van 995 tot 1108 miljoen. Voorts dient in aanmerking te worden genomen, dat in 1962 op de betalingen een bedrag van 54 miljoen in mindering was gebracht wegens netto terugbetaling van guldenstrekkings door derde landen op het I.M.F. Sommige uitgaven-categorieën bleven op het in het eerste halfjaar 1962 bereikte peil. Met woningbouwvoorschotten was 246 miljoen gemoeid tegen 243 miljoen een jaar tevoren. Ook de uitgaven op het gebied van verkeer en waterstaat gaven geen noemenswaardige stijging te zien, voornamelijk doordat de weersgesteldheid in het begin van het jaar een vertragende invloed uitoefende op de uitvoering van werken. Tenslotte vertoonden de subsidieuitgaven via het Landbouw-Egalisatiefonds een teruggang als gevolg van een voordelig saldo op de heffingen in E.E.G.-verband, die sinds 30 juli 1962 op de invoer van granen worden gelegd, en doordat, anders dan in het eerste halfjaar 1962, op voorraden werd ingeteerd.

Het kastekort over de eerste helft van 1963 werd overtroffen door de in die periode in 's Rijks schatkist gevloede kapitaalmarkt middelen ad 532 miljoen. De emissies op de open kapitaalmarkt van twee 4½ pct. staatsleningen leverden tezamen een provenu op van reëel 596 miljoen. Daartegenover werd aan de voorinschrijfrekeningen 64 miljoen onttrokken voor belegging buiten de schatkist. In de desbetreffende posten 6 en 11 is voorts de onderhandse lening verwerkt van reëel 297 miljoen, die bij de Rijksfondsen en -instellingen ten laste van hun op voorinschrijfrekeningen aangehouden tegoeden werd geplaatst.

Het verschil van 131 miljoen tussen de opgenomen kapitaalmarkt middelen ad 532 miljoen en het kastekort van 401 miljoen komt tot uiting in een overeenkomstige vermindering van

de netto vlottende schuld. De schuld ten opzichte van de lagere publiekrechtelijke lichamen daalde met 163 miljoen (post 14), terwijl de diverse kortlopende schulden terugliepen met 214 miljoen, voornamelijk door terugtrekking van onbelegde saldi van de Postcheque- en Girodienst (post 15). Daartegenover steeg het bedrag aan uitstaand schatkistpapier met netto 158 miljoen (post 8). Op de liquide middelen werd 88 miljoen ingeteerd. Deze intering was blijkens tabel VII-3 zowel op zichzelf gezien als in vergelijking met die in dezelfde periode van 1962 van geringe omvang. De liquiditeitspositie van het Rijk handhaafde zich dan ook op een bevredigend peil.

Tabel VII-3 – *Liquide middelen van het Rijk*

	31 dec. 1960	31 dec. 1961	30 juni 1962	31 dec. 1962	30 juni 1963
Saldo bij de Ned. Bank. . . .	935	995	482	620	635
Kas-, bank- en girosaldi van comptabelen	233	298	187	318	211
Overige liquide middelen . . .	305	3	3	1	5
Totaal	1473	1296	672	939	851
Mutatie t.o.v. vorige ultimo . .		—177	— 624	+267	— 88

De ontwerp-rijksbegroting 1964, die in de voorgaande hoofdstukken van deze nota is besproken, is de eerste die onder verantwoordelijkheid van het thans optredende Kabinet bij de Staten-Generaal wordt ingediend. Een belangrijk gedeelte van het voorbereidende werk is echter verricht door de afgetreden Minister van Financiën; de ondergetekende stelt er prijs op hiervoor tegenover zijn ambtsvoorganger zijn grote erkentelijkheid uit te spreken. Intussen hebben beslissingen van het nieuwe Kabinet, gebaseerd op zijn regeringsprogramma, aan de begroting haar huidige gestalte gegeven.

Bij de uitvoerige publieke discussie, die aan de vorming van de nieuwe Regering voorafging, is scherp in het licht gesteld, dat er een grote kloof gaapt tussen de veelheid van veelsoortige wensen en hetgeen voor vervulling binnen redelijke tijd in aanmerking kan komen. De regeringsverklaring van 31 juli j.l. heeft dit nog eens duidelijk onderstreept en er op gewezen dat men aan het doen van een keuze niet kan ontkomen.

Dit geldt ook voor hetgeen binnen de rijksbegroting mogelijk is. Deze keuzenoodzaak komt zeer duidelijk naar voren door de grondgedachte van het de laatste jaren gevoerde structurele begrotingsbeleid, dat de ondergetekende als juist erkent en wenst voort te zetten. Het is om die keuzenoodzaak scherp te belichten uitermate nuttig bij voorbaat voor enkele jaren het bedrag vast te stellen dat uitgavenverhogingen en belastingverlagingen tezamen in die periode niet mogen overschrijden. Zoals in hoofdstuk I, § 2, is uiteengezet is hiervoor voor de eerstkomende vier jaren gemiddeld 600 miljoen per jaar beschikbaar, dat is bij vergelijking van 1967 met 1963 ongeveer 2,4 miljard.

Het Kabinet heeft als programmapunt aanvaard het beleid ten aanzien van de belastingdruk ten minste te richten op neutralisering van de progressiefactor in de belastingheffing. Onverminderd het eerder in deze nota gestelde omtrent het bouwbeleid wenst het Kabinet voorts de relevante uitgaven zo mogelijk te doen achterblijven bij, doch in elk geval niet sneller te doen stijgen dan de structurele groei van het nationale inkomen. Aldus wordt een maximum gesteld aan het deel, dat van evengenoemd bedrag voor uitgavenverhoging beschikbaar is. De ondergetekende betreurt dat in de ontwerp-begroting 1964 een overschrijding van het jaargemiddelde van de in totaal toelaatbare uitgavenstijging niet kon worden voorkomen. De oorzaak hiervan is met name gelegen in de — eveneens in de regeringsverklaring tot uiting gebrachte — hoge prioriteit van het treffen van voorzieningen ten behoeve van de landbouw. Het is niet mogelijk gebleken, voor het grote hiermede gemoeide bedrag reeds binnen de bij het optreden van het Kabinet grotendeels voorbereide begroting 1964 volledige compensatie te vinden. Zoals in § 1 van hoofdstuk II is uiteengezet, zal de resterende overschrijding in de komende jaren moeten worden ingehaald. Dit zal ongetwijfeld een moeilijke taak zijn, doch het is inherent aan de noodzaak tot kiezen, dat de prioriteit die thans aan de landbouw wordt gegeven in andere sectoren offers vraagt.

De overschrijding in 1964 van de structurele grenzen voor de uitgavenstijging heeft ook invloed op het conjuncturele aspect van de begroting. In het komende jaar zullen naar verwachting de spanningen in onze economie voortduren, onder meer tot uiting komende in een aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt. Ook al zal de externe positie van ons land voor zover deze zich weerspiegelt in het saldo van de lopende rekening van de betalingsbalans waarschijnlijk gezond blijven, het zal niettemin noodzakelijk zijn, dat de impuls, die in 1964 van

de rijksfinanciën zal uitgaan, binnen enge grenzen blijft. In hoofdstuk II is deze impulswerking geanalyseerd. Het blijkt dat de relevante uitgavenstijging van 1963 op 1964 — exclusief de gevolgen van algemene salarismaatregelen — ten achter blijft bij het verwachte reële accres van het nationale inkomen, doch daarbij moet wel worden aangetekend, dat de raming van dit laatste accres door de ongunstige weersomstandigheden van begin 1963 is geflatteerd.

Onder de geschetste economische omstandigheden is het in 1964 doen ingaan van een belastingverlaging conjunctureel ongewenst. Het is integendeel uitermate nuttig, dat de progressiewerking haar remmende invloed ten volle uitoefent. De opschorting van de vervroegde afschrijving voor de bouw biedt eveneens een tegenwicht tegen de impulswerking van de uitgavenstijging. Deze factoren mede in aanmerking nemende is de ondergetekende van oordeel, dat de begroting past in de conjuncturele situatie, zoals deze voor 1964 wordt voorzien.

In de voorgaande beschouwingen is reeds aandacht besteed aan het feit, dat het Kabinet eerste prioriteit heeft toegekend aan de bevordering van de woningbouw, aan de consequenties, die hieruit voortvloeien voor additionele uitgaven in 1964 en aan de inbreuk op de norm van de toelaatbare uitgavenstijging, die van een en ander eventueel het gevolg kan zijn. Daarnaast is het echter noodzakelijk nadere aandacht te besteden aan de gevolgen voor onze economie en voor de rijksfinanciën van het streven om krachtige voortgang te bereiken bij het opheffen van de woningnood die een van de ernstigste tekortkomingen is in onze samenleving en waarmede verschillende kunstmatigheden zijn verbonden.

De woningbouw doet zijn invloed op de begroting enerzijds gelden via de exploitatiebijdragen van gereedgemaakte woningwetwoningen en via subsidies voor de particuliere bouw, anderzijds via de zgn. woningwetvoorschotten ter financiering door de gemeenten van de woningwetbouw. De eerste categorieën behoren tot de zowel uit structureel als uit conjunctureel oogpunt relevante uitgaven, doch voorzover zich wijzigingen in de aantallen te bouwen gesubsidieerde woningen voordoen, werken zij vertraagd door. Hierbij moet wel in het oog worden gehouden, dat de exploitatiebijdragen elk jaar terugkomen zodat een verhoging van het aantal jaarlijks op deze wijze gesubsidieerde woningen een cumulerende last betekent.

De woningwetvoorschotten zijn bij de bepaling en beoordeling van de structurele en conjuncturele begrotingsontwikkeling steeds buiten beschouwing gelaten. Dit is in het bijzonder dan verantwoord, wanneer veranderingen daarin niet met overeenkomstige wijzigingen in het totale woningbouwprogramma gepaard gaan en slechts de financieringsstroom langs andere banen wordt geleid. Anders wordt dit, indien het woningbouwprogramma in zijn geheel wordt verhoogd. Hiervoor moeten dan ook meer besparingen beschikbaar komen. Wel zou een verschuiving binnen het bouwprogramma naar de woningsector in beginsel ook nog binnen een gelijkblijvend totaal aan financieringsmiddelen kunnen worden opgevangen. Het streven is echter juist gericht op vergroting van de bouwcapaciteit, waardoor uitbreiding van de woningbouw dus niet ten koste van de bouw in andere sectoren zal gaan. De bouw van meer woningen betekent dan een behoefte aan meer besparingen, voor zover althans niet de meerdere bouw wordt verkregen door hogere produktiviteit, die prijsverlaging mogelijk maakt.

Het is vooral tegen deze achtergrond dat het verband tussen bouwbeleid en begroting moet worden gezien. Afgezien van de directe subsidieelast gaat het er namelijk om, welke overheids-

investeringen en -besparingen kunnen worden ingepast in de vraag- en aanbodverhoudingen op de kapitaalmarkt, zoals deze door de verhoogde woningbouw worden gewijzigd. De vraag, welk deel van de woningen rechtstreeks via de begroting wordt gefinancierd is bij dit laatste van secundaire betekenis.

Hiermede wordt geraakt aan het vraagstuk van het structureel wenselijke begrotingstekort. Dit vraagstuk is in de vorige miljoenennota, mede naar aanleiding van gedachtenwisselingen in het parlement, door de ambtsvoorganger van de ondergetekende ter sprake gebracht. De kern hiervan moge nog eens worden herhaald.

Wanneer men bij het structurele begrotingsbeleid uitgaat van een gemiddeld jaarlijks accres van de beschikbare middelen en dit accres, over een zekere periode gemeten, volledig aanwendt voor verhoging van uitgaven en verlaging van belastingen, blijft, opnieuw op langere termijn gezien, het begrotingstekort onveranderd. Dit betekent, dat het gedeelte van de uitgaven, dat door middel van leningen wordt gefinancierd, op den duur in absolute zin geen wijziging ondergaat. Men kan daarom alleen dan met de zoëven geformuleerde richtlijn voor het structurele beleid volstaan, wanneer men van oordeel is, dat het beroep op de kapitaalmarkt, dus de leningfinanciering, op langere termijn niet groter of kleiner dient te zijn dan uit de strikte toepassing van die richtlijn volgt.

De ondergetekende stemt volledig in met de opvatting van zijn ambtsvoorganger, dat het saldo van de Buitengewone Dienst van de begroting geen uitsluitsel geeft omtrent de mate waarin leningfinanciering aanvaardbaar is. Het thans bestaande criterium voor verdeling van uitgaven en middelen over de Gewone en de Buitengewone Dienst — de invloed die zij al dan niet hebben op de grootte van het staatsvermogen — is daarvoor geheel irrelevant. De omvang van het wenselijke begrotingstekort moet worden getoetst aan de verhouding tussen totale besparingen en investeringen in onze economie. Kern-

punt is daarbij de vraag, welke omvang de overheidsbesparingen dienen te hebben opdat het meest wenselijke evenwicht tussen beide zoveel mogelijk wordt benaderd.

In tabel VIII-1 is een aantal gegevens over besparingen en investeringen weergegeven, zowel gemiddelden over telkens zes jaren als, over de laatste periode, per jaar afzonderlijk. Het behoeft nauwelijks te worden herhaald, dat ons land een hoog peil van bedrijfsinvesteringen nodig heeft. Dit is onmisbaar voor de economische groei. Daarbij komt de woningbouw, die in de tabel onder de investeringen in bedrijven is begrepen. Verwezenlijking van de primaire doelstelling van de Regering, de woningnood wezenlijk dichterbij een oplossing te brengen, zal zich in het investeringstotaal moeten weerspiegelen. De overheidsinvesteringen, zoals die in voorzieningen voor verkeer, onderwijs e.d., vertonen zowel op de langere termijn als ook in de recente jaren een voortdurend relatief accres. Of dit in dit tempo door zal moeten gaan, is de vraag. Een ombuigen tot een dalend percentage zal voorlopig echter zeker niet bereikbaar zijn.

Behalve de investeringen moeten de besparingen ook de gewenste netto kapitaalexport en de eventuele deviezenaanwas financieren. In de tabel is daarom ook de ontwikkeling van het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans weergegeven. Het trendgetal van dit saldo over de periode 1959 t/m 1964 — 2,3 pct. van het netto nationale inkomen, d.i. naar het inkomen van 1964 gemeten ruim 1,1 miljard — is hoog. Uit de afzonderlijke jaarcijfers blijkt echter, dat dit alleen aan de jaren 1959 en 1960 moet worden toegeschreven; nadien lag het peil aanmerkelijk lager met een dalende tendentie van 1,6 naar 1,2 pct. Dit is stellig niet te veel in het licht van de noodzakelijke structurele kapitaalexport, hulp aan ontwikkelingslanden in de kapitaalsfeer daaronder begrepen.

De overheid levert blijkens de tabel een belangrijk en onmisbaar aandeel in het totaal der besparingen. Deze bijdrage

Tabel VIII-1 – Besparingen en netto investeringen in procenten van het netto nationale inkomen ¹⁾

	Particuliere besparingen ²⁾	Investeringen van bedrijven ³⁾	Overheidsbesparingen ⁴⁾	Investeringen van de overheid ⁵⁾	Totaal van de besparingen	Totaal van de investeringen	Saldo lopende rekening van de betalingsbalans
Voortschrijdende zesjaars gemiddelden							
1951/1956	11,5	11,3	5,7	3,5	17,2	14,8	2,4
1952/1957	13,3	12,0	4,7	3,6	18,0	15,6	2,4
1953/1958	14,5	13,0	3,9	3,7	18,4	16,7	1,7
1954/1959	15,2	13,8	3,8	3,7	19,0	17,5	1,5
1955/1960	15,9	14,2	3,9	3,7	19,8	17,9	1,9
1956/1961	15,7	14,5	4,3	3,8	20,0	18,3	1,7
1957/1962	15,6	13,9	4,7	4,0	20,3	17,9	2,4
1958/1963	15,4	13,4	5,0	4,1	20,4	17,5	2,9
1959/1964	15,4	13,9	5,2	4,4	20,6	18,3	2,3
1959	15,3	11,9	5,6	3,9	20,9	15,8	5,1
1960	16,9	15,7	5,8	3,8	22,7	19,5	3,2
1961	15,0	15,5	6,2	4,1	21,2	19,6	1,6
1962	14,5	13,3	4,9	4,6	19,4	17,9	1,5
1963	14,8	13,0	4,2	4,7	19,0	17,7	1,3
1964	15,8	13,7	4,4	5,3	20,2	19,0	1,2

¹⁾ Berekend aan de hand van gegevens en ramingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek c.q. van het Centraal Planbureau. Het saldo van de uit het buitenland ontvangen inkomensoverdrachten om niet is toegevoegd aan de besparingen van de desbetreffende sectoren.

²⁾ Inclusief besparingen van de sociale verzekering en van overheidsbedrijven.

³⁾ Inclusief investeringen van overheidsbedrijven, de gehele woningbouw en voorraadvorming.

⁴⁾ Besparingen van het Rijk en de overige publiekrechtelijke lichamen.

⁵⁾ Investeringen van het Rijk en de overige publiekrechtelijke lichamen.

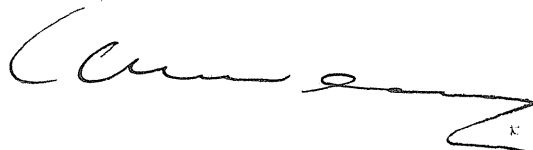
overtrof lange tijd de overheidsinvesteringen, waarbij moet worden bedacht, dat deze laatste niet de woningwetbouw en de investeringen van overheidsbedrijven omvatten ¹⁾. Na 1961 heeft zich echter een markante verschuiving voorgedaan. Tegenover een geleidelijke stijging van de overheidsinvesteringen zijn de overheidsbesparingen sterk afgenomen, nl. van 6,2 pct. van het nationale inkomen in 1961 tot 4,2 pct. in 1963. Het saldo van overheidsinvesteringen en -besparingen ging daardoor in deze twee jaar met 2,6 pct. achteruit, of met een bedrag van circa 1,2 miljard.

Een belangrijke oorzaak daarvan is gelegen in het feit, dat de ontwikkeling van de belastingmiddelen geruime tijd ten achter is gebleven bij de stijging van — reëel — 5½ pct. die aan de vaststelling van het structureel toelaatbare totaal van uitgavenaccres en belastingverlaging ten grondslag ligt. De progressiefactor van 1½ is de laatste jaren niet gerealiseerd, en wel als gevolg van de opgetreden verschuiving in de inkomensverdeling. Een progressiefactor van deze grootte geldt namelijk bij een gelijkmatige groei van de verschillende inkomensbestanddelen. Wanneer echter, zoals het geval is geweest, de niet-looninkomens niet of nauwelijks delen in de groei van het nationale inkomen, leidt dit tot een achterblijven van de belastingontvangsten en tot grotere tekorten. Dit achterblijven van de belastingontvangsten bij het verwachte accres kan voor de jaren 1962 en 1963 samen op circa 5 à 600 miljoen worden gesteld. De krachtige loonstijging, die met de toename van het werknemersaandeel samenging heeft anderzijds een zware last op de overheid gelegd door de noodzaak van een sterke stijging van de salarissen. In dezelfde twee jaren was daarmee een bedrag van enkele honderden miljoenen gemoeid. Zou zich nu in de toekomst de inkomensverhouding op het nieuwe peil handhaven, dan zou zich een blijvende achteruitgang van de begrotingspositie hebben voltrokken. Deze ontwikkeling manifesteert zich in de lagere overheidsbesparingen, die in tabel VIII-1 voor de jaren na 1961 duidelijk zijn waar te nemen. Het jaar 1964 geeft weliswaar enig herstel in de overheidsbesparingen te zien, doch dit is vooral toe te schrijven aan het weer optreden van de progressiefactor, die niet door een belastingverlaging wordt gecompenseerd.

Het beeld van enige jaren geleden leek de mogelijkheid van een structurele bijstelling van het begrotingstekort door specifieke maatregelen als een belastingverlaging open te laten. Thans lijkt die bijstelling inderdaad te hebben plaatsgevonden, echter voor een groot deel door ontwikkelingen waarvan de oorsprong buiten de begroting was gelegen. Een definitieve conclusie is moeilijk. Het is mogelijk, dat de gesignaleerde verschuivingen, zowel in de inkomensverdeling als in het externe saldo, naast structurele ook conjuncturele elementen bevatten. Anderzijds zal uitbreiding van de woningbouw beslag leggen op meer besparingen. Wat daarvan ook zij, in de rijksbegroting is thans geen speelruimte meer aanwezig. Dit komt ook hierin tot uiting, dat het beroep, dat voor financiering van het tekort op de kapitaalmarkt moet worden gedaan, aanzienlijk groter is geworden. Dat een zo omvangrijke financiering langs deze weg mogelijk moet worden geacht is niet in de laatste plaats toe te schrijven aan de opmerkelijke omstandigheid, dat de inkomensverschuiving der laatste jaren de ontwikkeling van de particuliere besparingen nauwelijks nadelig heeft beïnvloed. In het bijzonder de besparingen via spaarinstellingen tonen bij voortduren een gunstig beeld.

Afwezigheid van speelruimte betekent, dat strikt de hand zal moeten worden gehouden aan de grens die voor de komende kabinetsperiode aan uitgavenaccres en belastingverlaging tezamen is gesteld. Alleen door krachtig vast te houden aan deze gedragslijn kunnen de overheidsfinanciën gezond blijven; alleen op deze voorwaarde kan een doeltreffende sociaal-economische politiek worden gevoerd. De ondergetekende vertrouwt op de medewerking van de Staten-Generaal om dit beleid te kunnen verwezenlijken.

De Minister van Financiën,



H. J. WITTEVEEN.

¹⁾ In bijlage 2 van deze nota wordt voor 1959 en 1960 de aansluiting gegeven tussen de rijksbegroting en de in de tabel verwerkte overheidsbesparingen.